ZOFIA POSMYSZ
PASAGERA

ZOFIA POSMYSZ
PASAZERCA
Czytelnik 1962

ZOFIA POSMYSZ
Pasagera
TRADUCERE DE

ALICE GABRIELESCU ŞI MITU MIHAI

BUCUREŞTI – 1967
EDITURA PENTRU LITERATURA UNIVERSALĂ

Lise nu-şi dădea seama de ce i-a atras privirile femeia aceea. Stătea lângă intrarea la bazin şi părea că se uită la înotători – ţinea capul întors într-acolo. Deşi îi vedea numai profilul – o examina stăruitor, cu încordare. Era în făptura femeii ceva neliniştitor care-i captase privirea şi n-o lăsa să şi-o desprindă. Tulburată, furioasă pe sine însăşi, se lupta cu acea vrajă ciudată, străduindu-se să-i ghicească pricina. Dar oricât se încorda, silinţele ei se dovedeau zadarnice. Niciuna din explicaţiile care-i veneau în minte nu ajungea la miezul lucrurilor. Dacă era o pricină, apoi nu avea nimic de-a face cu eleganţa înfăţişării sau cu vreunele amănunte vestimentare. Necunoscuta era îmbrăcată impecabil, dar nu se distingea prin nimic aparte, ceea ce, de altfel, nu era de mirare pe acest vapor atât de luxos, cu atâtea pasagere frumoase şi distinse. Aşadar, era altceva la mijloc şi ochii Lisei trădau o nelinişte mereu crescândă.

Dacă n-ar fi ţinut pleoapele coborâte, Walter care se odihnea alături, în şezlong, ar fi întrebat-o, cu siguranţă: „Despre ce-i vorba, micuţo?” El citea în ochii ei – chiar dacă această metaforă ar părea banală – literalmente reuşea „să citească” în ei impresiile, pe care le reflectau în unele momente. Faptul acesta îl înveselea, îl desfăta peste măsură şi, cine ştie dacă nu datorită lui, îşi oprise el atenţia asupra Lisei şi, mai târziu, o luase în căsătorie. Era ca şi cum s-ar mai fi îmbogăţit cu un simţ pe care îl numise chiar, în glumă, „auz interior”, deşi definirea acestei însuşiri, bazată nu pe simţul auzului, ci pe al văzului era discutabilă. Nu reuşea să ghicească întotdeauna cauza a ceea ce zărea în ochii ei, şi atunci se grăbea să întrebe, cu o curiozitate care altora le-ar fi putut părea caraghioasă: „Despre ce-i vorba, micuţo?” Şi asta de mulţi ani, neschimbat, întocmai ca în ziua când ea apăruse în anticărie – era în primii ani de după război şi Walter se

îndeletnicea pe atunci cu comerţul de antichităţi – prăpădită şi atât de „copilă” în pantofii fără tocuri, încât el o tratase ca pe o fetiţă, întrebând-o ce vrea, chiar cu aceste cuvinte.

Dar Walter, cu faţa îndreptată spre soare, cu ochii închişi, dispunea astfel numai de un singur auz, cel propriu tuturor oamenilor. Şi cum de la un timp Lise nu-i mai ţinuse isonul la ditirambii ce-i cânta în slava vieţii, cu ajutorul ei, din clipa în care păşiseră pe puntea vasului, socoti potrivit să-i amintească fără ocoluri:

— Bine o mai ducem aici, Lischen, ce zici? Straşnică covată acest *Hamburg* al nostru. Scump, nu-i vorbă, dar la urma urmei, nu trebuie să mai ţinem. cont ide aşa ceva. Mi-a venit şi mie, în sfârşit, apa la ¡moară. Lischen! înţelegi ce-nseamnă asta? De-acum înainte, te asigur, o să trăim pe picior mare! Cred că ni se cuvine, nu? Ce zici, micuţo?

Nu auzi răspunsul care, potrivit ritualului convorbirilor stabilit de-a lungul anilor, urma să vină. Deschise ochii ca să pună în mişcare „auzul interior” şi pe faţă i se zugrăvi îngrijorarea:

— Te sfătuiesc să-ntorci capul, Lischen. Aşa, ţi se bronzează faţa numai pe o parte – dar cum şi aceste cuvinte rămaseră fără răspuns, întrebă, de-a dreptul intrigat: Ce s-a întâmplat, micuţo? De ce priveşti mereu în partea aceea?

Lise întoarse capul spre el.

— Nu, n-am nimic… spuse. Dar privirea îi zbură încă o dată spre necunoscută şi Walter întrebă:

— O cunoştinţă?

— Nu… de ce tot întrebi? Presupunerea lui parcă ar fi surprins-o, ba chiar ar fi pus-o pe gânduri. Ce tot născoceşti?

— Te uiţi la ea, de parcă ai cunoaşte-o.

— Mi s-a părut – vorbind, privi iarăşi în partea aceea – casrn ciudată.

— Ciudată? O clipă, Walter examină cu atenţie pe femeia aceea, apoi dădu din umeri: nu găsesc nimic

deosebit la ea.

Lise îi zâmbi cu înţeles, ca de obicei în asemenea ocazii, un zâmbet care anula secretul ei de o clipă – acum ştiau doar amândoi „despre ce e vorba” – şi se aşează mai comod în şezlong. Wallter avea dreptate, era bine aici. Prima zi de călătorie depăşise aşteptările ei. Ce vreme admirabilă şi ce lin înainta vaporul uriaş, alunecând parcă pe oglinda apei, aproape fără să-i simţi legănarea. Toţi, cu mic cu mare, se aflau pe puntea însorită, denumită plajă, iar dinspre bazin răsunau strigăte şi râsete. Printre pasagerii întinşi pe şezlonguri se strecurau cu îndemânare stewarzii, împărţind îngheţată şi băuturi. Domnea o linişte neînchipuit de plăcută.

— Germania a rămas în urma noastră, Walter, spuse ea.

— Poimâine va rămâne şi Europa. Şi asta pentru câţiva ani, dacă nu se vor ivi schimbări. N-are să-ţi fie dor?

— Nu cred.

— Nici mie. Bătrâna devine iarăşi obositoare…

— Mă temeam că n-o să iasă nimic.

— Şi nu fără temei. „Bătrânul” 1 face curăţenie printre oamenii lui Streit. Îi sunt obligat, într-un feţi, domnului Gilobke, că am nimerit în acest post.

— Cred că glumeşti…

— Nicidecum. S-a iscat cam multă zarvă în lume. Ici şi colo trebuie puse nişte amortizoare. În acest scop se ia un tip ca mine şi se trimite acolo unde se trăncăneşte mai mult. Drept căluş. Mie mi se poate ticlui chiar şi un mic trecut antifascist.

Lise tresări.

— Dacă ar fi fost nevoie de aşa ceva, ar fi plecat Streit.

— Cade de la început, răspunse zâmbind Walter. Şi ştii de ce? Pentru că el are, cu adevărat, un asemenea trecut. De n-ar fi…

Un steward se apropie de ei şi anunţă dejunul. Fiind prima zi a călătoriei, crede a fi recomandabil ca domniile lor să poftească la restaurant, ceva mai devreme, pentru a-

şi alege masa care le va conveni cel mai bine. E un amănunt care prezintă oarecare însemnătate într-o călătorie, oricum, destul de lungă. Şi-a permis să vină în mod special să-i anunţe, întrucât ceilalţi pasageri…

Într-adevăr, puntea era aproape pustie. La ora aceea călătorii preferau, pesemne, umbra cabinelor prevăzute cu ventilatoare în locul oglinzii nesfârşite a oceanului, a cărui strălucire îţi lua

1 Aluzie la cancelarul Kqnrad Adenauer.

ochii. Numai într-un singur şezlong apărat de o umbrelă, aţipise un domn în vârstă, cărunt, întins nemişcat, la picioarele lui, dormea un câine frumos, un copoi.

— Are dreptate elocventul nostru steward, zise Walter îndreptându-se spre uşă. Timp de douăzeci de zile covata asta va fi continentul nostru. Ai dori poate să-ţi revezi sora îndată ce ajungem?

— A, nu-i nicio grabă. Am să mă duc la ea după ce ne vom instala definitiv, răspunse Lise ocolind şezlongul care-i stătea în drum.

— Dar ştie că sosim?

— Nu.

— Cum aşa? Nici măcar n-ai anunţat-o?

— Ţi-am spus doar, îi răspunse ea cu oarecare întârziere, până în ultima clipă n-am fost sigură că plecăm. Sunt superstiţioasă. Mi-a fost teamă să-i scriu înainte de vreme…

— Să nu sperii norocul? zâmbi el. Eşti o copilă. Dar nu-i nimic. Găsesc în asta un fel de farmec…

În clipa aceea se întâmplă ceva ciudat. Cum s-a petrecut, n-ar fi ştiut să spună nici Lise, nici Walter, nici bătrânul domn cu câinele, nimeni. La intrarea pe punte se ivise pasagera necunoscută, care o intrigase, atât de mult, pe Lise, mai înainte. Poate că făcuse vreun semn imperceptibil, după obiceiul oamenilor care iubesc câinii: fluierase uşor sau plescăise din buze. Nimeni n-a prins de veste. Văzură numai cum a sărit câinele. Nu, n-a fost nimic primejdios, aşa cum ar fi putut să pară în clipa când

animalul şi-a aşezat labele pe umerii femeii. Strigat, s-a înapoiat din nou la picioarele stăpânului său, care şi-a cerut îndelung scuze, cu o subliniată galanterie, nu lipsită de o anumită graţie de modă veche.

— Prostuţo, râse Walter, privindu-şi soţia care pălise dintr-odată. E un câine cu totul inofensiv. A fost un simplu gest de simpatie.

Dar Lise părea că nu-l aude. Privea pasagera necunoscută, care-şi scutura liniştită bluza, o privea, de parcă toată viaţa ei ar fi atârnat de asta. Nici când femeia se îndepărtă, figura Lisei, pe care se oglindiseră, rând pe rând, neliniştea, mirarea, teama şi neîncrederea, nu-şi reluă expresia obişnuită. Walter o întrebă:

— Lischen, ce-i cu tine?

Nu-i răspunse. Privea înaintea ei, nemişcată, şi în ochi i se citea groaza.

…Un câine sare. Câini, zeci şi sute de câini. La fel cu acesta şi alţii. „*Hundesstaffeln*”[1]. Ba mărşăluiesc în rânduri ca soldaţii, ba, ca ciobanii, gonesc turmele de fiinţe bipede care au o ciudată şi, totodată, respingătoare asemănare cu oamenii… Câinii… Şi drumul, ca într-un vis de coşmar, nu seamănă cu niciun alt drum din lume, e închis între sârme, marcat de stâlpi; pe acest drum – oameni, o mulţime de oameni bine îmbrăcaţi, ca pasagerii de pe *Hamburg*. Fug în dezordine de-a lungul şinelor care nu duc nicăieri. E o linie moartă; în adevăratul sens al cuvântului – linie moartă, în adevăratul sens al cuvântului – sfârşitul. E tot mai aproape clădirea roşie cu hornul afumat. În vagoanele de dormit, deşi golite de mult, tot mai stăruie un miros greu. Şi câinii… copoi ca acesta, şi alţii. Ambulanţa cu crucea roşie goneşte încolo şi încoace pe drumul ăsta ciudat, unde se adună grămezi de haine trântite la numerală şi cărucioare de copii, o groază de cărucioare şi fotografii călcate în picioare, ce se înfundă, pe nesimţite, sub stratul cleios de pământ; şi iar mulţimea de oameni, goi şi dezgustători, în faţa clădirii celei roşii, iar în spatele clădirii doar sârmia gihi: n; pată întinsă pe stâlpii albi,

1 Haită de câinii special dresaţi (germ.).

strâmbaţi ca ¡nişte gheare, şi nişte acoperişuri care nu sunt alle caselor. În dreptul stâlpilor, un pâllc de fiinţe îngenuncheate, cu haine vărgate albe-al basitre, şi o orchestră. O cântăreaţă tinerică se îneacă în sunetele zglobii ale melodiei: *Ich brauche keine Milioanen, mir fehit kein Pfenig zum Glück*[2]… Mâini ce se întind repede, repede, braţ lângă braţ, şi pe ele apar cifre…

Walter îi strânse cu putere încheietura mâinii.

— Ce-i cu tine, Lischen, pentru Dumnezeu!

— Nimic, Walter… mi-a trecut.

— Ţi-a trecut? M-ai speriat. Arătai de parcă…

— Urăsc câinii! Pur şi simplu nu-i pot suferi! izbucni ea isteric, căzând în cel mai apropiat şezlong.

— Nu poţi suferi câinii? Walter se arătă sincer uimit. Uite, n-am ştiut. Nu mi-ai spus-o niciodată!

O

Dejunul se apropia de sfârşit. Fusese un prânz minunat şi Walter, care punea mare preţ pe o masă bună, se simţi pe dată straşnic de bine dispus. Se delecta cu fiecare fel de bucate şi făcea aprecieri într-un fel al lui, cu un umor cam grosolan. De la început nu observase că Lise nu-i răspundea aproape de loc şi mânca puţin, dar băgând de seamă, în cele din urmă, îşi manifestă mirat nemulţumirea. Oare nu-i plăcuseră mâncărurile? Era doar autentica bucătărie nemţească, de cea mai înaltă clasă, într-o formă exemplară şi el, cunoscător în materie, nu avea ce să-i reproşeze. Din fericire, se lămuri că pe Lise o durea capul şi din pricina asta îi trecuse pofta şi buna dispoziţie. Numai din acest motiv îl rugă pe bărbatul ei să nu-l invite la masa lor pe noul său cunoscut, fapt pentru care Walter se îmbufnă la început. După spusele lui era un băiat bun, dintr-o bucată, şi le arăta multă simpatie. Soţul îşi dădu totuşi seama că nu era un capriciu din pantea ei, fasoane femeieşti care – ştia ea prea bine – lui nu-i plăceau de loc şi, din fericire, erau străine felului ei de a fi. E limpede că starea sănătăţii e ceva esenţial, nu se cade să o nesocoteşti, mai ales când e vorba numai de relaţii

2 N-am nevoie de milioane, nu-mi trebuie bani ca să fiu fericit (germ.).

mondene fără obligaţii. Poate e mai bine chiar că s-a întâmplat aşa. To*mmy* – Walter îşi îngăduia să folosească această blândă poreclă ironica, atât de curent dată americanilor în anii de după război – *Tommy* îi va cunoaşte soţia atunci când ea va fi „în formă" şi va stârni, ca întotdeauna, admiraţia tuturor. După prânz Lise o să ia o tabletă împotriva migrenei, o să stea culcată vreo oră, în – timp ce el va juca tenis cu *Tommy*. Apoi, dacă se va simţi mai bine, vor merge împreună la *five o'clock*. Oare Lise aprobă programul?

Fireşte că îl aprobă şi-i este recunoscătoare soţului că a înţeles-o. Când femeia ştie că nu arată prea bine… Când se simte obosită şi bătrână, aşa cum se întâmplă cu ea în clipa asta…

Datoria unui soţ bun era să protesteze sau măcar să zâmbească şi Walter procedă de îndată ca atare. Era, de altfel, sincer şi nici urechea cea mai sensibilă n-ar fi descoperit în protestul său vreun accent banal. Pentru el, nu numai că nu era bătrână – de fapt cuvântul „bătrână", raportat la dânsa, era lipsit de sens – pentru el nu se schimbase de loc din ziua când intrase în anticărie şi el o întrebase: „Despre ce-i vorba, micuţo?" De altfel, nici nu era cazul să se pună în discuţie acest subiect. Dacă ea mai avea îndoieli în ce priveşte obiectivitatea lui, putea să-şi amintească de scena care avusese loc, de dimineaţă, în port. Walter se referea la purtarea doctorului Streit. Lise trebuie să recunoască faptul că ea însăşi a fost mirată. Doctorul Streit a văzut-o doar câteva clipe, şi asta când? Cu vreo zece ani în urmă. Şi cu toate astea a recunoscut-o imediat, s-a înclinat în faţa ei chiar înainte de a-l fi zărit ipe el, pe Walter. A recunoscut-o, în timp ce Lise nu şi-l amintea de loc. Aşadar, să nu se mai gândească la asta şi să nu-l mai privească ca şi cum ar fi spus ceva absurd sau ar fi vrut s-o mintă. Faptul că a fost recunoscută după atâţia ani vorbeşte de la sine. Ce mai încoace încolo! Rasa pură e rasă pură şi cu asta, basta! încheie el, clipind din ochi cu înţeles.

Dar Lise nu se arătă bucuroasă de această concluzie,

aşa cum se aştepta el. Obiectă numai, oarecum stingherită, că în gura lui cuvântul „rasă” suna oarecum ciudat şi n-ar fi trebuit să-l folosească, fie chiar şi cu intenţia de a parodia, ca în clipa aceea.

Observaţia ei – deşi lui Walter nu-i plăceau observaţiile – în mod neaşteptat îl bucură. Ei da, nevastă-sa îl cunoaşte bine, foarte bine, ştie că acest cuvânt „rasă” nu e de fapt, în genul lui, de aici şi reacţia ei, poate, puţin prea gravă, dar nu face nimic, în asemenea probleme sensibilitatea excesivă este firească, deşi, vreun mucalit ar fi putut să considere aceasta drept exces de seriozitate. Păcat că schimbul lor de cuvinte nu fusese auzit de *mister* Bradley, l-ar fi interesat mai mult decât un set sau două de tenis. Ba, Walter era înclinat să creadă că pentru a participa la o asemenea discuţie, americanul ar fi fost gata să renunţe la joc. I-ar fi servit drept material preţios la studiul său care, în paranteză fie zis, este probabil rezultatul unei scrânteli originale sau al unei obsesii, după cum şi-a putut da seama Walter, în urma primei lor discuţii. Da, mai degrabă obsesie, şi tocmai de aceea, doctorul Streit, prezentându-i pe unul altuia în port, crezuse potrivit să spună acestui domn că, iată, a găsit, în sfârşit, în Germania un om cu care „se poate vorbi despre toate”. Repetase această frază de două ori şi, deşi puteai s-o iei drept o glumă, Walter, care-l cunoştea bine pe Streit, era sigur că acesta vorbise serios. Iar ond află că *mister* Bradley a venit în Germania cu armata care i-a „eliberat”, Walter, ca om cu experienţă, îşi dădu pe loc seama ce înseamnă asta. Tipul văzuse destule, de aici şi acea obsesie a lui. Problema sufletului german nu-i dă pace. Începuse pe loc să-şi dezvolte ideile şi nu, doar aşa, superficial, ca politicienii, ci în lumina filosofiei germane: Hegel, Fichte, Kant, Schopenhauer… Ce-i al lui e-al lui: omul studiase această filosofie temeinic, punct cu punct. Nu, nu, Lise nu are niciun temei pentru ironii. La Nietzsche, pur şi simplu, nu apucaseră să ajungă. Sunase sirena şi trebuia să-şi ia rămas bun de la Streit. Dar asta nu însemna că l-au uitat pe Nietzsche. Cu siguranţă că-i va veni şi lui rândul. Şi vor

vorbi amândoi. Walter nu vede de ce nu l-ar ajuta pe Bradley la examinarea acestei probleme. În măsura în care – adăugă după o clipă, rămas pe gânduri – asta e în genere posibil. Ce părere are Lise?

Din păcate, Lise nu avea nicio părere. De la o vreme, nu mai asculta ce-i spunea soţul. Zărise din nou pasagera: trecea printre măsuţe în compania chelnerului-şef şi se uita în jur, căutând parcă pe cineva. Pentru o clipă, privirea ei se opri pe figura Lisei, dar de îndată, lunecă mai departe, indiferentă. Lise îşi înăbuşi un oftat de uşurare: Walter o privea lung.

Stăteau într-un colţişor retras, ceva mai la o parte de bar. Acordurile ritmate ale jazului din sala mică, alăturată barului, răzbăteau discret până la ei, de parcă ar fi fost strecurate printr-un filtru special. În pătratul uşii, ca pe o scenă, apăreau şi dispăreau perechile de dansatori.

— Ţi-ai schimbat coafura… Pentru Bradley? Nu te-am văzut încă niciodată pieptănată în felul ăsta.

— Nu-mi vine bine? se nelinişti ea.

— N-am zis asta… numai că îţi schimbă foarte mult figura. Când veneai încoace, am avut o clipă impresia că e o femeie străină. Nu mi-am închipuit că pieptănătura poate schimba într-atât pe cineva.

— Mi-ai fi luat-o în nume de rău, dacă aş fi făcut-o pentru el? îl întrebă Lise şi lui i se păru că aude în această întrebare o notă de cochetărie. Iarăşi trebui să se mire. Ce se întâmplase cu Lise? De multă vreme relaţiile lor se caracterizau printr-o prietenie plăcută, degajată, lipsită de orice joc ascuns pe care o preţuiesc atât de mult bărbaţii şi cu care femeile se împacă abia atunci când au căpătat sentimentul deplinei stabilităţi.

— Ce-ţi veni iar? răspunse el cu blândeţe, neluând în seamă nuanţa de cochetărie din glasul ei. Mă bucur că vrei să placi. Pe bază de reciprocitate, de altfel. Fără îndoială că şi Bradley are faţă de noi o purtare cu totul specială. Ce ai, de ce te uiţi atât de ciudat la mine?

— Pentru că foloseşti un limbaj cam ciudat…

Privi înaintea ei. În deschizătura uşii se zărea un

fragment de sală. Lângă orchestră, în jurul câtorva mese mari se îmbulzea o societate bizară, un amestec de indivizi, fiecare de alt tip. şi în altă ţinută, vorbind diferite limbi. Predomina engleza, dar se putea auzi franceza, ba chiar şi germana. Lise îi observase încă din timpul prânzului, numai că atunci nu era printre ei şi…

— Aveam în vedere că aparteneţa la partidul lui Streit… Lise, dar tu nu m-asculţi de loc? Ei, la naiba, iar o fixezi pe muierea aia!

— Walter! începi să devii nesuferit.

— Mă enervează asta, nu înţelegi?

— Eşti caraghios.

— Ţi se pare o figură cunoscută”?

— Cam aşa…

— Şi nu de poţi dumeri: de unde? – înţeleg, în asemenea cazuri te chinuieşti, până ce îţi aduci aminte.

Ea nu răspunse.

— Dar fixând-o aşa, n-ai făcut nimic. Şi nici dacă te străduieşti să-ţi aduci aminte. Ştii cum lucrează memoria: trebuie să mergi cu gândul la locul legat de obiectul respectiv, de faptul sau omul…

Se întoarse spre el brusc, cu tot corpul:

— Aiureală! Şi încă ce aiureală!

— O! Ce-i cu tine?

— Scuză-mă… Reuşise între timp să se stăpânească.

— Te-am enervat? Cu ce?

— Scuză-mă, Walter. Nu lua în seamă. Nu ştiu ce am.

— Nu ştii ce ai? Nu poţi să-mi explici ce-nseamnă asta?

— Mi-e rău, am greţuri, cele mai obişnuite, cele mai banale greţuri, dacă ţii să-ţi spun.

Walter nu-şi reveni numaidecât. O privi atent, aproape cu răceală şi, abia după o clipă, îşi regăsi tonul său cald.

— Mă-ngrijorezi… Asta cam arată a rău de mare. Ar trebui să începi să iei tabletele acelea.

— Le iau.

— Şi nu evita coniacuil. *Mister* Bradley o să aducă

îndată ceva extra.

— Spuneai că pare a avea pentru noi o simpatie cu totul deosebită? reluă ea după o clipă de tăcere, când se linişti pe deplin.

Walter se înseninã. Îi plăceau lucrurile duse până la capăt, gândurile bine frământate, ideile formulate cu o precizie matematică. De câte ori într-o discuţie survenea o întrerupere, se simţea cuprins de o nelinişte neplăcută. De parcă gândul rămas fără încheiere ar fi atârnat în aer şi s-ar fi materializat în ceva susptect de neclar, ce ameninţă cu haosul pe care-l poartă în sine şi din care numai activitatea creatoare, consecventă până la sfârşit, a minţii omeneşti îl poate elibera, intransformându-l în ceva vădit util. Fu recunoscător Lisei că reluase firul întrerupt al convorbirii.

— Vezi, în patruzeci şi cinci el a nimerit cu regimentul tocmai la Dachau. Înţelegi, putea să fi suferit un şoc. Aşa a fost, nu încape îndoială, de vreme ce mai păstrează şi azi ca amintire o geantă de damă, făcută… ştii din ce? Din piele de om.

— Nu-i adevărat, rosti ea foarte încet, dar vorbele îi sunau ca un strigăt. E o minciună, cu siguranţă!

— Şi totuşi… Pielea e împodobită cu tatuaje. Printre ele e un număr. Nu era un element ornamental. Deţinuţilor din unele lagăre, poate tu nu ştii, li se tatuau numerele.

Privi la el, fără să scoată un cuvânt, apoi întinse mâna după paharul cu apă. Încet, fără să-şi dezlipească buzele, îi sorbi conţinutul.

— Totuşi, acest domn Bradley, din Filadelfia, nu vede în toţi germanii nişte ucigaşi, ceea ce constituie o notă bună, în favoarea lui. Şi pentru noi înseamnă ceva. La naiba! Nu-i de loc plăcut să fii german, după toată porcăria petrecută. Şi de aceea, printre altele, nu „Bătrânul” are dreptate, ci Streit.

— În legătură cu ce? întrebă ea surd.

— În legătură cu faptul că trebuie să convingem lumea că a fi german nu înseamnă a fi „asasin”. El, Streit, formulează ideea asta ailtfel. Un pic ironic. „Nu înseamnă

neapărat asasin”, rosti Walter cu un zâmbet nedefinit şi repetă: nu neapărat.

Lise începu iar să nu se simtă în apele ei. Pălise, buzele îi tremurau, pleoapele îi clipeau nervos. Se vedea că luptă cu sine însăşi.

— Walter… N-ai putea oare să porţi conversaţia ta cu Bradley şi fără prezenţa mea?

— Dar bine, Lisefhen…

— Nu ipot asculta aşa ceva. Pur şi simplu nu sunt în stare. Călătoria asta trebuie să fie un prilej de odihnă, o plăcere…

— Ai dreptate, recunoscu el, după o clipă, pe un ton de căinţă… Aşa e…

Din fericire pentru amândoi, se ivi Bradley, agitând de departe o sticlă, pare-se un trofeu neobişnuit. Era tipul de *boy*, la modă pe atunci datorită unor filme americane. *Boy*-ul avea însă tâmplele uşor încărunţite – lucru care nu prea se armoniza cu tipul pe care-l reprezenta – avea riduri adânci în jurul gurii, dar şi un zâmbet de copil ce i se potrivea de minune.

— E ceva special pentru doamna, rosti el într-o limbă care nu prea semăna cu germana. Uitaţi-vă numai… N-a fost uşor să-l înduplec pe barman.

Umplu păhărelele.

— Permiteţi-mi, doamnă, să ridic paharul pentru o călătorie frumoasă şi o mai strânsă cunoştinţă.

Ea îi zâmbi.

— Ne pare foarte bine.

— Şi pentru doctorul Streit, care ne-a făcut prezentările. O, acum îmi dau seama că e un bun tactician!

— Cu doctorul Streit, spuse Walter, sunt aproape prieten.

— O, cred, totuşi, că nu chiar aşa cum sunt eu, zâmbi Bradley. Între noi doi lucrurile stau cu totul altfel, cum s-o spun? El va rămâne întotdeauna primul pentru mine, „primul de dincolo”, tot astfel cum eu voi şi pentru el „primul de dincoace”. Dar doamna nu ştie despre ce-i vorba. Ei bine, pe doctorul Streit l-am cunoscut în ziua

când am spart porţile la Dachau…

— Scuzaţi-mă, vă rog, îl întrerupse Walter, cu un zâmbet, soţia mea nu face parte dintre oamenii cu care „se poate vorbi despre orice”.

Bradley se fâstâci.

— Are… nervii prea slabi, adăugă Walter.

— O, foarte rău ai făcut că nu m-ai prevenit! Altfel nu-mi îngăduiam… în fond, doamna Kretschmer are dreptate. Într-adevăr, nu e nici locul, nici momentul pentru amintiri de acest fel. În afară de asta, puteam să-mi închipui şi singur că nu numai aici, dar, în general, pe doamna Kretschmer n-o pot interesa istorii triste. Din vremea războiului, cu siguranţă, nici nu-şi aminteşte prea multe – trebuie să fi fost o copilă pe atunci.

Se aşternu o tăcere, faţă de care toţi trei se dovediră neputincioşi. Lise îngână un „nu face nimic”, mai adăugă stânjenită câteva cuvinte banale, apoi tăcu şi întoarse o privire plină de aşteptare Spre Walter. El însă nu se grăbi să-i îndeplinească muta rugăminte. Liniştit, ca şi când n-ar fi văzut în situaţia creată nimic nepotrivit”, îşi aprinse o ţigară din cutia pe care i-o întinse Bradley. În vremea asta, în sala de lângă bar unde avea loc „matineul dansant”, răsună din nou orchestra. Tocmai la timp. Interesul pentru dansatori, care se iviseră iarăşi în pătratul uşii deschise, chiar dacă avea să fie aparent, – făcea cu putinţă ieşirea din neplăcutul impas. Se grăbiră deci să profite de fericita împrejurare, îndreptându-şi privirile într-acolo, deşi întrucâtva ostentativ.

— Ciudată societate, spuse Walter arătând spre grupul instalat în apropierea orchestrei, în jurul meselor unite, amintind lucrările unor conferinţe.

— E o organizaţie internaţională a combatanţilor din al doilea război mondial, îl lămuri Bradley.

— Ce componenţă interesantă… Văd printre ei şi un pastor.

— Şi încă un pastor german, dacă vreţi să ştiţi, domnule Kretschimer, adăugă zâmbind Bradley. Călătoresc toţi spre America, la una din conferinţele astea pentru

pace.

În aceeaşi clipă salută scurt pe cineva.

— Aveţi cunoscuţi printre ei? îl întrebă Lise.

— Nu. Duduia aceea e pasagera din cabina patruzeci şi cinci, vecina mea. Ne întâlnim pe culoar.

— Bine, dar e... începu Walter, apoi tăcu, întorcându-şi ochii spre soţia sa. Are un fel interesant de a privi. Aşa, parcă... de-a dreptul prin om...

Mâna Lisei tremură, vinul se vărsă puţin, din pahar pe faţa de masă.

În clipa aceea necunoscuta se aplecă la urechea vecinului ei de masă. Acesta dădu din cap şi, apropiindu-se de dirijor, îi şopti câteva cuvinte. Zâmbetul semnificativ, puţin viclean, cu care fu primită cererea, anunţa ceva picant, vreo mică senzaţie. Toate discuţiile încetară şi în liniştea care cuprinse sala izbucni o melodie veselă:

Ich brauche keine Milioanen.
Mir fehit kein Pfenig zum Glück.
Ich brauche wuten nichts
Als nur Musik, Musik, Musik...[3]

— Măscăricii! zâmbi ironic Walter. Au şi găsit „şlagărul", n-am ce zice! O fi cine ştie ce operetă învechită, nu-ţi aminteşti, Lisohen?

Ea clătină din cap, se întoarse şi se sprijini cu cotul de marginea mesei. Paharul gol i se clătina în mină. Îl puse jos. Necunoscuta străbătu toată sala şi, oprindu-se în uşa barului, păru că examinează interiorul. La un moment dat privirea ei se încrucişă cu a lui Walter.

— Aţi atras atenţia acestei doamne... spuse zâmbind Bradley.

— Ciudaţi ochi mai are vecina asta a dumitale, răspunse Walter. Şi nici măcar nu sunt sigur dacă privindumă... s-a uitat într-adevăr la mine.

Lise se ridică.

---

3 *Nu am nevoie de milioane,*
Nu-mi trebuie bani ca să fiu fericit,
Nu-mi doresc nimic altceva
Decât muzică, muzică, muzică (germ.).

— Vă rog să mă scuzaţi o clipă. Mă întorc îndată…

Solistul cânta cuprins de o adevărată euforie. Era vădit încântat de propriul său meşteşug de a parodia vechile stiluri de interpretare.

Ich brauche keine Milioanen, *Mir fehit kein Pfenig zum Glück*, *Ich brauche deine Liebe und Musik*, *Musik*, *Musik*…[4]

Necunoscuta continua să privească în faţa *ei*, impasibilă, chiar atunci când izbucniră aplauzele, apoi se întoarse în fundul sălii, la societatea ei.

— I s-o fi întâmplat ceva soţiei dumitale? se nelinişti Bradley, văzând că Lise întârzia.

Walter se scuză. Trebuia să se ducă să vadă ce face. Nu se simţise azi tocmai bine…

O găsi aproape prăbuşită în fotoliu. Ţinea ochii închişi şi nu făcu nicio mişcare când Walter intră.

— Draga imea… ţi-e chiar aşa de rău? o întrebă el apropiindu-se.

— Da, răspunse ea. slab. Nu mă simt bine de loc.

— Mă-duc îndată să chem doctorul.

— Nu-i nevoie!

— Nu te-nţeleg. Dacă eşti bolnavă…

— Am luat o tabletă. Altceva nici n-au aici…

El se aşeză pe marginea fotoliului şi-i luă o mână în palme.

— Lischen, iubito, ce-i cu – tine? Nu poţi să-mi spui? – Nu ştiu… probabil… răul de mare.

O privi câteva clipe, fără o vorbă, înainte de a reînnoi întrebarea:

— Eşti sigură că asta e?

— Nu ştiu… Balansul vaporului…

— Ei bine, rosti el. Bine. Nu vrei doctor – nu trebuie. Dar cum să-ţi ajut? Ce să fac?

Fără să deschidă ochii, ea răspunse:

---

4 *Nu am nevoie de milioane*,
Nu-mi trebuie bani ca să fiu fericit,
Îmi trebuie numai dragostea ta
Şi muzica, *muzică*, *muzică*… (*germ.*).

— Nu Vreau să te stingheresc. Întoarce-te la Bradley. Şi numaidecât, cuprinsă parcă de o teamă neaşteptată, adăugă: Dar să nu stai mult, Walter. – … Nu sunt întru totul de acord cu dumneata, domnule Bradley. Mai ales, nu sunt de acord cu ideea pe care, îngăduindu-ne, ce-i drept, o uşoară simplificare, amputea-o formula cu vorbele dumitale, „asentiment faţă de crimă”. Spuneai că tocmai acest „asentiment faţă de crimă” este, cel puţin în accepţiunea dumitale, cea mai mare vină a nemţilor (deşi, din păcate, nu există în acest caz posibilitatea de a

O măsura şi a-i defini gradul în mod ştiinţific), vină egală, în consecinţele ei psihologice, cu cealaltă… cu „acţiunea”, a cărei monstruozitate ¡nu putea fi, probabil, prevăzută în „teoria acţiunii” a lui Fichte. Ei bine, nu sunt întru totul de acord cu dumneata, deşi accept, dacă nu în toată amploarea, în orice caz, în bună măsură, premizele pe care ţi-ai bazat concluziile.

Te cred că ai întâlnit în Germania oameni care, grăbiţi să uite cine a împins omenirea în război în anul 1939, şi pentru ce au pierit zecile de milioane, îţi vorbesc despre nedreptatea ce i s-a făcut Germaniei şi, ce e mai rău, sunt adânc convinşi că aşa este. Sunt de acord cu dumneata; asta e o hrană ideală pentru plăsmuirea de noi idei incendiare, spre care, cum spui, e atât de înclinat spiritul german, otrăvit de misticism.

Te cred, când povesteşti despre omul care a trăit cincizeci de ani lângă Dachau şi pretinde că nu ştie ce s-a întâmplat acolo, doar majoritatea germanilor declară în asemenea situaţii – „nu ştiu”. N-au ştiut nici atunci când fumegau coşurile crematoriilor, când sub formă de „ajutor” primeau fel de fel de lucruri de-ale celor ucişi, atunci, de ce, te întreb, trebuie să ştie acum, când „punctul de vedere istoric” le îngăduie să privească evenimentele de la distanţă, să dea din umeri cu nepăsare? Na poţi cere tuturor să aibă o atitudine vie, plină de sensibilitate faţă de istorie – şi asta a ajuns doar de domeniul istoriei, dacă nu chiar un basm istoric, o variantă contemporană a cântecului Nibelungilor. De ce ar pune ei această legendă

mai presus de altele? Ar însemna să o ridice la rangul de excepţie raportat la existenţa reală. Iar acest lucru ei nu şi-l doresc. Ştiu asta ca şi dumneata, domnule Bradley, şi, tot aşa, înţeleg negarea ca un refuz de a recunoaşte drept excepţii faptele întâmplate. Merg şi mai departe: în acest „nu ştiu" eu văd dorinţa nemărturisită, poate nelămurită lor înşile, de a justifica ceea ce a avut loc acolo, după cum le dictează convingerea metafizică „înnăscută" – folosesc, după cum vezi, calificativul favorit al tuturor specialiştilor în domeniul psihicului german – convingerea înnăscută în fiecare german şi exprimată de Hegel, conform căreia realitatea, oricare ar fi ea, este logică şi absolut necesară.

Având în vedere toate acestea nu pot protesta, când dumneata vorbeşti despre simbioza ciudată care dăinuie în sufletul german, între asentimentul pentru crimă şi tendinţele purificatoare. Te rog să observi că merg pe linia dumitale, neluând în seamă, în cazul de faţă, pe germanii din zona răsăriteană, dar singur ai amintit – chiar şi asta pledează în favoarea lor, faptul că nu se arată miraţi când aud cuvântul *Auschwitz*. Înţeleg aşadar că n-ai pus la socoteală acest fapt în consideraţiile despre caracterul german, deoarece, dumneata judeci, şi, desigur, pe bună dreptate, că ceea ce spun ei nu trebuie neapărat să se împace leu ceea ce giândesic. Deci, ilăsând la o parte această digresiune, reiau de la început firul ideii şi afirm că aş putea fi de acord şi cu formula simbiozei, conform căreia în sufletul german dăinuie asentimentul faţă de crimă ţi voinţa declarată de renaştere a spiritului naţional. Cu unele rezerve, ce-i drept, dar expunerea lor în amănunt o las pe altă dată, ştiind că în clipa de faţă dumneata aştepţi de la mine nu atât o discuţie amănunţită, cât mai degrabă un răspuns – şi tocmai acest răspuns vreau să ţi-l dau, bineînţeles, în măsura în care voi izbuti.

Aşadar, în general vorbind, sunt de acord cu observaţiile şi concluziile dumitale, cu toate că unui om care a venit din afară, care n-a trăit în Germania anilor 1933 – 1945, îi este, te rog să mă ierţi, îi este aproape imposibil să tragă concluzii. Eşti prieten cu doctorul Streit

şi l-ai auzit, desigur, nu o dată, spunând: „E peste putinţă ca viaţa de lagăr, obiceiurile şi psihologia celor din lagăr să fie înţelese de cineva care n-a fost acolo”. Mă folosesc de această frază ca să sprijin afirmaţia mea despre imposibilitatea de a trage concluzii. Germania, domnule Bradley, cu cele optzeci de milioane de suflete ale sale şi cu un teritoriu de cinci sute cincizeci şi cinci de mii de kilometri pătraţi, a fost toată un asemenea lagăr.

Bradley zâmbi imperceptibil. Sau poate nici nu fusese zâmbet, acea adâncire abia vizibilă a ridurilor, care, pe faţa *boy-ului*, semănau mai degrabă cu nişte cicatrice. Zăbovi politicos, o clipă, aşteptând ca Walter să continue, apoi, vorbi:

— Dă-mi voie, domnule Kretschmer, să-ţi atrag atenţia asupra unui mic dezacord dintre noi.

Walter dădu din cap aprobativ.

— Vorbind despre asentimentul faţă de crimă n-am avut în vedere atitudinea poporului german din vremea lui Hitler. Înţeleg ce ar fi însemnat atunci negarea, ca să nu mai vorbesc de împotrivire. În acest sens, pentru mine, chiar dacă nu-i justificată, cel puţin e explicabilă. Mă interesează Germania, aşa cum este astăzi, bineînţeles, într-o oarecare legătură cu ceea ce alcătuieşte trecutul concret al poporului ei. Şi… nu dintr-un soi de dorinţă de a da satisfacţie, deşi asta ar fi doar ceva foarte natural, ci, din considerente, hai să le numim strict practice. Sunt ziarist, după cum ştii, domnule Kretschmer, ziarist cu pregătire în domeniul istoriei şi uneori… sunt ispitit să fac preziceri.

— În prezicerile ce le faci, te bazezi pe atitudinea germanilor de azi faţă de „acţiune”, cum o numeşti dumneata?

— Între altele, şi pe asta, domnule Kretschmer.

— Înţeleg, replică Walter, şi încerc să-ţi răspund. Dar ajungând aici, te rog să mă ierţi dacă mă voi folosi de acest prilej ca să-ţi spun câteva cuvinte despre mine. Cred că am acest drept, câtă vreme aparţin acelei categorii de germani pe care, în clasificarea dumitale – deţinuţii din lagăre de o

parte, şi restul de cealaltă parte – i-ai înfierat global. Cei din lagăre sunt nevinovaţi, absolut nevinovaţi, atât faţă de trecut, cât şi faţă de prezent, poate şi de viitor. Ceilalţi, restul, sunt cu toţii vinovaţi. Cu toţii. Chiar dacă n-au colaborat activ la crimă, au profitat de ea, s-au hrănit cu rămăşiţele ei. Aceasta este poziţia dumitale, dacă am înţeles bine. Dă-mi voie să-ţi cer o lămurire mai exactă. De pe anume au profitat? De averea celor ucişi?

— Ştii bine, răspunse Bradley, că nu asta am avut în gând. Fireşte, o anumită parte a poporului s-a hrănit şi cu asta. Dar întregul popor s-a hrănit cu triumfurile Germaniei, cu beţia victoriilor, întregul popor nutrea speranţa cuceririi imperiului mondial, era pâinea. lor, cea de toate zilele...

— O! exclamă Walter, o!... au fost găsiţi nevinov. aţi şi achitaţi cei care făceau experienţe pe oameni, aşa cum se fac pe animale, iar dumneata îi condamni pe ceilalţi pentru... – speranţe.

— Cei dintâi au fost găsiţi nevinovaţi de către aceştia din urmă şi datorită lor, răspunse Bradley cu o neaşteptată asprime. În glas. Tocmai pentru că omul de rând care visa să plece în Ural ca să civilizeze pe „barbari” şi-a iertat singur vina, tocmai de aceea au fost iertaţi şi cei care mai întâi i-au băgat în cap acest vis şi apoi l-au silit să-l traducă în viaţă. Spune-mi, te rog, câţi au fost germanii care nu sperau în victorie, ci aşteptau înfrângerea? Thomas Mann? Şi mai cine?”...

— Ai pus o întrebare grea, aş spune chiar – şi, te rog, să nu mi-o iei în nume de rău – o întrebare demagogică. Condamnând pe germani pentru setea lor de grandoare, ai arătat totodată că dumneata însuţi o aşteptai de la ei. O grandoare deosebită, copleşitoare, aproape tragică. E oare normal, e oare firesc, în virtutea normelor etice stabilite, de veacuri, să dorească cineva înfrângerea propriului său popor, dacă acel cineva nu este un renegat sau... un geniu? Îţi dai seama care e diferenţa între unul şi celălalt? Văd, văd, te-ai tulburat în clipa asta, poate în adâncul sufletului te revolţi, ba ştiu şi ce vrei să-mi spui: cineva poate fi

socotit renegat sau geniu în funcţie de scopul spre care tinde poporul lui. Renegaţi au fost acei reprezentanţi ai popoarelor subjugate, care au colaborat cu Germania, în schimb, un geniu al înţelepciunii, al omeniei, al spiritului german, da, al acelui spirit german recunoscut unanim de oameni care vorbesc despre noi ca despre un popor de gânditori şi poeţi – un asemenea geniu a fost Thomas Mann. Dar eu te-ntreb: câţi oameni puteau înţelege că scopul Reichului german era un scop criminal? Pentru a fi sigur de asta, pentru a vedea totul limpede, de la bun început, trebuia să fii tocmai Thomas Mann, anume nu citez şi pe alţii, alte mari cugete ale acestei epoci, pentru că în înţelegerea acelora puteau juca un rol şi alţi factori, vorbesc de cei ce aparţineau unui popor faţă de care hitlerismul îşi dezvăluise adevărata faţă de la început. Şi totuşi, crede-mă, domnule Bradley, că au fost mai mulţi acei care au dorit înfrângerea Germaniei. Şi din nou, nu ca să-mi uşurez sarcina, nu mă voi referi la deţinuţii germani din lagărele de concentrare, ştii doar că au fost câteva sute de mii. Am să vorbesc numai despre aceia care, în virtutea clasificării dumitale, au fost identificaţi cu criminalii regimului, numai pe baza faptului că n-au făcut parte dintre victimele lui. Vei recunoaşte, clacă stai să te gândeşti, că asta ar fi o dreptate cam *à rebours*[5] şi dă-mi voie să adaug, la cele două categorii ale dumitale, încă una. Deci, deţinuţii din lagăre, paznicii lor, şi… toţi ceilalţi, restul. Lupt pentru acest rest, pentru că el constituie esenţialul. Este acea parte a poponilui, care n-a aparţinut nici luptătorilor antifascişti, nici gărzii pretoriene a regimului. A fost majoritatea poporului, domnule Bradley, masa, care tocmai pentru că a stat pasivă, n-a fost luată în seamă nici de dumneata, nici de acei care au condamnat poporul german în totalitatea lui. Am dreptul să vorbesc în numele masei, ca unul care fac parte din ea. Şi, poate ţi se va părea stupid ceea ce-ţi spun, dar am fost unul dintre cei care au dorit înfrângerea Germaniei. Nu, nu, nu vreau să supraapreciezi însemnătatea poziţiei mele, ai avea prea

5 în sens contrar (franc.).

multă bătaie de cap încercând să mă situezi într-o categorie sau alta, mai ales că, într-un mod neaşteptat şi destul de jenant pentru mine, numele meu ar trebui să stea alături de al lui Thomas Mann. Deci, ca să-ţi uşurez în limitele principiilor dumitale înţelegerea faptelor, aşa cum s-au petrecut, îţi spun: de la bun început am fost sigur că victoria nu este posibilă. Şi siguranţa mea nu avea de învins acea piedică paralizantă care este conştiinţa deznădejdii. Era o siguranţă de neclintit, care nu se pleca în faţa îndoielilor şi se concentra liberă şi neabătută asupra unui singur punct: aşteptarea, aşteptarea clipei finale.

Cum căpătasem acea siguranţă? Tatăl meu era invalid din primul război mondial, avea concepţia lui asupra războiului, asupra lozincilor în numele cărora Kaizerul mânase milioane de suflete la masacru. În 1933 tata a fost, pur şi simplu, linşat pe stradă. Încercase să ia apărarea unui coleg-combatant, atacat de cei din S.A. Acesta este numai un punct din formularul meu de denazificare, domnule Bradley. Un alt moment îl datorez unui unchi al meu care la sfârşitul războiului ajunsese *Standartenführer-SS*. Când mama a rămas singură, el mi-a purtat, într-un fel, de grijă. Ştii dumneata ce însemna o asemenea „grijă”? îţi poţi închipui, fie şi puţin, la ce presiune propagandistică era supus fiecare tânăr în Reichul hitlerist? Atunci mai sporeşte cu câteva atmosfere această presiune, în cazul individului peste care dăduse norocul îndoielnic de a avea în familie o asemenea persoană.

Am intrat în *Wehrmacht* ca voluntar. Da, domnule Bradley. Colegii dumitale de denazificare au avut destulă bătaie de cap cu asta în 1945. De fapt n-au avut. Era limpede doar. Singur, încă înainte de a fi chemat, am plecat să lupt nu „pentru patrie” (vezi am introdus în terminologia mea o deosebire între noţiunea de luptă „pentru patrie” şi cea „pentru interesele patriei”; „pentru patrie” înseamnă în apărarea ei, „pentru interesele patriei” înseamnă pentru lărgirea, pentru mărirea ei. Este,

bineînţeles, o diferenţă cu totul personală şi nu are nimic comun cu exactitatea categoriilor filosofice, e numai, ca să zic aşa, un fel de instrument de lucru pentru folosul propriu). Aşadar, m-am înrolat voluntar ca să lupt „pentru interesele patriei”, adică pentru a-l ajuta pe Hitler să câştige supremaţia mondială.

Şi acum să-ţi spun. Să-ţi spun ceea ce n-am spus celorlalţi, colegilor dumitale întru denazificare. M-am înrolat în *Wehrmacht* înainte de termenj ca să nu fiu nevoit să intru în SS. Presiunea unchiului de o parte, şi a mamei, aproape şantajată de unchiu-meu, era covârşitoare. Mi-am dat seama atunci de două lucruri: că nu voi reuşi să fiu un erou, adică nu voi putea niciodată să mă opun deschis presiunii, şi în acelaşi timp, n-am poftă, tare. n-am poftă să devin un ticălos. Şi în această privinţă nu eram de loc original. Nimeni nu vrea să fie ticălos, domnule Bradley, spune drept, dacă nu-i aşa? Poate numai acei care s-au născut ticăloşi şi nu văd pentru ei alt mod de existenţă, fapt pentru care această specie se străduieşte atâta să atingă perfecţiunea.

Dacă ar fi să cercetăm cauzele aversiunii mele faţă de SS., nu am găsi nimic din ceea ce te-ai aştepta să afli pentru motivarea ei. Pe atunci nu vedeam încă ce se petrece, dincolo de sârmele lagărelor de concentrare; lagărele din Reich nu lăsau să se strecoare nici cele mai mici ştiri, deţinuţii eliberaţi, puţini la număr, tăceau, iar camerele de gazare de: la Oświęcim despre care a aflat lumea întreagă, au fost o creaţie mai târzie. Astfel, aversiunea mea faţă de SS era, cu deplină siguranţă, mai mult intuitivă decât conştientă, şi numai acestei intuiţii datorez faptul că n-am devenit membru al acestei organizaţii criminale, ca unii dintre colegii mei, chiar dintre cei de la universitate. Erau vremuri când toate se petreceau de pe o zi pe alta, un pas nevinovat – şi puteai să aluneci pe un drum care îţi asigura conferirea titlului de „criminal de război”. Să nu mă înţelegi greşit, nu vreau să justific faptele celor care au dobândit acest jalnic titlu, dar gândeşte-te, numai, cine ar fi putut avea o asemenea

capacitate de previziune, o asemenea imaginaţie, pentru a prevedea că oamenii ce trec azi pe stradă purtând o stea cu şase colţuri pe mânecă, mâine vor pieri în camerele de gazare. Deci, numai instinctul m-a salvat să nu fiu nevoit nici să împing pe cei condamnaţi în camerele de gazare, nici… să devin erou, fapte pe care, în egală măsură, n-aveam poftă să le îndeplinesc.

Am ajuns, aşadar, pe frontul de răsărit, ca participant voluntar la lupta împotriva bolşevicilor. Nu, nu mă gândeam să cad prizonier. Doar nu puteam să doresc ca ei să facă cu mine ceea ce făceam noi cu ei. Noi, nu înseamnă *Wehrmachtul*, domnule Bradley – deşi nici autori

1 Vechea denumire, poloneză, a Auschwitz-ului.

tăţile militare nu se dădeau în lături de la încălcări – dar noi, asta înseamnă Germania. Vezi dumneata, prin acest „noi” consfinţesc principiul pus în aplicare de voi, principiul răspunderii colective.

— Sper că n-ai să afirmi, îl întrerupse Bradley, că acest principiu a fost o invenţie a noastră.

— Nu, protestă repede Walter, nu asta aveam în gând, dar mai este o altă problemă, care, într-un fel, se leagă de aceea pe care dumneata ai definit-o cu expresia „nimeni nu ştie nimic”. Sper că până la urmă o să ajungem şi la ea, acum însă vreau să-ţi spun câteva cuvinte despre frontul de răsărit. Ei bine, am fost o vreme într-un sector, în care regimentul nostru a luptat alături de o unitate SS. Judecând după excelenta dumitale orientare în probleme germane, ştii cred, că mai existau şi *SS-Polizei*, şi divizii „Cap de mort” şi *SS-Standarten*…

Mister Bradley dădu din cap afirmativ şi-i întinse lui Walter o ţigară de foi. Acesta mulţumi şi începu să-i taie capetele cu grijă. O clipă tăcură, fumând numai. Era o ţigară bună şi Walter, urmărind cum se răspândea fumul înmiresmat în văzduhul senin, întrezărea parcă un alt tablou, de mult uitat: tranşee înzăpezite, soldaţi încotoşmănaţi în cojoace şi răsuflarea lor îngheţată în aerul geros.

Regretă că Lise lipsea. N-ar fi avut loc această

discuţie istovitoare. Fusese vorba să le arbitreze partida de tenis, dar terminaseră al treilea set şi tot nu apăruse. Walter îşi închipuise că a adormit după masa de prânz şi renunţase să o mai cheme. Presupunea că, mai mult decât orice medicament, somnul va ajuta organismului ei să învingă răul de mare, care, pare-se, şi aşa e pe cale să cedeze. Lise se simţise de dimineaţă cât se poate de bine „era senină şi vioaie. Ce-i drept, micul dejun îl luase tot în cabină, dar două ore înainte de amiază le petrecuse pe punte, iar la prânz coborâse în sală. *Mister* Bradley fusese invitat la masa lor, idee care se dovedi fericiţă, întrucât el cunoştea bine Brazilia, foarte bine mediul ziariştilor ca şi societatea în care aveau să intre soţii Kretschmer. Le caracteriza cu precizie, cu o subtilă ironie, colorându-şi istorisirile cu anecdote pline de haz. „Ciudat, gândea Walter, e cu totul altul decât fusese înainte". Ţine seama, desigur, că în ajun, amintind de Dachau, o tulburase pe Lise şi nu lasă azi să-i scape nici cea mai mică aluzie. Walter ştia doar că el caută mereu conversaţii pe această temă şi, mai ales, cu interlocutori germani. Pasiunea lui pentru această temă devenise un fel de psihoză şi dacă asemenea discuţii aveau să dureze tot timpul călătoriei, perspectivele nu se anunţau de loc încântătoare. Walter îl blestema în sinea lui pe Streit. De ce naiba îi spusese tipului că se poate vorbi orice cu el? Ar trebui să poarte astfel de discuţii cu cei care erau vinovaţi de toate acestea! Să-şi vadă singuri faţa, să audă ce crede lumea despre" ei! Dar el!? Ofta din adâncul sufletului. Spera nutmai că prezenţa Lisei va tempera avântul lui Bradley. Ce ar fi să-i mai pună la încercare sensibilitatea? Să-i amintească, poate, că ea a pierdut pe cineva într-un lagăr de concentrare? îşi făcu loc, mai bine, pe grămada de funii pe care şedeau – se retrăseseră pe puntea superioară, singuri, departe de oameni. Ce să-i faci, va trebui, se vede, să-şi facă datoria mai departe…

— Şi atunci, reluă el, am văzut cu ochii mei, pentru prima dată, ceea ce numai instinctiv presimţisem, când am fugit pe front de „şansa" intrării în SS. Nici măcar nu

ghicisem, presimţisem numai. Am văzut pe SS-işti în acţiune, nu într-o acţiune militară, în care nu le puteai obiecta nimic – erau buni soldaţi – dar i-am văzut într-o acţiune… specială, aş putea spune, deşi acest termen s-a încetăţenit în legătură cu alte acţiuni, A fost o „lichidare" a doua sate ucrainene. Atunci mi-am a spus că trebuie să fac orice ca să fug de acolo, sau dacă nu să fug, atunci, măcar, să fiu cât mai departe de porcăria aceea, cât mai departe de această formaţiune „frăţească". Luptam doar sub un comandament comun şi faptele lor cădeau peseama întregii divizii. În afară de asta, într-o bună zi m-aş fi putut pomeni cu vreun ordin de a participa personal la lichidarea populaţiei civile. După cum vezi, o nesupunere făţişă nici nu-mi trecea prin gând. Nu mă puteam împăca nicidecum cu rolul de erou. Voiam să am o şansă, una dintr-o şută, dar s-o am, şi eroii în genere nu le au. Căutam glonţul, – domnule Bradley. E ceva ciudat, în asta, eşti doar şi dumneata militar şi, desigur, ştii că mai întotdeauna gloanţele îi ocolesc pe cei care le caută, dar al meu s-a îndurat de mine. M-a lovit în coapsă, mi-a sfâşiat carnea; nu era o rană din cele grave, în două-trei luni mă puteam întoarce iarăşi pe front. Ştiam, de altfel, că mă voi întoarce, doar n-aveai unde să fugi din Germania, poate numai în SS, cu serviciul în lagăre, dar eu aveam, încă de pe atunci, planul meu. În realizarea lui, mi-au fost de mare ajutor partizanii polonezi. Datorită faptului că i s-au adăugat câteva vagoane cu muniţii, trenul nostru sanitar a sărit în aer, undeva pe lângă Cracovia. Bineînţeles, într-o asemenea operaţie, am reuşit să-mi agravez rana, fără frică de pedeapsă: medicul nu mă putea condamna că „nu vreau să mă vindec" atât de repede pe cât are nevoie patria. Era limpede că toată istoria asta ar fi putut să mă coste viaţa, sau cel puţin piciorul, dar trebuia să risc într-un fel. Opt luni am zăcut în spital. Unchiul, mândru de vitejia mea – primisem pentru asta o cruce, vezi bine – şi-a reînnoit propunerea, oferindu-mi un post călduţ şi sigur într-unul din lagărele mai mici… Sâcâit de rugăminţile mamei, care mă implora să primesc această „slujbă" (îmi

vorbeai de speranţa în victorie, şi totuşi, de obicei, n-a fost decât speranţă în sfârşitul războiului, în salvarea noastră, a celor rămaşi încă în viaţă), a trebuit să fug iarăşi pe front. Datorită unchiului, care era pe atunci *Obersturmbannführer*-SS, şi de al cărui ajutor am hotărât să profit întru realizarea planului ce-mi făcusem, am fost trimis pe frontul din apus. Şi aici, împreună cu toată compania ne-am predat în mâinile voastre. Te asigur că n-a fost uşor. Comandantul nostru a pierit de un glonţ german. Toţi băieţii aceia, ca şi mine, nu visau victoria germană, n-o doreau câtuşi de puţin, înainte de toate, desigur, nu voiau să moară. Şi oare nu-i ciudat, domnule Bradley, că nimic altceva decât faptul că aveam în familie un monstru patentat, a făcut posibilă salvarea, ca să zic aşa, a cinstei mele, deşi, îmi dau seama că este o cinste relativă, câtă vreme nu corespunde nici unuia dintre criteriile care ni se aplică.

Tăcu, izbit pe neaşteptate de un gând cu totul nou. De ce acest american este primul care află adevărul? Până şi Lise ştie numai atât, că el a fost luat prizonier. Atât le-a povestit tuturor, ori de câte ori a fost întrebat, aşa încât aproape uitase cum s-au desfăşurat lucrurile în realitate. Şi îndată îşi spuse cu o deplină luciditate: în Germania n-ar fi putut să recunoască asta, n-ar fi putut spune: „n-am vrut să lupt pentru Hitler, de aceea am dezertat”, nu putea să facă una ca asta decât sub ameninţarea anatemei, în ciuda tuturor faptelor ce le înşira de o jumătate de oră, vrând să-l convingă pe american. Nu reuşise încă să se împace cu această concluzie, să şi-o asimileze, sau măcar să reflecteze asupra ei până la capăt, când auzi glasul lui Bradley. Întrebarea căzu indiferentă, ca atâtea altele, pusă parcă din simplă curiozitate, fără niciun gând ascuns:

— Dar ce s-a întxmplat cu unchiul dumitale? Bineînţeles, dacă nu te inoportunez prea mult cu această întrebare…

— De loc, răspunse Walter, preluând uşurat acest ton nou, de nepăsare, al discuţiei. Pot să-ţi spun numaidecât. A primit cincisprezece ani în patruzeci şi şase. Zece din ei i-a

făcut, iar restul… i s-a iertat, dându-i-se şi o pensie, îi luă vorba Bradley. Şi acum îşi face veacul în cine ştie ce orăşel, pretinde şi nimbul de mucenic pentru *Vaterland*, şi toţi, chiar acei care pe atunci traversau strada ca să nu fie nevoiţi să salute pe unul ca el, astăzi caută singuri. prilejul să-i spună „Bună ziua, domnule… domnule… colonel”.

— Cum de ştii şi asta! Walter nu izbuti să-şi ascundă iritarea. I se făcuse de-a binelea lehamite de asemenea discuţie.

— Te rog să mă ierţi. N-am vrut nicidecum să spun că în acest caz concret se întâmplă exact aşa, şi cu atât mai puţin, ferit-a sfântul, că şi dumneata îl saluţi la fel. Dacă s-a putut înţelege în felul acesta, îmi cer mii de scuze. Mă gândeam. la atâtea alte cazuri asemănătoare, şi dacă măi ai pentru mine puţină răbdare, domnule Kretschmer, îmi permit, având în vedere cursul logic al discuţiei, să mă întorc la expresia folosită la început. Ei, bine, tocmai asta numesc eu aşentiment faţă de crimă, şi acest asentiment care dăinuie şi azi îl consider drept o vină gravă agermanilor; ea depăşeşte nemăsurat întinderea şi gravitatea celeilalte vine. Iar dumneata, domnule Kretschmer, tocmai de pe poziţia. Înţelegerii dumitale, ar trebui să-mi dai dreptate. Pe atunci puteai să nu ştii, şi să nu vrei să ştii, sau ştiind, să nu vrei să devii mucenic. Dar în prezent, dacă cineva, nesilit de nimeni, îi spune unui individ ca unchiul dumitale „bună ziua”, e ca şi >când l-ar saluta cu un „heil Hitler”. Ai observat şi dumneata, poate, că înadins n-am folosit în discuţia noastră fapte din domeniul politicii de stat. Se ştie pentru ce sunt disculpaţi aceşti domni, de ce se creează pentru ei aziluri sigure şi comode, nu sunt atât de prost ca să nu ştiu că guvernul german nu este totuna cu poporul german, sau cel puţin nu e *încă* totuna cu poporul german. Dar ceea ce am spus, acea lipsă de condamnare morală din partea societăţii care, chiar dacă nu se solidarizează cu ceea ce au reprezentat acei indivizi şi mai reprezintă în continuare, îi tolerează totuşi în sânul ei, neîndrăznind să dea pe faţă nici cel mai mic semn de protest, fie chiar şi sub forma

unei ostracizări sociale, ba, uneori se întâmplă chiar cu totul dimpotrivă…

— Faci uneori observaţii destul de unilaterale, îl întrerupse Walter şi glasul lui sună mai aspru decât ar fi dorit, aproape nepoliticos. Şi asta e cu atât mai ciudat, cu cât dumneata ai cunoscut mediul în care trăieşte doctorul Streit. Acest mediu nu se declară de acord nici cu trecutul, nici cu prezentul Germaniei.

— E un grup de intelectuali, ripostă Bradle}. Liberali burghezi, printre care se găsesc şi foşti deţinuţi.

— Vrei să spui că nu e un mediu reprezentativ pentru adevărata faţă a Germaniei?

— Da. Tocmai asta vreau să spun, domnule Kretschmer.

— Atunci, ascultă, domnule Bradley. Fac parte din societatea lui Streit, dar nu cu totul, pentru că n-am fost un antifascist activ şi, după cum ştiţi, nici în prezent nu activez. Sunt doar cineva cu care „se poate vorbi despre toate”, aşa cum m-a prezentat dumitale doctorul Streit, vrând desigur să mă deosebească de acei germani cu care nu poţi vorbi despre nimic. Zicând „despre nimic”, am, bineînţeles, în vedere faptul că nu poţi vorbi despre ceea ce te interesează cel mai mult pe dumneata. Nu vreau să prelungesc discuţia, mă înţelegi, trebuie în sfârşit să văd ce face Lise, poate are nevoie de mine, era vorba doar să vină la noi. Nu mă îndoiesc totuşi că vom mai avea ocazia să examinăm faptele, să analizăm cauzele pentru care germanul de rând nu vrea să vorbească „despre toate”, preferând prin acel „nu ştiu” ofensat să-şi exprime asentimentul faţă de crimă, cum l-ai numit dumneata. Acum aş vrea să-ţi mai spun, domnule Bradley, că atât trecutul meu, foarte obişnuit, după cum ai avut ocazia să constaţi, şi aş adăuga, tipic pentru germanul de rând, cât şi ceea ce reprezint eu astăzi, mă situează în acea categorie a germanilor de care dumneata, în clasificarea dumitale riguroasă, în genere, n-ai ţinut seama. În acea categorie de mici burghezi liniştiţi, harnici, înţelepţi şi măsuraţi care constituie majoritatea poporului german. Şi

eu şi soţia mea facem parte din ea şi vreau să-ţi spun, cu deplin simţ de răspundere pentru vorbele mele, că nu ne dăm niciun fel de asentiment – nici pentru ceea ce a fost, nici pentru ceea ce este.

Tăcu o clipă, apoi adăugă, parcă în treacăt:

— Cât priveşte unchiul meu… nu este exclus acel binevoitor „Bună ziua, domnule colonel”, ba chiar e foarte probabil că-şi primeşte raţia zilnică. Nu ştiu. L-am văzut ultima oară în 1946.

Lise se trezi, uşor ameţită. Somniferele pe care de ¡luase cu o seară înainte îşi făceau efectul în continuare, din care cauză, deşi avusese de gând să aţipească după masă numai un pic, somnul i se prelungise neaşteptat de mult. Se uită la ceas şi se îngrozi. Walter o să se supere, îi promisese doar să le ţină companie. Se îmbrăcă în grabă şi ieşi. Pe culoar domnea semimtunericm, nu se aprinseseră încă luminile, în micul hol interior se opri în faţa oglinzii; i se păruse că rujul a întrecut marginea buzei. Îşi apropie faţa de oglindă ca să vadă mai bine şi… abia îşi stăpâni un ţipăt. Tocmai în clipa aceea se aprinsese lumina şi Lise zări în oglindă ochii cuiva. Erau acolo, în colţul drept. Jumătatea de jos a feţei nu se vedea, dar ochii aceia ageri, cercetători… Ca prin ceaţă, Lise văzu cum ¡propriu1! ei chip ipăleşte, învineţindu-se parcă. De ce apăruse femeia aceea aici, în hol, de vreme ce era vecina domnului Bradley şi avea cabina în partea opusă a vaporului, de ce şedea aici pe întuneric, într-un ungher? Şi oare nu ea aprinsese lumina? De atâtea gânduri totul i se învălmăşea înaintea ochilor.

Întinse maşinal mâna spre geantă, căutând parcă ceva şi se întoarse în cabină.

Se aşeză din nou în „faţa oglinzii. Câtva timp rămase nemişcată, privindu-şi chipul. Apoi luăperia. Începu să-şi aranjeze părul – pe frunte, după ureche, înainte şi înapoi. Îşi şterse rujul de pe buze, se privi o clipă, apoi grăbită se fardă iarăşi. Îşi cercetă faţa în oglindă, de parcă ar fi fost a alteia.

— Intră Walter cu rachetele în mână.

— Uf! Bine că am scăpat! Mă rugam lui Dumnezeu să vii tu să mă salvezi.

Se uită la el cu o privire uşor pierdută.

— Tocmai voiam să ies.

— Sigur! Cu o oră mai târziu decât ne-am înţeles.

— Îmi pare foarte rău, Walţer.

— Ai dormit? Arăţi, de parcă nu te-ai fi trezit încă. Ce să zic, m-a obosit rău acest Bradley!

— Ai câştigat?

— N-aş putea spune. Depinde din ce punct de vedere. Dar… ce-i cu vocea ta? Ai răguşit?

— Iar m-a apucat. De aceea…

El se apropie şi, ridicându-i faţa, o privi cu îngrijorare.

— Mă nelinişteşti. Mă nelinişteşti de-a binelea. Trebuia să fi plecat cu avionul.

— Da. Şi eu cred tot aşa.

Se depărtă de el şi se trânti în fotoliu. Se temea să nu-i descopere, cu vreun al şaselea simţ, tremurul interior. Întinse mâna după ţigări.

— Nu fumezi cumva prea mult, Liscâien? Privirea i se expiri pe scrumiera plină. Nu eşti, de fapt, o fumătoare. Ţigările nu-ţi ajută, cu siguranţă.

Nu-i răspunse. Ţinea între degete ţigara, neîndrăznifid s-o ducă la gură. Nu era sigură dacă va putea s-o fumeze.

— Ar fi bine să ieşi la aer. Eşti groaznic de palidă.

— E imposibil.

— E absolut necesar. Ascultă ce-ţi spune doctorul. Înainte de prânz erai aproape sănătoasă. Pune-ţi ceva pe tine şi hai!

— Lasă-mă, Walter…

— Prea te laşi pradă bolii. N-ar trebui să stai toată ziua în cabină.

— Nu pot să ies, s-ar putea să mă apuce în orice clipă.

— Nu te apucă nimic. Câteva inspiraţii de aer curat îşi îndată ai să te simţi uşurată. Hai!

— Te rog, Walter…

— Lasă capriciile. Ştiu ce trebuie făcut în asemenea cazuri. Plimbarea la aer face parte. din tratament. Să mergem.

Fără să mai aştepte răspunsul, îi aruncă o haină pe umeri şi o luă de braţ „Ea nu se mai împotrivi şi se lăsă dusă spre uşă. Dar abia trecu pragul, şi se dădu brusc îndărăt. Trânti uşa şi se lipi de ea cu tot corpul. Walter strigă iritat:

— Ce ţi-a venit? De ce nu ieşi?

— Aşteaptă o clipă, şopti ea, tremurând.

— Dar de ce? Ce înseamnă asta?!

— Mai încet, te implor!

El înlemni.

— De ce mai încet!? întrebă, privind-o în ochii larg deschişi, sticloşi. Văd, ţi-e frică… De ce? De cine ţi-e frică?

— Mai încet… îl rugă ea, aproape plângând.

El o apucă de umeri.

— Ce se întâmplă cu tine?

— Nimic… îndată… numai o clipă. Să stăm jos.

Dar rămase în picioare, lipită mai departe de uşă, de parcă n-ar fi vrut să-l lase să treacă. Atunci o dădu în lături, cam brutal poate, şi privi afară pe culoar. Tocmai trecea cineva şi Lise, fără să vadă, ştia cine. Auzi cum se închise uşa şi cum Walter se îndreptă spre ea. Paşii lui îi răsunau în creier ca un ecou înfricoşător, apoi îl auzi:

— Ce înseamnă toate astea, Lise?

Ea încercă să-şi vină în fire. Se aşeză în fotoliu şi, ţinându-şi răsuflarea, răspunse:

— Nu înseamnă nimic. Nu lua în seamă.

Dar Walter nu se mulţumi cu atât.

— Ştii cine a trecut pe coridor?

— De unde vrei să ştiu? ripostă ea repede, prea repede ca să poată fi crezută.

— Şi totuşi ştii. De asta nu voiai să ieşi din cabină. Ca să nu te întâlneşti cu ea.

— Cu cine… să nu mă întâlnesc? Inventezi.

— Aş vrea să fie aşa. Dar, din păcate, nu e. Ceea ce

îmi ascunzi…

— Te înşeli. N-ascund nimic.

— Aş vrea să fie aşa. Repet, n-aş avea nimic împotrivă să mă înşel. Nu-mi place să interviu în secretele nimănui, ştii asta. Nu sunt curios de felul meu, şi, în genere, prefer întotdeauna să ştiu ceva mai puţin decât prea mult. De data asta însă, mi se pare că trebuie să ştiu ceva mai mult.

Lise se ridică din fotoliu şi se îndreptă spre baie. El o opri.

— Lasă-mă. Nu mă simt bine.

— Nu! Te simţi destul de bine. Te observ de Ieri. Astea nu sunt simptome tipice pentru răul de mare.

— Vrei să mă chinuieşti?

Tăcu o clipă, privind-o în faţă.

— Vreau să te apăr, zise apoi răspicat.

Ea se trase brusc înapoi:

— Să mă aperi? De ce?

— Nu ştiu. Şi… n-aş întreba, câtă vreme nu vrei ca s-o ştiu, de n-ar fi panica asta a ta. Ţie îţi este frică. E ceva aici… ceva care…

— Nu e nimic! îi strigă ea. Închipuiri!

— Tu o cunoşti pe femeia asta, Lise…

— Nu! N-o cunosc! E o părere! Nu se poate să fie…

El sări în picioare şi, parcă uimit că aude ce bănuia, îngăimă:

— Atunci… o iei drept altcineva?… Drept cine?

Ea ţipă aproape:

— Nu întreba! Nu trebuie să întrebi!

— Şi totuşi trebuie. E un lucru prea serios, Lischen… Dacă nu-mi spui singură…

Ea păli.

— Nu… nu poţi face asta…

— Totuşi… Nu pot îngădui să fii şantajată.

— Ce vrei să faci?

— Să-l anunţ pe căpitan sau s-o întreb chiar pe ea.

Lise căzu în fotoliu. Se simţea la capătul puterilor.

— Te implor…

— Lise! Trebuie să ştiu. Dacă în viaţa ta este ceva de care eu nu ştiu…

Tremura ca apucată de friguri:

— Nu ţi-am ascuns nimic. Ştiai totul.

— Ştiam? Ce? La ce te referi?

— La munca mea din timpul războiului.

— Munca ta? Nu-mi amintesc. Aha, ai dreptate, la depozitele de îmbrăcăminte, da?

— Da. Aveau legătură cu slujba mea…

— Ştiu. Ai făcut parte din formaţiile acelea de femei… Mi-ai spus o dată ceva… Dar… Ei şi? Tot nu văd ce legătură are cu isteria ta.

— Femeia asta… Mi se pare că o cunosc… de acolo.

— De unde? De la depozitele acelea? Ei, şi ce-i cu asta?

— E că… – de-abia rostea cuvintele – acelea erau depozitele lagărelor.

El tot nu înţelegea. Se arătă mai degrabă mirat.

— Ei, şi ce dacă erau ale lagărelor? O muncă ca oricare alta.

— Nu era o muncă oarecare. Era o slujbă… Eu… m-au repartizat la secţia lagărelor.

Walter înghiţi în sec.

— Ce fel de lagăre?

Cum ea tăcea, Walter continuă:

— Erau lagăre de muncă, lagăre… Deodată îi zări ochii. Erau aceiaşi ca atunci când sărise câinele. O auzi şoptind:

— Nu erau de-astea.

Atunci el se ridică, măsură de câteva ori cabina cu paşi apăsaţi şi se opri în faţa hubloului. Stătu îndelung, întors cu spatele, apoi izbucni:

— Lagăre de concentrare?… Glasul îi suna răguşit: Tu… ai fost în lagărele de concentrare? Se întoarse brusc spre ea: Atunci, acele „formaţii de femei” nu erau altceva decât… SS?! Sângele îi năpădi faţa, arăta, de parcă s-ar fi

sufocat. E o fostă deţinută?! Vorbeşte!

Lise îşi recăpătase între timp stăpânirea de sine.

— Nu, nu se poate! A fost o părere! Nimic mai mult!

— Dar dacă? Dar dacă e aşa? stărui el.

— Marta? se întrebă ea, parcă necrezându-şi urechilor.

— Marta, repetă el automat. Şi dacă… Tăcură amândoi vreme îndelungată. El îi privea chipul pe care i-l ştia. Chipul Lisei lui. Pe acest chip vedea acum ceva înspăimântător de străin, ceva ce-i schimba trăsăturile cunoscute, mai mult, de sute de ori mai mult decât noua pieptănătură din ajun, o schimba cu totul şi pentru totdeauna.

— Dacă ar fi Marta – se opri la acest cuvânt, dar încheie îndată, neaşteptat de liniştită – de ea, cu siguranţă, n-am de ce să mă tem.

— Cum adică?

Lise prinse curaj.

— Dumnezeule! exclamă. Cât bine i-am făcut! De atâtea ori i-am salvat viaţa! Am fost pentru ea – zâmbi amar – un înger păzitor. Da… îngerul ei păzitor din lagăr.

Îndrăzni să ridice privirea, aşteptându-i reacţia, dar Walter părea că nu auzise nimic din ceea ce-i spusese. De câteva clipe, tot muta febril sticlele în bufet. O găsi în sfârşit. şi pe cea pe care o căuta, îşi umplu un păhărel şi, ca un om foarte însetat, îl bău, dintr-o sorbitură. Se aşeză apoi în fotoliu cu capul în mâini.

— Am fost bună cu ea, Walter. Glasul i se frânse.

— Ai fost bună cu ea… repetă el. Dar Lizei i se păru că distinge în tonul lui o notă de sarcasm, izbucni:

— Oh, nici nu poţi să-ţi închipui ce greu era să fii bun acolo, în iadul acela!

El făcu o strâmbătură.

— Nu s-ar putea, o întrebă apoi, cu un uşor dispreţ, nu s-ar putea fără literatură?

— B.B.C.-ul dădea pe atunci emisiuni care începeau aşa: „Vorbeşte iadul Europei – Auschwitz”, rosti ea ca o justificare.

El sări din fotoliu:

— Pentru Dumnezeu! Auschwitz?

Lise văzu cum fruntea lui se acoperă de broboane mari, lucioase de sudoare şi nu putu să mai scoată o vorbă.

— Auschwitz? Tocmai acolo?… Sfinte Dumnezeule! apoi continuă indiferent, ca un funcţionar care verifică nişte date biografice: Cum ai nimerit în SS?

Privi la el multă vreme, fără a rosti un cuvânt. În cele din urmă, spuse direct şi simplu:

— Am crezut în Hitler.

El zvâcni:

— Ai crezut? Tu? Pentru prima dată aud! Când te-am cunoscut…

— Atunci se sfârşise totul. Pentru mine mai mult decât pentru oricine altul.

— Pentru că el pierduse?

— Pentru că te-am cunoscut pe tine.

Walter se aşează iarăşi.

— Vorbeşte! Spune tot ce n-ai spus atunci. Vorbeşte!

Lise întinse mâna după un pahar cu apă, apoi luă o ţigară, căută îndelung chibriturile. Voia să-şi ascundă stinghereala în aceste gesturi, sau, poate, voia să mai amâne astfel mărturisirea. În sfârşit, biruindu-se pe sine, începu:

— Prin 1943 am intrat în SS. Nu ştiam… Adică ştiam de ce. Numai că habar n-aveam cum se vor petrece lucrurile… Am intrat acolo ca să păzesc securitatea Reichului… Trebuia. Mi s-a spus că am să veghez asupra duşmanilor lui. Pohl mi-a spus: „Auschwitzul e o mocirlă, e o insultă la adresa lagărelor de concentrare germane, care sunt un model. Numai cei mai buni din SS ar putea să asaneze mocirla asta”. Am considerat de datoria mea să merg acolo unde era mai greu. Vorbele lui Pohl despre „asanare” le-am luat în serios. În martie 1943 mă şi aflam în acel „iad al Europei”.

Ceea ce am văzut… *Obergruppenführer*-ul Pohl… Nu, nu exagerase comparându-l cu o mocirlă. Tocmai asta era. Textual. O mocirlă care… mirosea îngrozitor. De la distanţă

te izbea duhoarea. Două latrine la treizeci de mii de oameni... Tot lagărul era o latrină. O baltă puturoasă. Întinsă peste tot. Şi în barăcile fără podele, şi pe Lagerstrasse, şi pe terenurile de apel. În noroiul acela zăceau cadavre. Şiroaiele de murdărie neagră de pe picioarele lor îţi arătau îndată de ce boală au murit. *DurchfallJ*. Era... era înspăimântător. Depăşea orice închipuire. Te sufoca, îţi răscolea măruntaiele. Superiorii te avertizau să n-ai milă. Inutil. Nici n-aveai cum... Totul... totul te umplea de scârbă. Când am trecut prima dată prin *Lagerstrasse* spre Birkennau, un singur gând mi-a venit în minte... Dar nici asta nu se putea. N-aveai cum să fugi de acolo.

Oberaufseherin2 m-a întâmpinat prietenos. Mi-a spus că i s-au dat în scris referinţe bune despre mine. Că ea se bizuie pe loialitatea şi energia mea şi-mi încredinţează conducerea depozitului – *Eţfektenkammer*.

Eţfekten... De-abia câteva zile mai târziu am înţeles că am fost aruncată de la început într-un

1 Dizenterie (germ.).

2 Supraveghetoarea-şefă (germ.).

sector foarte greu. Cele două barăci din apropierea liniei moarte de cale ferată şi a crematoriului se aflau în afara lagărului. Erau separate de el. Dar... poate chiar mai mult decât lagărul înfăţişau Auschwitz-ul. Acolo, între sârmele lagărului, mai era viaţă. Scârboasă, ca... aceea din gunoaie, dar viaţă... Pe când aici... numai lucruri moarte... De pe urma unor morţi.

Obemufseherin m-a condus ea însăşi acolo. Am mers pe jos, ca să pot vedea mai mult. Drumul despărţea două lagăre. Al bărbaţilor şi al femeilor. Mergea de-a lungul căii ferate, paralel cu ea. Din loc în loc zăream oameni. Nimeni nu se îngrijea să-i cheme la ordine, stăteau răzleţi, unii lungiţi pe pământ, deşi eram abia în martie. Parcă aşteptau ceva. Atunci încă nu ştiam ce. Mi-am zis: vreun *Zugang1*. Un bătrân cu barbă albă cânta. Nu, nu era cântec. Parcă-şi smulgea din piept melodia – rugăciune sau cântare – şi ridica mâinile sus, o dată, de două ori, de trei ori... Era

groaznic. Am întrebat-o pe *Ober*:

— Nu i s-ar putea porunci să tacă?

Mi-a răspuns:

— Lasă-l să cânte. Ei o să meargă mai liniştiţi acolo… şi a arătat cu o mişcare a capului spre clădirea roşie care părea o fabrică.

Spre clădirea aceea se îndreptau, una după alta, ambulanţele cu crucea roşie.

— Îi ridică pe bolnavi? am întrebat.

a

1 Transport de noi deţinuţi (germ.).

— Nu, transportă medicamentul, un leac universal, bun la toate. Mi s-a părut că *Ober* zâmbise la aceste cuvinte, dar îndată, faţa ei deveni serioasă. *Aufseherin* Franz, dacă nu ştii, datoria mea este să-ţi spun. Maşinile transportă gazul Ciclon B. Şi pentru că tot nu înţelegeam, a adăugat rece: Restul o să-l afli de la colegii dumitale.

Şi m-a condus la baraca în care aveam să lucrez. Zăceau acolo grămezi uriaşe de boarfe. Câteva deţinute scormoneau prin ele.

— Mai întâi va trebui să împrăştii toată banda asta, a spus *Ober*. Este complet dezorganizată. Ai să-ţi formezi o altă echipă.

A doua zi, era duminică, m-am dus la blocul *Aussenkomando*-ului1. Ploua cu găleata. Întreg blocul lucra la curăţirea curţii. Femeile luau noroiul cu hârleţele şi-l puneau pe nişte tărgi, pe care se duceau să le verse dincolo de poarta lagărului. O muncă absurdă. Noroiul era subţire. Se scurgea din hârleţe şi din acele… tărgi, înainte ca femeile să fi parcurs jumătatea drumului. Am intrat în vorbă pe tema asta cu *Rottenführer*-ul SS de serviciu. S-a uitat la mine ca la o nebună. Apoi a bombănit: „Aha, dumneata se vede că eşti nouă…”

Am organizat un *Antreten* şi când am văzut deţinutele aliniate pe două rânduri, m-am gândit cu uşurare, ce bine era că mi s-a dat de

1 Echipa pentru muncile în afara incintei la-ănilui (germ.).

— Adunare (germ.).

lucru în sectorul celor morţi. Venea un miros dinspre ele… Mereu mi-l amintesc. Adineauri, pe coridor, când ea a trecut pe lângă mine… l-am simţit din nou în nări… Femeile acelea, dintre care urma să-mi aleg forţa de muncă, ajunseseră aproape nişte umbre. Dar umbre care mai aveau încă atâta viaţă în ele încât să înţeleagă că aceasta era ultima lor şansă: munca sub un acoperiş. Îşi agăţau privirile de-ale mele. Când treceam prin faţa rândului, îmi cerşeau parcă să le bag în seamă. Eu nici nu le vedeam, mai precis nu le deosebeam chipurile. Toate erau la fel, poate pentru că aveau aceeaşi expresie fi amândă. Doar pe ea am zărit-o. Nu ştiu de ce tocmai pe ea singură am observat-o. Nu se distingea prin nimic. Era la fel de slăbită; de sub basma, ca şi la celelalte, îi răsăreau fire din părul tuns până la piele. Ca şi celelalte, avea pe obraji acel puf al fiinţelor stoarse, până şi de ultima picătură de vlagă. Atât numai că ea nu-mi căutase privirea. Se uita drept înainte, poate chiar la mine? Dar aşa cum eu nu le *vedeam* pe celelalte, tot astfel ea nu mă *vedea* pe mine. Mai târziu, camaradele mi-au spus: „Bagă de seamă, ochii ei au nişte adâncuri… E în ei altceva decât ceea ce exprimă ca să obţină bunăvoinţa noastră”. Dar atunci nu ştiam, l-am observat privirea, am zăbovit în loc o clipă. Înainte de a-i face semn să treacă în rândul celor alese, am întrebat-o. Nu ştiu, de ce, am crezut potrivit s-o întreb dacă vrea să lucreze la *Eţfektenhammer*. Atunci… s-a uitat la mine. Era… ca şi cum şi-ar fi adus privirea aceea de undeva, de departe. M-a privit în faţă, dar liniştită, fără vreun semn de mulţumire deosebită.] *mmhl*, *Finu Aufseherin1*, mi-a răspuns. Ştii nemţeşte? am întrebat-o apoi. Mi-a răspuns din nou: *Jawohl*, *Frau Aufseherin*. Şi, la fel şi a treia oară, când i-am spus că va fi furiera mea.

Şi iat-o stând cu mine, în birou, curată, îmbrăcată cu o rochie obişnuită, nu în uniformă; când nu i se vedea dunga roşie de pe spate, o puteai lua drept o fată dintr-o onorabilă casă germană, într-o zi i-am oferit jumătate din micul meu dejun. Doamne! Când mă gândesc cu câtă

băgare de seamă am făcut-o… Ca şi când mi-a fost frică să n-o jignesc. Şi era doar flămândă, nemaipomenit de slăbită, şi fiecare bucată de pâine… Cu toate astea, când mi-a mulţumit, m-a făcut să înţeleg că-mi mulţumeşte nu atât pentru pâine, cât pentru modul în care i-am oferit-o. Cu vremea am început să fac asta tot mai des, deşi… deşi, ca şi până atunci, nu îmi arăta prea multă recunoştinţă. Împărţeam cu ea chiar prânzul, care mi se aducea de la bucătăria SS. Mâncarea era foarte bună şi oricare alta mi-ar fi sărutat mâinile pentru bunătatea mea. Ea – nu… Şi totuşi îmi plăcea. Paradoxal, dar îmi plăcea tocmai datorită acestor însuşiri care mai târziu s-au întors împotriva noastră şi mi-au încurcat planurile. Planurile pentru salvarea ei. Era disciplinată, dar fără a se umili; îmi plăcea cum îmi răspundea la întrebări. Mă simţeam măgu

1 Da, doamnă supraveghetoare (germ.).

lită că se ridica în picioare când îi vorbeam. Voiam să cred că se poartă astfel din adevărată stimă pentru mine, nu pentru că aşa cerea regulamentul. Îi vorbeam cu „dumneata”. E drept că aşa mă adresam tuturor deţinuţilor. Eram poate singura SS-istă care în privinţa aceasta respectam regulamentul. Şi nici nu înţelegeam cum ar fi putut fi altfel. „Tu” se spune doar oamenilor apropiaţi, din societatea ta. Dar majoritatea SS-iştilor nu se încurcau în asemenea subtilităţi. De aceea, poate, acel intim „tu” era însoţit întotdeauna de înjurături. Eram singura, în afară de *Obemufseherin*, care nu-mi dădeam drumul. Iar ele, numerele acelea, preţuiau purtarea mea. Îmi erau recunoscătoare. Mă respectau. Ea de asemenea. Cel puţin aşa am crezut la început. Când, uneori, îi spuneam „tu”, asta însemna ceea ce era în realitate: o bunăvoinţă nereglementară, un fel de distincţie. La fel înţelegea şi ea. Se înroşea atunci la faţă, iar mie parcă mi se încălzea inima. Da. Această apropiere dintre noi, mai degrabă lăuntrică, nemărturisită, a însemnat nespus de mult pentru mine. Mai ales în perioada de început, când eram atât de buimacă, de înfricoşată. Asta m-a ajutat să răzbesc. Gândindu-mă la munca de viitor, o vedeam mereu

lângă mine. Mi-amintesc cuvintele *Lagerkommandant*-ului: „Cei mai buni din efectivul SS, cu ajutorul celor mai buni deţinuţi, ar putea reda lagărului caracterul său specific”. Dar apelând adesea la aceste cuvinte, nu-mi dădeam seama că simpatia ce o aveam pentru ea întrecea anumite limite bine stabilite. Nu înţelegeam că vine în contradicţie cu ceea ce eram datoare să fac, ţinând seama de uniforma pe care o purtam şi de jurământul depus.

Judecă şi tu, Walter. Una din abaterile cele mai grave, cele mai aspru pedepsite era contactul cu bărbaţii. Iar eu, profitând de permisiunea *Lagerkommandant-ului* de a împrumuta deţinuţi bărbaţi, ca să dea ajutor la organizarea diferitelor secţii ale lagărului pentru femei, am adus într-o zi… Da. I-am adus logodnicul… iubitul, sau… mă rog, nu ştiu ce-or fi fost unul pentru altul. Clipa când s-au oprit faţă-n faţă… Nu, nu pot s-o descriu. Figura lui crispată, a Martei palidă de tot… Şi tăcerea, o tăcere adâncă… Iar eu în faţa lor, eu, care l-am adus acolo, ca să pună ordine în registrele de evidenţă…

Se poticni într-un acces de tuse, o tuse stridentă, înecăcioasă.

— Bea ceva, îi spuse rece Walter.

— Am rămas pe gânduri… Pentru întâia oară mi-am dat seama atunci că încalc regulamentul. Mă tot întrebam dacă n-ar fi mai bine să-l trimit numaidecât înapoi. Dar n-am făcut asta. I-am lăsat împreună, unul lângă altul. Stăteau la masă, capetele li se atingeau aproape. Parcă ar fi fost acasă. La ei acasă, aplecaţi deasupra unei cărţi. Stăteau de vorbă. Desigur, nu numai în legătură cu registrele. I-am avut tot timpul sub ochi, vedeam totul. Cum se uita la ea… Cum, o dată, de două ori, i-a strâns repede mâna. Cum ea se străduia să-şi înghită lacrimile. Am văzut şi cum i-a mângâiat el, pe furiş, capul tuns chilug. De ce n-am reacţionat, nu ştiu…

— Bea ceva, repetă Walter, fără să ridice capul. Cana e lângă tine.

Bău, dar tuşea nu încetă.

— Era mai în vârstă decât ea cu vreo zece ani. Un

bărbat în toată puterea cuvântului, şi dintre cei mai vechi deţinuţi. Ştiam ce însemna asta. Un veteran, unul din cei mai tari, deoarece mai trăia încă. Şi acum… Nu ştia deloc ce să facă, nu-şi putea stăpâni cu niciun chip emoţia. Vedeam toate astea şi nu reacţionam în niciun fel. Gândeşte-te numai la ce mă expuneam. Să fi intrat fără veste careva din conducere şi să fi văzut purtarea acelei perechi? Când veni momentul întoarcerii în lagărul de bărbaţi, am spus: Vă puteţi lua rămas bun de la logodnică şi m-am întors cu spatele. Iar el îi sărută mâna. Sărutându-i-o îşi scoase boneta, ca înaintea vreuneia dintre noi – îi vedeam capul ras, mult aplecat. Să fi văzut asta vreunul din SS-işti… Nu m-aş fi mirat dacă… Fiindcă… Spune-mi, Walter, în tot ce ştii tu despre Auschwitz, în închipuirea ta despre lagăr, găseşti loc pentru o scenă ca asta?

El nu răspunse. Nu se uita la ea. Nu ridică de loc capul. Lise îi vedea numai partea de jos a feţei. Restul – ochii şi fruntea – sta cufundat în palme. Ai fi putut crede că doarme, că nu aude nimic din tot ce i se spune. Ea vorbea totuşi mai departe, ca şi când i-ar fi devenit indiferent dacă cineva o ascultă sau nu, ca şi când trebuia neapărat să vorbească, fie şi numai pentru sine.

— Am fost bună cu ea. Mai mult. Aş putea spune că am fost providenţa ei. Când s-a îmbolnăvit… Bolnavii n-aveau voie să rămână în barăcile de locuit. Iar spitalul lagărului, arhiplin şi lipsit de cele mai elementare instalaţii sanitare, era un loc unde se mergea mai degrabă la moarte. Într-o zi n-am mai găsit-o la birou. *Kapo1* mi-a raportat că de câteva zile Marta avea febră, iar în ziua aceea se dusese la infirmerie. Am înţeles ce însemna asta. Un deţinut, câtă vreme lupta pentru viaţă, nu mergea la infirmerie. M-am dus la *Obemufseherin*.

— Am nevoie de fata asta, i-am spus. Vreau s-o formez ca deţinută B2. Am mari şanse să reuşesc. M-am străduit mult în direcţia asta. Şi iată că acum e la infirmerie.

M-a ascultat cât se poate de binevoitoare.

— Bună idee, zise, să faci din ea o B.H.3. Dacă nu are

tifos, poţi cere să fie mutată în baracă, Annie…

Walter ridică brusc capul.

— Îţi spunea „Annie”? o întrebă el, atât de zguduit, de parcă, în toată povestea asta, principala revelaţie o constituia faptul că pentru unii ca el ea era „Lise”, iar pentru alţii, din rândul

HS

1 în lagărele hitleriste – ajutorul unui supraveghetor-SS.-ist, ales din rândurile deţinuţilor.

2 Bevorrechtigt – privilegiat (germ.).

5 Bevorrechtigter Hăţtling – deţinut privilegiat (germ.).

cărora el, Walter, nu făcea parte, fusese „Annie”.

Ea înţelese pe loc starea lui de spirit şi păru cu totul stingherită de o întrebare atât de firească.

— Da… Rostea numai prima parte a numelui meu şi aşa s-a obişnuit…

— Acolo, continuă Walter, şi acest cuvânt, „acolo”, îl făcu să recapete simţul realităţii, ce însemna deţinut BH? Avea impresia că altcineva vorbeşte în locul lui, cu un glas străin, hârâit.

— Însemna „deţinut privilegiat”. Acestora li se dădea o muncă bună, libertate de mişcare în cadrul lagărului, şi nu erau obligaţi să execute pedepsele colective, nici să poarte număr.

— Înţeleg. În schimb, nu erau cumva obligaţi să îndeplinească anumite sarcini deosebite? în folosul celor ce le acordau privilegiile?

Ea nu răspunse.

— Cred, adăugă el apăsat, că nu li se dădeau asemenea favoruri pe degeaba, doar pentru ochii lor frumoşi.

Lise nu răspunse nici de data asta.

— Ce obligaţii avea un asemenea deţinut, Annie?

— Te rog, nu-mi spune aşa! îi strigă ea.

— Răspunde-mi la întrebare!

— Să muncească cu sârguinţă şi să fie loial faţă de autorităţile lagărului.

— Mda… desigur, asta sună destul de paşnic. Dacă… dacă, bineînţeles, corespunde adevărului… Şi voiai să faci din ea un BH, un deţinut cu privilegii?

— Voiam s-o salvez. Trebuia să găsesc un motiv temeinic ca s-o scot de-acolo. Din fabrica aceea de morţi.

Walter nu zise nimic, şi ea continuă:

— M-am dus la infirmerie, fără să mă gândesc că eu însumi puteam să mă molipsesc de tifos. Era pentru prima oară… Pentru prima oară mă duceam la infirmerie. Tresări, şi o grimasă îi strâmbă faţa. Mormane de cadavre lângă fiecare baracă. Trupuri de femei, goale. Coaste şi clavicule ieşite. Lângă fiecare baracă mormane, până sub acoperiş., Mergeapi prin mijlocul drumului, numai să fiu cât mai departe… Dar când m-am îndreptat spre baraca în care zăcea Marta… a trebuit să mă apropii. Şi atunci… am auzit. Am auzit ceva. Ceva ca un piuit. Fericit, lacom… Trebuia – îşi duse mâna la gât şi înghiţi cu zgomot – trebuia să mă uit. Şobolani… vocea îi răguşise. Ascultă, Walter, ascultă… mari cât iepurii de casă… cu blana lucioasă. Rodeau, mâncau din cadavre! Foiau în roiuri, de colo-colo, printre cadavre. Se vânzoleau înfrigurați, căutau bucata cea mai bună, se lipeau de ea, sugând-o… Şi mai scoteau şi sunetele acelea… un chiţcăit radios… acest… Unul din ei avea pe burtă…

Walter rămase nemişcat multă vreme; în cele din urmă ridică fruntea. Zări faţa Lisei, cu trăsăturile schimonosite şi ochii măriţi, cu privirea rătăcită. „Ea vede asta. Vede încă toate astea” se gândi, cuprins de milă şi, totodată, de un fel de mulţumire pentru faptul că ea vedea încă totul, că avea conştiinţă, o conştiinţă vie. Acum ca şi atunci. „Noi nu întindem mâna foştilor SS-işti”, îşi aminti vorbele lui Bradley şi, cu o mişcare disperată, se luă cu mâinile de cap. Lise, cu privirea pierdută, observă totuşi gestul lui. Începu iarăşi să vorbească, iute, pripit, de paixă ar fi vrut să o ia înaintea gândurilor lui.

— De la şefa barăcii am aflat că Marta avea numai o congestie pulmonară. Am intrat. Cadavre şi acolo, dar acestea încă vii. Zăceau de-a lungul sobei, mare cât tot

peretele barăcii. La vederea mea, bolnavele au început să se ascundă. Şi răspândeau un miros... Tot stomacul mi-l simţeam în gât. Şefa barăcii mi-a arătat-o pe Marta. Ea nu mă văzuse când am intrat. Zăcea cu capul întors spre mijlocul barăcii. M-am oprit în faţa culcuşului ei, pe neaşteptate. S-a ghemuit toată, de parcă ar fi vrut să fugă. În ochi îi lucea o disperare sălbatică. N-am încercat să vorbesc cu ea. Părea inconştientă. N-am ştiut nici măcar dacă m-a înţeles, când i-am spus că a doua zi va fi mutată înapoi în baraca comună şi i se va da ajutor medical.

A doua zi au şi adus-o. Doctoriţa venea zilnic s-o vadă. I-am procurat chiar sulfamide şi vitamine – medicamente nepreţuite pe atunci – de la farmacia spitalului SS. Pot spune că i-am salvat viaţa pentru a doua oară.

65

Tăcu. Tăcu multă vreme. De parcă n-ar mai fi avut nimic de spus, de parcă ar fi spus totul.

5 – 3976

Dar Walter rămânea cu capul plecat. Aştepta. Atunci reluă:

— Nu mult după aceea, slăbiciunea mea pentru ea, da, slăbiciune era, fu pusă la o nouă încercare. De data asta, primejdioasă pentru mine. Puteam să ies din ea zdrobită sau... să nu mai ies de loc. Marta a fost arestată şi închisă în buncăr. Aşa se numea carcera lagărului. Asta era aproape ca şi... ca şi când ar fi fost lichidată. Puţini mai scăpau de-acolo. Mai ales când mandatul de arestare venea de la Secţia Politică. Şi al ei de-acolo venise. Faptul ăsta... Eu... Nu-mi mai puteam găsi locul... Nu era vorba de vreo abatere de la regulile lagărului. În de-astea Gestapoul nu se băga. Atunci desigur... Ori se încurcase în vreo aventură cu caracter politic – erau organizaţii de acest fel în lagăr – «îi... venise aici cu sentinţa dată. În prima ipoteză nu credeam. Prea atent o observasem, ca să fi putut conspira. Iar sentinţa... prin ce ar fi meritat-o? Avea optsprezece ani când a venit la Oswicoim. Ce putea să fi comis o fetiţă de optsprezece ani? Cum să fi dăunat ea

statului german? Chiar şi faptul că îmi puneam asemenea întrebări era primejdios. Era o dovadă că treceam printr-o criză. Ştiam, îmi dădeam seama clar de asta şi… mi-era frică. Totuşi nu puteam să nu mă gândesc. Tot ce ştiam despre lagărele de concentrare, teoria necesităţii acestor instituţii de corecţie pentru duşmanii naţional-socialismului – teorie cu care eram de acord întru totul, dovadă că venisem acolo – se arăta a fi în contradicţie cu ceea ce vedeam. Pare-se că numai eu mă gândeam la reeducare, alţii însă, poate toţi ceilalţi… Deci lagărul din Auschwitz ori era – aşa cum fusesem preveniţi când plecam acolo – o creaţie denaturată, care trebuia însănătoşită după bunele şi încercatele modele ale vechilor lagăre ori… ori era una din verigile pentru dezvoltarea acelei teorii şi atunci… era primejdios şi să te gândeşti chiar la salvarea cuiva. Era înainte de toate ilogic. Păi… dacă se considera o necesitate istorică moartea a milioane de oameni, ca generaţiile următoare să aibă câmp liber, atunci cum te puteai ridica împotriva morţii unui singur individ?

Nu-mi puteam alunga aceste gânduri. Simţeam din zi în zi, tot mai clar, cum mă cufund, mă pierd cu totul. Noaptea o visam pe Marta. Mă trăgea spre ea, în carcera în care fusese închisă, şi trântea uşa în urma noastră. Mă trezeam ţipând, leoarcă de sudoare rece. Treceam printr-o criză. Îmi dădeam seama de asta. Şi mai ştiam că mulţi dintre ei se chinuiau ca şi mine. Pentru că nu este adevărat, Walter, că toţi, absolut toţi SS-iştii găseau în ucidere o bucurie, o desfătare, ba uneori chiar… voluptate. Mulţi – poate… Dar restul… Opinia generală s-a obişnuit prea mult cu un asemenea fel de a vedea lucrurile. Să fi fost eu mai sigură de mine, să nu mă fi temut atât chiar de mine însămi, mi-aş fi dezvăluit frământările *Lagerhommandant-ului* Hoess. Dar… prea omi-era frică. Prea puţin mă încredeam în mine.

Abia când stagiul ce-mi fusese stabilit pentru Oswieciim se apropie de sfârşit, m-am dus la el.

Dar nu ca să stau de vorbă, nu. Voiam numai să-i cer

permisiunea de a vizita baraca XI, adică… buncărul acela. Voiam s-o văd pe ea. Căpătasem brusc certitudinea că trebuie s-o văd înainte de a pleca. În celula ei. Că am ceva să-i spun. Mai bine zis, aşteptam ca ea să-mi spună ceva. Ceva care-mi va îngădui să plec de aici cu sentimentul… cu sentimentul… care-mi va înlesni să pun punct problemei dintre mine şi ea, care… îmi va justifica slăbiciunea nedemnă de uniforma ce purtam. Dar în timpul vizitei m-a însoţit Grabner, şeful secţiei politice. Mi-a arătat tot ce era de văzut. Celulele fără lumină. Carcerele… Mi-a arătat, chicotind, până şi celulele în care se aflau bărbaţi în pielea goală. M-am dat repede îndărăt. Am văzut numai că aveau mâinile legate la spate… cu sârmă ghimpată. Când am ajuns, în sfârşit, la celula Martei, n-am putut schimba nicio vorbă cu ea. Nu ştiu nici dacă m-a văzut. Se uita la noi, dar exact ca atunci când am ales-o pentru *Kommando-ul* meu şi a rămas nemişcată, chiar atunci când Grabner a spus: „Iată încă un duşman aii poporului german. Va avea aceeaşi soartă ca şi ceilalţi”. Tocmai în clipa aceea au răsunat împuşcături. Câteva, una după alta. Nu doream să ştiu, dar ştiam. O execuţie. Sub zidul cel negru, despre care ştiam numai din auzite până atunci. Grabner a trântit uşa şi, astfel, n-am putut vorbi cu ea nimic. Însă după aceea… Am îndrăznit să fac ceva care ar fi putut să mă arunce dintr-odată în lumea ei, dacă Grabner ar fi observat.

Zărisem mai înainte un paznic cu triunghi roşu şi litera P înscrise pe spate. Polonez. Am profitat de un moment când ghidul meu a fost chemat la telefon. „Du, te rog, asta în celula 15” i-am spus, punându-i în mână dejunul meu. S-a uitat la mine. Şi cum s-a uitat! Era tot ce vrei în privirea lui. Ironie, dispreţ. Numai ceea ce ar fi trebuit, ceea ce merita un gest ca al meu, numai asta nu era. Din partea lor… nu ne-am fi putut aştepta la recunoştinţă. Când am ieşit, tocmai se stropea asfaltul curţii. Cu un hidrant.

Se opri iarăşi, de parcă şi-ar fi pierdut glasul. Walter mai aşteptă o clipă, apoi întrebă:

— Şi cum a rămas cu ea până la urmă?

Lise îşi trase răsuflarea, dar în aceeaşi clipă glasul i se frânse cu totul. Plângea fără lacrimi. Ochii ei erau uscaţi, numai umerii i se cutremurau.

— Nu pot… nu sunt în stare să vorbesc despre asta.

Walter se ridică din fotoliu. Nu-i trebuia nimic mai mult. Totul era clar. Se opri din nou în faţa hubloului.

— Dacă-i aşa… rosti el cu acelaşi glas de piatră, atunci… atunci într-adevăr nu poate fi ea. Din păcate.

Lise îi aruncă o privire iute, întrebătoare. Apoi se porni pe un plâns cu sughiţuri.

Walter se întoarse spre ea.

— Se vede că ai iubit-o. Ai iubit-o mai mult decât îţi dădeai seama. Şi izbucni: Of, şi războiul ăsta blestemat! Stupid şi blestemat!

Sună telefonul. Walter zăbovi o clipă, apoi ridică receptorul. Îl duse la ureche şi-l lăsă maşinal la loc.

— A durat mult… stagiul acela? o întrebă.

— Nu, răspunse ea repede, numai o jumătate de an. Puţin după aceea…

Deodată se auziră trei semnale scurte. Lise începu să tremure.

— Ce-i asta?

— Ce să fie? A! Sirena… Trecem, se vede, prin apropierea vreunui alt vapor. Se uită prin hublou. Da, întări el cu acelaşi glas surd. O navă sub pavilion polonez.

— Polonez, şopti Lise. Cine ar fi crezut…

Deşi spusese aceste cuvinte foarte încet, aproape numai pentru ea, Walter le auzi.

— Ce? Că vor exista şi asemenea nave în apele Reichului mondial? îi continuă el gândul. Ei, ce să-i faci? O mică greşeală în socotelile marelui Führer. Oricui i s-a întâmplat. Tăcu o clipă, ai poi adăugă: Şi ţie… şi mie.

— p. ta A w

— 4 le r îngâna ea.

— Da, mie. Faptul că ai lucrat în „formaţiile de femei”, aşa cum mi-ai spus înainte de nuntă, nu mi-a răscolit imaginaţia. Nu te-am întrebat ce soi de formaţii

erau acelea şi nici ce făceai acolo. Asta a fost greşeala mea. Iar tu…?

Începu să umble prin cabină, patru paşi într-o direcţie, patru în alta, vorbind, mai mult cu sine însuşi decât cu Lise, deşi i se adresa ei. Formula frazele alene, cu pauze, de parcă i-ar fi fost greu să alăture cuvintele potrivite.

— Iar tu… Pentru mine e limpede. Erai tânără. Te-ai lăsat dusă de ideologia lor, de acel „program al forţei”. Şi apoi, nu erau prea mulţi la număr cei care puteau prevedea… cum se va sfârşi totul. Nu orişicine a avut intuiţia viitorului, ca mine. Şi, bineînţeles, norocul meu. M-am strecurat cum am putut, numai să fiu cât mai departe de toată porcăria aceea şi, pe deasupra, mi-am păstrat capul. A fost al naibii de greu. Ştiu. Cunosc mecanismul. Ştiu cum se petreceau lucrurile atunci. Şi din cauza asta… nu pot… sau nici n-am dreptul să te judec. Oameni mai experimentaţi – şi s-au lăsat prinşi. Un fel de paralizie a psihicului, o isterie colectivă. Tu totuşi ţi-ai păstrat omenia… De-ar fi să judec după tot ce-ai spus… Te cred… sunt sigur că n-ai ajuns să faci nimic…

— Îţi mulţumesc că mă înţelegi, rosti ea în şoaptă.

El nu o auzi. Îşi continuă gândul:

— La naiba! Când te gândeşti la acele femei-monştri, protagoniste ale proceselor postbelice!

Lise clipi nervos din pleoape.

— Spune-mi, cum ai scăpat până la urmă din… din istoria asta murdară?

Îşi apăsă pleoapele cu degetele, de parcă ar fi durut-o ochii.

— M-a ajutat soră-mea.

— Sora? Care? Ai doar o singură soră.

— Da.

— Frau Hasse? Cea din Brazilia? Instinctiv, Walter coborî glasul.

— Îi sunt foarte îndatorată.

— Dar… Walter tot nu înţelegea, în ce fel? Ce legătură era între ea şi toate astea?

Lise îi aruncă o privire chinuită.

— Avea… cunoştinţe sus-puse la Berlin. O protejau.

— Aha… se linişti el. Şi… cu ce se ocupa ea?

Tăcerea cuprinse cabina.

— A… a fost şi ea acolo.

— Acolo? La Auschwitz?!

— Da. Era comandantă de baracă.

— Aşa?… Se apropie de ea încet, cu o expresie a feţei schimbată; era de nerecunoscut. Şi cine a mai fost? şuieră el. Cine? strigă deodată, pierzându-şi cumpătul. Mama? Tata? Fratele?!

— Walter! faţa ei se făcu albă ca varul.

Fără să-i răspundă, fugi din cabină.

Rămase singură. Îşi sprijini bărbia de fotoliu, privind în gol.

Gata. Walter ştie. Între ei s-a strecurat cuvântul Auschwitz. Oare n-o să-i despartă? Ce gândeşte el acum? N-a judecat-o, n-a condamnat-o. Dar ce va fi mai departe? De-ar putea coborî de pe vapor… De-ar putea să nu mai dea ochi cu ea, cu femeia aceea…

Se auzi un ciocănit şi intră stewardul.

— Aţi dorit cafea?

Lise dădu din cap, în neştire. Când omul ajunse la uşă, îl chemă:

— Te rog…

— Ce doriţi, doamnă?

— O informaţie numai.

— Vă stau la dispoziţie, stimată doamnă.

— Aş vrea să ştiu, până unde călătoreşte pasagera din cabina patruzeci şi cinci şi cine este?

Stewardul se codi.

— Vă rog să mă iertaţi, dar asta nu intră în…

— Tin mult să ştiu, îl întrerupse ea.

— Înţeleg, răspunse el, clipind din ochi. În principiu… S-ar putea. Sunt în relaţii bune cu camerista şi…

— Îţi mulţumesc. Aş vrea să aflu cât mai repede.

— Asta înţeles, stimată doamnă. Veţi fi mulţumită, o asigură el din uşă.

Din nou singură, Lise se uită prin cabină, cu un fel de neîncredere. Amurgul se lăsase prea repede, doar nu era încă şapte. Din sala de dans se auzeau sunetele ritmice ale jazului. De ce o fi atât de întuneric? întinse mâna spre lampă şi o strălucire caldă umplu cabina. În oglinda din faţa ei îşi zări obrazul şi punctele ochilor, nemişcate ca nişte mărgele de sticlă. Stinse lumina. În clipa aceea răsună un strigăt pe vapor, un strigăt ciudat, asemănător dangătului de clopot şi Lise se cutremură. Gongul? Aprinse deodată toate luminile. Dar tabloul ce i se nălucise stăruia ca pe un ecran, strigătul răsuna ca şi înainte. O noapte neagră, ploioasă, razele reflectoarelor întinzându-se asemenea unor tentacule, şi rândurile aliniate în faţa barăcilor – siluete ude de ploaie, nemişcate, neomeneşti parcă. Îşi trecu mâna peste ochi şi, cum imaginea nu voia să dispară, se apropie de bar şi umplu un pahar din prima sticlă care-i căzu în mână.

Un singur lucru dorea: să scape de imaginea acelei femei şi de fantomele acelor ani. Trecutul n-are importanţă pentru nimeni, şi nici pentru ea desigur. Şi atunci, de ce ar mai avea vreo însemnătate pentru Walter? Mai ales pentru el, care-şi legase toate speranţele, ale lui şi ale poporului, de viitor. I se destăinuise şi era, în sfârşit, achitată faţă de el. I-a spus totul.

— Totul?

Se răsuci brusc, dar nu, glasul acela nu venea din afară, răsunase în fiinţa ei. Să fi fost oare mult slăvită conştiinţă?

— Da, totul. Tot ce era esenţial, răspunse ea acestui altcineva, tot ce prezenta o mai mare însemnătate în raporturile dintre mine şi ea, tot ce constituie adevărul.

— Ce anume constituie adevărul?

— Fie chiar şi faptul că ea era fericită. Da, fusese fericită acolo. Mai puteai găsi vreun altul care să aibă norocul de a fi fericit în iadul acela? Iar ea fusese. Datorită mie. Avea acolo dragostea ei. Mie îmi datora asta. Mie…

Repeta cuvântul întruna, tot mai cu patimă, tot mai înverşunat, pentru că dintr-o clipă-n alta putea să intre

Walter şi trebuia să fie pregătită să-i răspundă la întrebări, trebuia să ştie să povestească totul, în aşa mod, ca el să vadă lucrurile cu ochii ei şi să le aprecieze aşa cum credea ea.

— Am fost într-adevăr bună cu Marta, am vrut cu adevărat să o salvez şi i-am adus cu adevărat pe Tadeusz al ei.

Dar ceva nelămurit, conştiinţa sau poate altceva, ce nu putea fi identificat îi strecură sub ochi un mic obiect, la vederea căruia simţi o strângere de inimă. Medalionul!

…Da, povestea ¡cu medalionul se întâmplase înainte de a şti ceva despre ei. Venind într-o zi la birou, pe neaşteptate, o găsise pe Marta plângând. Surprinsă, Marta n-a mai putut să-şi ascundă nici faţa, nici ceea ce ţinea în palmă. Fără un cuvânt, îi luase medalionul din mână. Nu era nimic deosebit, un lucruşor la care ţin catolicii, un cap de Cristos cu cunună de spini, încrustat pe o placă de argint, şi, pe dos, cu o inscripţie. Inscripţia nu-i spunea nimic, abia mult mai târziu a aflat ce nume avusese Auschwitz-ul înainte ca oraşele poloneze să primească terminaţii nemţeşti, iar unora să li se schimbe cu totul numele. Dar când a aflat, nu-şi mai amintea inscripţia. Atunci întrebase numai:

— De unde îl ai?

— Azi a fost un *Zugang*, răspunsese Marta.

— O fi căzut din bagajele cuiva.

— Da? Şi de asta plângeai?

Îi luase tăcerea drept o afirmaţie.

— Te impresionează asemenea fleacuri?

— Pentru cineva medalionul ar putea însemna foarte mult.

— Ce-aveai de gând să faci cu el?

— Voiam să-l păstrez.

— Ştiind că regulamentul interzice deţinuţilor să aibă la ei aşa ceva?

— Mi-am închipuit că gramul ăsta de argint nu are nicio valoare pentru statul german.

— Pentru dumneata are?

— Aş fi vrut să-l, pot păstra.

— Bine. Aş putea să ştiu, de ce?

— Mi-ar fi mai uşor… dacă l-aş avea.

— Crezi în minuni?

— Cred că în anumite împrejurări simbolurile pot face adevărate minuni.

— Eşti catolică?

— Da.

Spusese: da. Îl rostise în aşa fel ca să-mi dau seama că nimerisem exact motivul. Mă înşela însă, căci nu simbolurile religioase le avea în gând. M-am convins de asta mai târziu. Nu i-am luat comoara aceea, fiindcă, vezi, Walter, uitasem să-ţi spun, am desluşit atunci în ochii ei recunoştinţa, adevărata recunoştinţă. Nu ţineam socoteala tuturor binefacerilor de care avusese parte de la mine şi multe din ele, azi, nu le mai ţin minte. Dar asta e foarte important acum, deosebit de important şi trebuie să fac totul ca să-mi amintesc… Aşa… i-am adus pe omul acela, logodnicul ei, şi…

— Nu!

De data asta Lise ştia. Era glasul celeilalte, acelaşi, limpede, poate mult prea limpede; cu glasul acela vorbea teama care o cuprinsese. Da. Se temea. Şi în aceeaşi clipă, când îşi dădu seama că îi e frică, înţelese totodată şi de ce. Îi văzu pe ei, de parcă erau aproape, aievea: Walter şi cealaltă. Stăteau la bar, cu feţele încordate, ca şi cum ascultau ceva… Ceva care răzbătea până la ei, de departe, şi trebuiau să ia bine aminte, ca să nu piardă nimic. Lise ştia: ascultau gândurile ei. Cealaltă tăcea *încă*, nu începuse *încă* să vorbească. Aştepta. Ochii ei, ochii aceia „cu adâncuri”, numai în aparenţă îl priveau pe Walter. Prin el o căutau pe ea, pe Lise. Se ridică să fugă, să le împiedice acel ameninţător *tête-à-tête*, dar căzu după doi paşi pe divan. Nu putea să împiedice nimic, nu putea să întoarcă nimic din drum. Şi din nou, îi simţi privirea îndreptată, prin Walter, asupra ei. „El şi aşa o să afle, spuneau ochii ei, doar sunt aici, gata oricând să încep a vorbi, aşadar, e mai bine dacă-ţi vei aminti singură…”

Şi Lise îşi aminti…

Drumul dintre Birkenau şi Auschwitz. Primăvară. Lunci înflorite, cântec neîntrerupt de ciocârlii peste câmpuri, păienjeniş de ceaţă deasupra Solei, soare. Şi ea – *Autseherin* Annelise Franz – pe o bicicletă de serviciu. O ia înaintea oamenilor care mărşăluiesc, fără să-i vadă. Peisaj idilic. Uneori ajunge până la ea strigătul vreunui *K*, *apo* sau câte un lătrat răguşit de câine. Fuge din calea lor. *Rottenführer*-ii privesc în urmă-i. E nouă aici. A venit cu renume de fată cinstită, de SS-istă care se bucură de încrederea şefilor. Pe lângă toate acestea e tânără, proaspătă şi, se poate spune, frumoasă. *Aufseherin* Annelise Franz dispune de multă libertate şi de un larg câmp de acţiune. Nimeni nu i se bagă în suflet şi dacă o face, atunci cu bunăvoinţă. Toţi o preţuiesc, e mândră de asta şi hotărâtă să justifice speranţele puse în ea *Kommando*-ul ei va atinge perfecţiunea, *Aufseherin* Annelise Franz este ambiţioasă şi va şti să obţină ce vrea. Deţinutul pe care merge să-l împrumute de la secretariatul din Auschwitz I – bărbaţi, va iniţia pe furiera ei în tainele unei evidenţe-model. Ordinea, atât de străină până atunci lagărului de femei, va începe de la secţia condusă de ea.

În Auschwitz I, sau lagărul de bărbaţi, totul e curat, ordonat, înmiresmat aproape, în comparaţie cu gunoiştea de la femei. La secretariat o aştepta o veste neplăcută.

— Cum asta? Nu-i aici? Doar mi-ai făgăduit, şefule…

Acesta se arătă mirat şi strigă:

— Asta-i ordine, mii de draci!? *Kapo*!

Kapo-ul Werner are triunghiul roşu, fără literă. German, se gândeşte Lise, deţinut politic, duşman.

— Din păcate, *Herr Oberscharführer*, lămureşte *Kapo*-ul, n-am apucat încă să vă anunţ. Deţinutul de care-i vorba a fost trimis astăzi la infirmerie.

— Ce? La infirmerie? Aşa, nitam-nisam? Ştia doar că trebuie să meargă la F.K.L.1! Teri era zdravăn ca un bou.

1 Frauen Kommando Lager – Lagărul efectivului de femei (germ.).

Kafao-ul răspunse cu un calm vecin cu obrăznicia:

— O infecţie periculoasă la ochi.

— Vezi şi dumneata… Şeful administraţiei părea sincer necăjit. Am vrut să te ajut şi tocmai acum şi-a găsit ăsta momentul să…

— Mă gândesc, zise *Kafio*-ul cu un ton de parcă el hotăra în *Kommando*, poate că s-ar găsi altcineva…! O dată ce *Frau Aufseherin* s-a obosit până aici…

— Anume cine?

— De pildă, Tadeusz. Se pricepe, la fel de bine, ca şi celălalt – şi înainte ca şeful secretariatului să spună: „da, desigur, se pricepe…” *Kafro*-ul strigă:

— Tadeusz!

Lise îşi aminteşte clipa când acesta s-a oprit în faţa ei. Un chip mohorât, imobil ca o mască, cu urme de barbă neagră. Răspunsuri scurte reglementare: *Jawol*, Frau *Aufseherin*, *Nein*, *Frau Aufseherin*.

Întoarcerea în lagărul de femei, apoi clipa când s-au pomenit faţă-n faţă – el şi Marta. Lise era uluită:

— Vă cunoaşteţi?

Ea tace; el răspunde liniştit:

— Jawol, Finu Aufseherin.

— O dragoste din lagăr? În glasul Lisei suna ameninţarea.

— Nein, Finu Autseherin.

— Atunci? Sunteţi rude?

— Nu. Logodnici. Am fost logodiţi. În lumea în care există logodne, *Frau Aufseherin*.

Amintirea păleşte, se destramă, rămân numai cei doi, acolo la bar, privesc spre ea, o privesc lung, întrebător.

— Da, e adevărat; aducându-l în lagăr, nu ştiam pe cine aduc. Dar mai important, ba chiar esenţial este că, atunci când am aflat, nu l-am trimis înapoi, i-am lăsat împreună. Deşi încă de pe atunci ghicisem că toată povestea cu boala celuilalt a fost ticluită ca să i se creeze o ocazie lui Tadeusz s-o vadă pe Marta. Îmi era limpede că am fost duşi de nas – şeful secretariatului şi cu mine – şi că, prin urmare, şi-au bătut joc de autoritatea noastră. Şi totuşi, n-am vrut să-i dau de igol şi să-mi fac din asta un

merit, le-am lăsat ¡toată ziua aceea, douăsprezece ore… Le-am dăruit-o…

Respiră uşurată. Glasul celălalt tace. Lise ridică ochii şi se uită cutezătoare în partea unde stau Wialter şi ea. Nu, n-o mai biciuieşte cu privirea. Ochii celeilalte trec dincolo de ea, spre cine ştie ce depărtări, poate spre acele douăsprezece ore şi Lise desluşeşte în ei acelaşi lucru ca şi atunci: recunoştinţă. Caută cu înfrigurare notesul şi face un semn în el – o cruce. Şi după o clipă încă una.

— Nu, se aude iarăşi glasul, n-a fost o faptă dezinteresată.

— N-a fost dezinteresată?

— Nu. Te rog, să-ţi aminteşti ce se întâmplase cu o zi înainte. Cu o zi înainte de a-l aduce pe…

Glasul a tăcut, dar numele nerostit umple parcă tot spaţiul cabinei. Lise se cutremură.

— Cu o zi înainte? Nu-mi amintesc. Dar orice s-ar fi întâmplat, asta micşorează oare bunătatea mea faţă de voi?

— Faţă de noi? Dumneata aveai un scop al dumitale. Nu te interesa decât victoria dumitale, Numai asta.

— Şi dacă ar fi aşa? O victorie, dar o victorie obţinută prin generozitate…

Privirea celeilalte se îndreptă către Walter.

— De-ar fi aici Ziuta…

Şi glasul lui Walter:

— Ziuta? Cine e Ziuta? Vreau să ştiu, Lise, cine e…

— Ziuta… Lise se străduieşte să-şi aducă aminte. Ziuta… Crede-mă, nu mai ştiu…

— E nevoie s-o rog pe ea să-ţi amintească?

— Nu, nu, nu trebuie! îţi spun îndată, Walter. Trebuie să auzi totul de la mine. Numai de la mine. Ţi se pare ciudat că nu mi-am adus aminte de la început? Oare pot să-mi amintesc numele tuturor, după atâţia ani? Şi, la drept vorbind, de ce ţii atât de mult să-mi amintesc de ea?

— Vreau să ştiu, cine era Ziuta?

— …Ziuta… O blondă zveltă, delicată, cu pielea ca

porţelanul, cu ochi albaştri-verzi, puţin bulbucaţi. Da, acuma ştiu. E o perfidie din partea ei, să-mi ceară să mi-o amintesc! E odios. Nici nu ştii ce neplăcut e pentru mine! O dispreţuiam pe fata aceea, şi o uram. Ea, cea dintâi, m-a silit să fac un lucru la care recurgeam numai în cazuri extreme şi cu cea mai mare silă: să fac raport. Arunca deţinuţilor care

6 – 3976

lucrau la drumuri ciorapi călduroşi luaţi din depozit; îi arunca peste gardul de sârme. Fura din avutul statului german, îl fura pe soldatul german de pe front! Asta era de neadmis. Cum ar fi trebuit să procedez? Şefii altor Kommandouri rezolvau ei înşişi asemenea abateri, cum voiau: ori îi snopeau în bătăi pe deţinuţi, ori le fixau o pedeapsă. Nu-mi plăcea asta, nu eram o sadică. Mâinile mele sunt curate. N-am lovit niciodată vreun deţinut. Şi nu am nicio vină dacă alţii o făceau şi dacă pedeapsa, justă în esenţă, degenera în tortură, în orgii de cruzime fără rost! Ce vină aveam eu dacă *Rapportführer*-ul Taube era un cocainoman, un sadic?

Am scris raportul, deoarece era de datoria mea. Consecinţa logică putea fi buncărul sau trimiterea la compania disciplinară. Şi nu am nicio vină dacă lui Taube asta i s-a părut prea puţin.

În ziua aceea noi am văzut-o pe vinovată adusă în faţa porţii principale. Stătea goală, cu capul proaspăt ras şi pe pântece cu o tăbliţă pe care scria: „Tot ce am avut am dat bărbaţilor”. Era tocmai momentul când şirurile de deţinuţi-feărbaţi ieşeau din lagăr la muncă şi în timp ce şefii de coloane aplaudau ideea lui Taube, râzând în hohote, niciunul dintre deţinuţi, în afară de *Kapo*, nu a aruncat măcar o privire spre ea. Când a trecut *Kommando*-ul meu, am auzit o şoaptă: „Ziuta”. Era glasul furierei

H

1 SS-ist de «erviciu pe lagăr (germ.).

mele. Am zărit gestul pe care l-a făcut. Îi cerea să ridice capul. Şi cealaltă a ascultat. Când am ajuns în baracă am chemat-o la mine. I-am spus fără ocol:

— *Rapport*führerul Taube este un sadic, un degenerat. Cu asemenea năravuri compromite funcţia educativă a pedepsei. Totuşi Ziuta a meritat o pedeapsă.

Tăcea. M-am ihotărât s-o abordez de-a dreptuil:

— Te solidarizezi cu ea?

Mi-a răspuns după o clipă:

— Suntem în aceeaşi situaţie, *Frau Aufseherin*.

Atunci am înţeles: sentimentul comunităţii cu ceilalţi deţinuţi o îndepărta de mine şi de scopul meu. Dacă nu-l înfrâng – voi pierde lupta. Pentru că era o luptă, ceea ce se întâmpla între noi. Aşa era. De aceea şi aveam faţă de ea o asemenea atitudine. Era o luptă împotriva ei, nu pentru ea. Aparţinea unui popor care, în planurile de perspectivă ale Führerului, trebuia să piară. Numai puţini urmau să rămână, cei care vor înţelege să se contopească pe deplin cu organismul german. Trebuia s-o învăţ *să vre>a* asta. Poate că ăsta era şi motivul pentru care nu l-am trimis pe Tadeusz: voiam să-i câştig recunoştinţa şi, în ciuda celor întâmplate cu Ziuta, să mi-o apropii. Dar… e drept oare să fiu condamnată, câtă vreme doream s-o salvez?

Şi ce-are a face dacă acţiunile mele erau orientate pe linia indicaţiilor date de conducere? Era mai degrabă o coincidenţă întâmplătoare, care nu scade cu nimic sinceritatea atitudinii mele faţă de ea. Ceea ce nu se poate spune despre ea. Mă înşela pe mine, ne înşela pe toţi, da, Walter, cu o perfidie mai mare decât a noastră. Supunerea ei, disciplina, munca ei ireproşabilă erau numai un paravan îndărătul căruia ne punea piedici – unde putea şi cum putea. Vezi, ea nu spune nimic acum. Nu poate să nege nimic. Ascultă-mă dar, judecă purtarea ei şi ai să vezi singur care-i adevărul.

Într-o zi m-a chemat la ea superioara.

— Annie, mi-a spus, în *Kommando*-*ul* tău se învârtesc cam mulţi bărbaţi! Ştii doar că predecesoarea ta a zburat din post, tocmai din cauza asta, pentru că n-a ştiut s-o scoată la capăt. Stagiul tău aici se desfăşoară bine, caută să pui lucrurile astea la punct. Foloseşte-o pe *Îi apo*, ba, poftim, şi pe favorita ta, dacă vrei, şi ţine minte, nu vom

putea face faţă dacă nu suntem ajutaţi de deţinuţi.

Era uşor de spus: foloseşte-o pe favorita ta… M-am întors imediat în lagăr, deşi era după apel şi *Rommando-xx*\ intrase în baracă. M-am hotărât să stau de vorbă cu Marta. Am început să cântăresc argumentele. În încăpere era frig, dar în sobă trebuia să mai fie jar. Am vrut să aţâţ focul. Şi atunci, au căzut din vatră nişte obiecte ciudate. Inele. Mai bine zis, ceea ce rămăsese din ele. Pietrele nu mai erau. Se topiseră, desigur. Cine le aruncase? în cameră putea să intre numai ea, Marta şi *Kapo*. Dar *Kapo* îmi preda întotdeauna, tot ce găsea printre lucruri, pe când ea, niciodată, deşi, când cea dintâi lipsea, deţinutele trebuiau să-i aducă ei lucrurile mai de preţ, găsite. Numai că atunci nu găseau niciodată nimica… Da… ea era cea mai de bănuit. „Pentru statul german asta n-are valoare" spusese cândva despre medalionul-talisman. Dar astea aveau valoare. Şi tocmai de aceea le aruncase în foc. Câte bijuterii n-o fi prefăcut ea până acum în cenuşă? Să anunţ Secţia Politică? O să înceapă o anchetă… Ce câştig cu asta? Au s-o lichideze. M-am dus în baraca în care locuia împreună cu şefa de baracă într-o cameră separată; o mutasem eu acolo, cu câteva zile mai înainte.

Când am intrat, citea o scrisoare. Mi s-a părut stânjenită când m-a văzut.

— Stai jos, te rog, i-am spus; era un mare privilegiu să stai jos în prezenţa unui SS-ist. Avem ceva de vorbit.

S-a aşezat. Am privit-o o clipă. Aveam o poftă nebună să-i arăt resturile de bijuterii arse. N-am făcut-o. I-am spus numai:

— *Kommando*-ul e ameninţat cu trimiterea la iaussen1. Îţi dai seama de ce. Din cauza neîntreruptelor înţelegeri secrete şi şuşoteli cu bărbaţii.

— În *K<omm<ando*-ul nostru? a întrebat ea, ca şi când ar fi avut dreptul să se mire.

— Da. Contrabandă şi alte lucruri de acest fel.

— Încă nu s-a întâmplat… începu ea.

— Se poate întâmpla în orice clipă.

E

1 în exterior, adică la munca în afara lagărului (germ.).

— Eu n-am nicio putere, *Frau Aufseherin*.

— Fugi de răspundere.

— Asta… e treaba *Kafio*-ului, răspunse ea.

— Cum crezi, am replicat scurt. Mie mi-e totuna cine va lucra aici.

Se uită la scrisoarea din faţa ei.

— De acasă?

— Da.

— Ce-ţi scriu?

Îmi aruncă o privire din acelea ale ei, sfredelitoare.

— Le pare bine că sunt sănătoasă şi… s-a oprit, dar a îndheiat fraza aparent liniştită… că am o muncă bună.

— Ascultă-mă, Marta, i-am spus iarăşi. Eu înţeleg multe. Cred că ai avut dovezi. Ţi-am dat voie chiar să te întâlneşti teu logodnicul tău. Şi pot să fac în a; şa fel ca să vă mai întâlniţi…

Faţa i s-a luminat la auzul acestor cuvinte: nu-şi putea ascunde bucuria. Şi eu am simţit iarăşi, ca şi atunci, la prima lor întâlnire: o oarecare ciudă, amestecată în mod straniu cu satisfacţia că nimerisem unde trebuia.

— Dar cu o condiţie: dumneata şi *Kapo*-ul să aveţi grijă să nu se mai învârtească pe aici bărbaţii. Luna viitoare se va decide soarta *Kommando*-ului.

— Oare…? a vrut să mai întrebe ceva, dar i-am retezat-o:

— N-am nevoie de promisiuni. Vreau să văd fapte.

Ce argumente o fi folosit faţă de celelalte? Ameninţarea cu trimiterea la munci grele? Până atunci ameninţarea asta nu dăduse rezultate. Acum schimbarea era evidentă. Tot *Komman* (/ O-ul era surd şi mut când se aflau bărbaţi prin apropiere. Iar când vreuna dintre deţinute încerca totuşi să calce consemnul, furiera mea intervenea îndată. Am văzut cum a luat ea însăşi din mâinile unui deţinut o cârpă care i se aruncase.

Am ordonat adunarea *Kommando*-ului.

— Deţinuta care nu s-a supus ordinului ar fi fost

acum la S.K.1, dacă mu intervenea Marta. De data asta n-am să mai fac raport. Aici ne conducem după principiul: toţi pentru unul şi unul pentru toţi.

Aş fi putut considera rezolvarea aceea ca un merit al meu, deşi...

— Dar cu Ziuta ce s-a întâmplat?

Glasul răsunase pe neaşteptate. Şi Lise zvâcni ca un alergător înaintea unui obstacol. Era atât de aproape de finiş, se apropia de el ¡atât de sigură, aproape fără sforţări. Şi, dintr-odată, simţi o sfârşeală în toate mădularele.

— Cu Ziuta? Am spus adineauri.

— Nu. Ce s-a mai întâmplat cu ea în ziua aceea... ştii dumneata... În seara când ai venit în baracă.

Nu ştia. Îşi asculta bătăile tot mai grele şi mai rare ale inimii şi tăcea. Voia să vorbească, Walter îi arunca priviri întrebătoare, dar ce putea spune? De unde să ştie ce se mai întăm

1 Straf-Kompanie – companie disciplinară (germ.).

plase cu aceea... cu Ziuta? Terminase cu ea făcând raportul. Fusese trimisă la S.K. şi nu mai avea motive să se intereseze de dânsa. Dar, deodată un spectacol se desfăşură în faţa ochilor Lisei. Cercuri roşii pe uniforme vărgate, *Lagerstrasse*, ceaţă. Imaginea nu era încă destul de clară, dar Lise ştia, îşi amintea. Se întâmplase în seara când îi smulsese Martei făgăduiala tăcută de coilaborare. Intrând în lagăr nu văzuse la început nimic. Răzbăteau însă nişte strigăte prin ceaţă. O grupă executa exerciţii de pedeapsă. Mai pe urmă, trecuse pe lângă ea, pe *Lagerstmsse*. Era o companie disciplinară. Le privi în treacăt şi zări cercurile roşii pe spate, le văzu cum se târau una după alta, pe coate şi în genunchi, până la picioarele *Arbeitsdienstfiihre-x* & în Porsehell. Cu gurile căscate şi ochii holbaţi, se ridicau în picioare şi se culcau, la comandă. De-a lungul întregii *Lagerstmsse*. Şters şi neclar îi trecea prin faţă acest tablou şi acum. Se strădui să-l prindă şi să-l reţină în minte, cu presimţirea nelămurită că va găsi, poate, în el, un răspuns la întrebarea despre Ziuta. Dar răspunsul veni din altă parte.

— După patru ore de „exerciţii sportive”, Ziuta a fost omorâtă în bătăi. Nu s-a mai ridicat din poziţia „culcaţi” şi Porschel i-a dat lovitura de graţie.

Auzi tăcerea care se lăsase după aceste cuvinte. Ridică privirea căutând ochii lui Walter.

B

1 Conducătorul secţiei de muncă (germ.).

Erau reci, fără expresie. Simţi o sudoare de gheaţă pe tot corpul.

— N-am vrut asta, Walter! Doar nu puteam să ştiu cum se va sfârşi. Nu era vina mea dacă ceilalţi aveau asemenea apucături: lui Taube îl plăcea să ucidă „musulmanele” 1 la a douăzeci şi cincea lovitură de vargă, iar lui Porschel să le tortureze cu instrucţie disciplinară. Doar nu pot să răspund eu pentru ei! Ori poate trebuie să răspund pentru toţi şi pentru toate?

— Nu. Nu trebuie.

Ochii i se umplură de lacrimi.

— Îţi mulţumesc, Walter! Doar n-am trimis-o eu la S.K. Nu era treaba mea să stabilesc pedepsele. Eu am făcut numai raportul. Eram venită de curând. Nici nu ştiam cum se petrec lucrurile în compania aceea disciplinară. Teoretic, diferenţa consta într-o muncă mai grea. Habar n-aveam cum se traducea asta în realitate. Deţinuta aceea, Ziuta, era prima căreia am fost nevoită să-i fac raport.

— A fost şi ultima?

— Voiam să fie ultima. Mă străduiam din toate puterile. În acest scop, am încercat s-o câştig de partea mea pe Marta. Ca să mă ajute, i-am făgăduit o nouă întâlnire cu logodnicul ei. Vezi, trebuia să recurg la tot felul de mijloace. Şi o făceam pentru binele lor, în interesul lor.

Atunci când a împiedicat-o pe tovarăşa ei să

1 Astfel erau denumite în lagăre deţinutele distruse atât fizic cât şi psihic.

arunce zdrenţele furate bărbaţilor, Marta a salvat-o de o pedeapsă cumplită. Ar fi putut să-şi facă un merit personal din fapta asta. Dar nu! Se simţea nesigură,

neliniştită. Pentru că celelalte interpretau altfel procedeul ei şi nici ea nu era în stare să depăşească limitele acelei mentalităţi de turmă. Preţuirea mea, ba chiar şi unele privilegii pe care le dădeam celor din grupă nu însemnau nimic pentru ea. Umbla mohorâtă, văzând că de îndată ce se apropia de un grup de deţinute – convorbirile acestora încetau. Simţea în jurul ei un cerc de izolare. În ochii tovarăşelor, ea era aproape omul „meu”. Ce-i drept, eu însămi… da, eu însămi eram gata să cred că am câştigat lupta pentru ea. Că într-adevăr a devenit omul „meu”. Fără îndoială, prin purtarea ei m-a ajutat să fac ordine, pentru o vreme, în *Kommando*. Tocmai asta m-a indus în eroare.

Îmi amintesc discuţia aceea cu *Obemufseherin*… O convorbire prietenească, la o ceaşcă de cafea. Cât mă invidiau celelalte SS-iste pentru această intimitate! *Ober* îmi vorbea de câtva timp cu „tu”. Era foarte mulţumită de mine.

— Stagiul tău aici decurge splendid, Annie. Ai scos-o foarte bine la capăt cu grupa. Ştii să atragi pe deţinute la treabă. Îţi spun ceva la ureche: se discută propunerea de a ţi se încredinţa postul de *Lagerführerin* la Muhihausen. Ce zici de asta?

— Mi-e teamă că n-o să fac faţă…

— N-ai nicio grijă! Pot să te asigur că în oricare altă parte îţi va fi mai uşor decât aici, toate lagărele sunt mai bune decât lada asta blestemată de gunoi. Am fost în multe locuri, Annie. Dacă cineva o scoate la capăt la Auschwitz, apoi în alt lagăr o să se descurce de minune. Trebuie să-ţi mărturisesc că nu mi-a fost uşor să părăsesc Ravensbrück-ul. Dar *Obergruppenführerul* Pohl mi-a spus: „Cei mai buni în locurile cele mai grele”. Şi iată-mă aici. Nu trebuie să stai la îndoială, Annie. O asemenea repartizare, un asemenea post înseamnă stabilitate. Câţiva ani, cel puţin, pe loc. Ai putea să te gândeşti să faci un copil.

M-am simţit oarecum ruşinată. *Ober* şi-a dat seama de asta.

— O pereche căsătorită trebuie să aibă copii, Annie… Ca să nu mai spun, a adăugat ea râzând, că *Reichs*führerul

priveşte lipsa de urmaşi, aproape ca o neloialitate faţă de stat. Bărbatul tău capătă doar permisii de pe front?

Copii! Nu mai puteam spera să am copii. Din cauza unui accident fusesem nevoită să renunţ la orice speranţă de a-i avea.

Şi ce de copii vedeai sosind cu fiecare transport! Unii din ei nu se deosebeau cu nimic de puişorii noştri nemţi: erau blonzi ca şi ei, cu ochii albaştri… Mă uitam adesea ¡cum se dădeau tumba prin iarbă, cum se jucau cu mingea, săreau coarda, se zbenguiau. Nimeni nu poate citi în inima altuia, asta e peste putinţă. Poţi şti tu, Walter, ce simţeam eu la vederea acelor copii? Nimeni nu ştia, din fericire nimeni, poate numai… da… poate că dânsa ştia. E ciudat că ştia despre mine, mai mult decât oricare altul, mai mult chiar decât soră-mea. Cum s-a ajuns aici? Oare şi ea mă urmărea, aşa cum o urmăream eu? Dar în ce scop?

Am început să mă gândesc la asta, mai ales, în ziua când ne-am întâlnit, pe neaşteptate, dincolo de baracă. Tocmai sosise un transport de deţinuţi cu un număr mare de copii. Nu eram în apele mele şi mă întorceam mereu în acelaşi loc, dincolo de colţul barăcii. Se vedea de-acolo acoperişul turtit al camerei de gazare, cu cele câteva coşuri ale ei. În aceste mici coşuri, un SS-ist cu mască pe faţă împrăştia conţinutul cutiilor cu inscripţia cunoscută „Ciclon B”. Pe Marta n-am zărit-o numaidecât. Stătea dincolo de celălalt capăt şi privea, ca şi mine. Iar dinspre calea ferată, jucându-se cu mingea, sărind coarda veneau copiii; ţipetele lor sau, uneori, plânsul se auzeau tot mai aproape. Ne-am descoperit una pe alta, în aceeaşi clipă. I-am spus numai atât: „Te rog să treci în baracă, n-ai ce căuta aici”, dar în cenuşiul obrazului ei am zărit reflectându-se culoarea feţei mele.

De ce mă urmărea? Am crezut atunci că voia să descopere în mine picul de omenie, dacă – aveam, că ţinea mult să-l afle, deoarece, într-un fel, ţinea la mine. Aveam această iluzie şi îmi făcea plăcere că şi ea luptă pentru mine, tot aşa, cum şi eu luptam pentru ea, deşi de pe alte poziţii: căuta în mine omenia, aşa cum eu…

— Aşa cum tu zdrobeai în ea tot ce era omenie, întregi în spatele ei glasul care semăna cu al lui Walter şi Lise se cutremură.

…Nu, dă-mi voie, Walter… Ai aruncat prea repede această piatră în autocondamnarea mea. Am să te conving îndată. Însuşi criteriul acestei aprecieri este greşit. Spui „omenie” şi înţelegi prin asta „omenesc, propriu omului”. Nu voi combate o asemenea înţelegere. Îţi amintesc numai, de dragul adevărului, că în dicţionarul etic ce ne-a fost dat nouă să-l învăţăm, din fragedă copilărie, noţiunea de omenie era sinonimă cu slăbiciune şi indulgenţă… Trebuie să învăţăm a depăşi graniţele înguste ale omenescului. Dar asta ţi-o spun, numai aşa, ca să-ţi amintesc… Să ne întoarcem la definiţia ta.

În lumina acestei definiţii eram pentru ea umană şi nu puteam să distrug, în acelaşi timp, ceea ce era omenesc în ea. O tratam ca pe un om – deşi era numai un număr, pe care şi cel din urmă SS-ist l-ar fi putut şterge de pe listă. Eram „umană” şi tocmai de aceea, numai de aceea m-au indus în eroare atunci intenţiile ei „omeneşti”, aşa cum te-nşală acum pe tine sinonimic calificativul moral al conţinutului acestui cuvânt. Ea îl înţelegea atunci ca şi noi, Walter, nu ca tine. Urmărea în mine ceea ce e „uman”, ca să descopere ceea ce era slab; vezi, înţelegea cuvântul la fel ca noi. Dar îndată ce-mi descoperea punctul acela slab, îl folosea, fără umbră de scrupul, împotriva mea, atunci când eu eram încredinţată de loialitatea ei totală, aş zice, de fidelitatea ei. Aşadar, pusă în această lumină, „omenia” mea nu este oare de-a dreptul slăbiciune, indulgenţă?

Iată şi fapte: povestea cu *Herr Major*. Era câinele surorii mele. Un exemplar rar şi Hasse, sora mea, îl iubea din toată inima. Bun animal, ce-i drept, dar dresajul său special îl făcea primejdios pentru deţinuţi. Într-o seară, lângă reţeaua de sârme, a muşcat o fată, o deţinută din grupa mea. Nu cred că Hasse dorea să se meargă până acolo, cred că plănuise doar să mai sperie pe „amatorii de flirt prin sârmă ghimpată” care se adunau acolo seara.

Dar, cum spuneam, câinele era dresat şi n-a fost uşor

să fie smuls de lângă victimă. Deţinuta leşinase, îi cursese mult sânge şi fu dusă la infirmerie. Şi iată cum, când de-abia se întrevedea o destindere, grupa fu cuprinsă de panică. Oare Marta observase însingurarea ei, sau socotea că prea multă vreme trecuse fără să-mi îndeplinească făgăduiala dată ca să mai merite s-o câştige? Şi nu s-a întâmplat numai atât. Curând după aceea… Biata Hasse! Niciodată n-am văzut-o atât de deznădăjduită. Câinele a dispărut, iar dimineaţa, când m-am dus la baracă, l-am găsit atârnat de sârmele lagărului bărbaţilor. Hasse plângea şi mi se văita ca un copil: „Bandiţii! Criminalii! Las că le-arăt eu lor! Pe toţi îi trimit la gazare!” Furiera mea scria, cu faţa împietrită. Cum de nu mi-a trecut atunci prin minte că moartea câinelui era în legătură cu Tadeusz, în legătură cu venirea la mine a celor doi deţinuţi. Unul dintre ei era *Kapo-ul* secretariatului, Werner, un tip neobrăzat, ca de altfel, toţi deţinuţii politici germani. Au intrat în cameră, s-au prezentat şi îndată şi-au întors privirile spre Marta, de curiozitate parcă.

— Despre ce e vorba? am întrebat.

— Şeful nostru ne-a trimis să vă aducem astea, a spus *Kapo*.

— Ce-s astea?

— Noile registre de evidenţă şi chestionarele.

— Aha! Daţi-le încoace. Îmi va mai trimite şeful pe cineva ca să ne putem descurca cu ele?

— A şi trimis, *Frau Autseherin*, a răspuns celălalt.

L-am recunoscut. Era furierul acela, în Jocul căruia îmi fusese dat deunăzi Tadeusz.

— Aha… dumneata. Cum stai cu boala aceea subită de ochi? Ai scăpat de orbire, nu?

— *Jawohl*! A bătut din călcâie, iar *Kapo* a zâmbit.

— Coţcar bătrân, i-am zis. Ai s-o păţeşti odată! Asta pot să ţi-o spun.

— Jawohl, Frau Aufseherin!

— *Jawohl*, *jawohl*… E război, oamenii de treabă pier, şi unii ca voi s-au aciuiat prin lagăre. Laşilor!

Kapo s-a înroşit tot.

— Greşiţi, a rostit el încet. În 1936 m-am bătut în Spania. Ca voluntar, *Frau Aufseherin*. Nu pentru laşitate m-a însemnat *Reichs*führerul cu triunghiul roşu.

M-am stăpânit.

— Gura, i-am retezat-o scurt. Să vă vedeţi de treabă şi gata. Marta, ia cunoştinţă de modul cum se ţine evidenţa.

Au început explicaţiile.

— Rubrica asta e… aici se înscrie simbolul transportului, aici – de unde a venit, aici conţinutul… în vremea asta celălalt strecura mereu câte un cuvânt poilonez, iar Marta îi răspundea tot în polonă.

— Vă rog să vorbiţi nemţeşte, le-am cerut.

— El nu prea ştie germana, s-a grăbit să explice *Kapo*.

— Atunci la ce-mi trebuia un asemenea ajutor? Puteţi să plecaţi, am hotărât. Dacă va fi nevoie, şeful o să mi-l împrumute pe Tadeusz. Nu-i aşa, Marta?

Ea s-a înroşit toată.

— *Jawohl*, au răspuns cei doi, în poziţie de drepţi, şi au ieşit.

Abia câteva zile mai târziu am făcut legătura între venirea lor şi omorârea lui *Herr Major*. În lagărul pentru bărbaţi mai piereau uneori câinii SS-iştilor. Dar atunci porcii ăia, pur şi simplu, îi mâncau. Pe ăsta însă l-au aruncat între sârme. Cei din conducere au înţeles aceasta într-un singur fel: era un avertisment. Au pornit o cercetare stăruitoare, bineînţeles fără succes. Iar eu eram oarbă. Chiar mai târziu, când au fost dezvăluite rezultatele anchetei, n-am reuşit din asociaţii disparate de idei să trag o concluzie firească asupra faptelor.

Herr Major avea o pasiune ruşinoasă: îl plăcea şvaiţerul. Nu te-ai fi aşteptat la aşa ceva din partea unui câine de rasă. Dar, ca să te poţi folosi de slăbiciunea lui, trebuia s-o cunoşti. Care dintre deţinuţi o cunoştea?

Hasse trecea pe la noi, din când în când. Pe rampă, unde se îngrămădeau tone de alimente, făcea rost de delicatesa preferată pentru favoritul ei. Manta ştia asta.

Am oprins-o s-o dată pe când îi dădea câinelui să mănânce. Am mustrat-o aspru. Ea s-a justificat: „*Aufseherin* Hasse lăsase câinele în cameră. Când am intrat, a început să latre la mine! M-am speriat şi…” Marta a desfăcut ¡pachetul adus de Hasse, iar *Herr Major*, câine dresat, primi bucăţile din mână străină Fiindcă… era brânză. Da, şi în stomacul câinelui mort s-a găsit brânză. În felul acesta a fost ademenit *Herr Major*. Cei care au făcut-o trebuia să-i fi cunoscut pasiunea. Au aflat-o de la Marta, cei doi, *Kapo*-ul Werner şi celălalt.

Dar toate astea abia mult mai târziu mi s-au rânduit în minte, ca o înlănţuire logică de cauze şi efecte. Atunci, în ciuda unor vagi bănuieli, eram oarbă.

O

Un fel de ţârâit stăruitor de sonerie i se strecură printre gânduri şi, în cele din urmă, îi întrerupse cursul amintirilor. Deschise ochii. Se întorcea la realitate, trezindu-se cu greu din visare. Hublourile deschise. Toate luminile aprinse – de ce? Ce s-a întâmplat oare? Unde e Walter? Ţârâitul se porni din nou şi Lise înţelese în sfârşit că suna telefonul. Cu inima bătându-i tare, se apropie de aparat.

— Walter?…

87

— Doamna Kretschmer? Aici Bradley. Bună seara, doamnă.

7 – 3976

— A… dumneata… *mister* Bradley…

— Scuzaţi-mi îndrăzneala. Am crezut* că poate aţi aţipit.

— E adevărat…

— Şi că sunteţi gata să vă culcaţi fără cină, dacă nimeni nu se va încumeta să…

— Cina?

— Da, da. Aşa stând lucrurile, mi-am asumat eroic răspunderea…

— Răspunderea?… nu înţeleg. Despre ce răspundere vorbiţi?

— Pentru că v-am trezit pentru cină.

— Ah… da… Vă mulţumesc.

— Coborâţi îndată?

— Da… Adică… Walter. Fără mine.

— Dar dumneata? Mereu aceleaşi senzaţii?

— Senzaţii? Despre ce vorbiţi?

— Scuzaţi-mă, poate m-am exprimat greşit, aveam în vedere acele… ei, mi se pare că vă cam supără răul de mare.

— A, da, aşa e.

— Vă compătimesc sincer. Dacă mi-aţi permite, am un leac…

— American…

Bradley păru uşor stânjenit.

— Chiar aşa… Dar…?

— Scuză-mă, te rog. Mi-am amintit de primii ani de după război. Când se spunea „american”, se înţelegea „excelent, fără egal”.

Bradley zâmbi.

— Dar e într-adevăr un leac bun, indiferent de faptul că e american.

— Îţi mulţumesc. Eşti bun să-l dai soţului meu?

— Cu plăcere. Dar… domnul Kretschmer vine îndată la cină?

Lise nu reuşi să-şi ascundă mirarea. Aşadar Walter nu era acolo?

Nu. Nu era. El, Bradley, îl aşteptase, se înţelege, îi aşteptase pe amândoi până acum, şi, în sfârşit, se hotărâse să-i cheme. Dar, recunoaşte cu părere de rău, a neliniştit-o degeaba pe doamna Kretschmer. Cu siguranţă că domnul Kretschmer o să se ivească de undeva, neîntârziat. S-a dus, poate, să facă o mică plimbare înainte de masă, deşi e o ceaţă atât de nesuferită încât nimeni nu mai îndrăzneşte să se arate pe punte, nici cei mai înflăcăraţi şi entuziaşti iubitori ai farmecului mării.

— Mi-aduc aminte, spuse domol Lise, că avea de gând să viziteze vaporul.

Bradley se bucură. Fireşte! Cum de nu i-a trecut şi lui

prin cap aşa ceva! Doar îl văzuse pe domnul Kretschmer nu demult. Cât să fi trecut? Da, acum vreo două ore, în compania căpitanului şi a unei doamne, fără îndoială, tot o amatoare de asemenea vizită. Doamna Kretschmer o să ştie despre cine-i vorba, dacă-i va spune că era vecina lui…

— Vecina? Nu, nu ştiu cine ar putea fi. De fapt, domnule Bradley, nu avea nicio însemnătate cu cine…

— Dar, doamnă Kretschmer! Bradley părea că se amuză. Ştiţi, cu siguranţă, cine era! E vorba de persoana aceea cu ochi ciudaţi, pe care am zărit-o ieri, toţi trei, în bar. Pasagera din cabina patruzeci şi cinci. Îi spun vecină, fiindcă tocmai…

— Vecina dumitale, din cabina patruzeci şi cinci? Receptorul deveni deodată greu şi Lise trebui să-l ţină cu cealaltă mână.

— Ea, da! I-am văzut împreună, pe toţi trei. Dar asta s-a întâmplat acum vreo două ore.

Lise mai spuse câteva cuvinte. Presupunea că, poate, Walter ia acum masa cu căpitanul şi chiar îl sfătui pe Bradley să nu-l mai aştepte. Mai rămase o clipă cu receptorul la ureche şi abia când auzi zgomotul caracteristic la capătul celălalt al firului, îl lăsă şi ea să-i cadă din mână, apoi se prăbuşi pe podea, lângă fotoliu. Pete purpurii îi jucau pe dinaintea ochilor. Erau grele, cu o strălucire de catifea, şi parfumate.

Trandafiri. Trandafirii din Rajsko, gemu ea.

Bineînţeles, la ora asta Walter a aflat despre ei, sau o să afle. Ea ar şovăi să-i povestească. Obrajii Lisei ardeau. Aşa ceva nu i-ar putea spune soţului ei, niciodată, chiar dacă i-ar fi destăinuit totul, chiar dacă, dezvăluind acest fapt, ar fi putut ascunde ceva mai rău, ceva în mod sigur mai ruşinos decât povestea asta. Trandafirii din Rajsko. Îşi aminteşte de ei, îi vede bine, aproape că le simte mireasma.

Îi umpleau cabina, ca odinioară camera ei din clădirea comandamentului. Trandafirii luaţi de la Marta.

N-ar mai fi fost acum în stare nici să scoată o vorbă în apărarea sa, nici să ridice capul. Acel vis plin de

fantasme ce-l avusese s-a dovedit o viziune anticipată. Groaznicul laitmotiv – Walter şi Marta alături – devenise o realitate.

Stăteau undeva, poate tot în barul acela, şi vorbeau. Adică cealaltă vorbea, Walter asculta, iar ea, Lise, nu mai însemna nimic. Era neputincioasă, totul se întâmpla în afara ei, nu avea nici măcar dreptul cuvenit oricărui criminal de a lua parte la propriul său proces. Cum s-a ajuns oare până aici? De ce n-a prevăzut şi n-a prevenit lovitura? Ar fi trebuit să ştie că aşa ceva se va întâmpla, că se vor întâlni, era inevitabil, cealaltă îl pândea doar, în timp ce ei, Lisei, nu ştie de ce, i se păruse că numai pe ea o pândeşte, ca şi cum n-ar fi putut s-o lovească decât direct. Şi iată că s-a întâmplat. Sfârşitul dovedeşte că cealaltă a ştiut (întotdeauna ştia totul despre ea, cât se poate de bine) că a da lovitura cea mai grea Lisei însemna a o lovi prin Walter. De altfel, aşa se petrecuse şi atunci, la vremea ei, când Lise ştia că dacă o câştiga pe Marta însemna…

…A făcut o a doua vizită la şeful secretariatului, de data asta la Birkenau, unde fusese mutat Tadeusz. Da, trebuia să-l „împrumute" din nou. Voia să-şi îndeplinească făgăduiala dată Martei.

Kommando führer-ul se arătă binevoitor:

— Pe Tadeusz? Bine, dar mai târziu. Zilele acestea execută o însărcinare urgentă pentru *Lagerführer*. Vino, te rog, cu mine, ai să vezi ceva interesant.

O cămăruţă în spatele barăcii. Pe pereţi – farfurii de argint, din acelea pe care le poţi găsi în castelele vechi; pe masă, cupe. Şi la lumina unei lămpi de birou, mâna unui deţinut umblând cu dalta de sculptor pe o cupă. Se ridică reglementar; şeful îi zâmbi blajin.

— 1 Vezi-ţi de lucru, fabricant de antichităţi! Frumoasă colecţie, *Frau* Franz, nu-i aşa? Da, toate se aseamănă foarte bine cu argintăria veche; un necunoscător nu şi-ar fi dat seama, desigur, că are de-a face cu imitaţii. Dar acolo, în sertar, sunt lucruri şi mai interesante. Tadeusz, ia arată-ne comoara ta.

De-abia atunci îl privi pe deţinut. Şi-l recunoscu.

— Eşti sculptor? îl întrebă.

— Puţin. Răspunzând, se ridicase din nou.

— Te rog să nu-ţi întrerupi lucrul. Îi dădu voie să se aişeze «şi ea însăşi făcu la fel. Examină obiectele răspândite în sertarul deschis. Erau acolo flori sculptate în argint, nişte modele fantastice cu capete de cal, portretul Lagerführerului şi alte câteva chipuri. La fund de tot – piese mici de metal. Forma lor rotunjită nu-i era străină. Medalioane? Niciodată nu purtase ea aşa ceva. Luă unul în mână şi zări… trăsăturile cunoscute. Chipul de madonă, legat cu basma sub bărbie… Şeful ieşi, chemat la telefon. Luă altul. La fel. Şi iar, la fel. Erau aproape douăzeci. Le privea, simţind totodată asupră-i privirea lui.

Iată că aflase de unde provenea medalionul Martei, de ce plângea atunci, privindu-l, şi ale cui erau trăsăturile de pe chipul lui Iisus. Fusese aşadar un semn de la el, poate primul ce i-l dădea că trăieşte şi apoi… da… ăipoi a urmat manevra celorlalţi ca el s-o poată vedea.

— De ce nu i-ai făcut şi păr? îl întrebă. Doar ştiai cum arăta înainte.

— Am făcut-o aşa cum arată aici.

— Nici aici nu se \mai taie acum părul femeilor, nu ştiai? Ai să vezi cum i-a crescut.

Aştepta din parte-i o oarecare reacţie. Dar chipul lui nu exprima nimic.

— Nu te interesează?

O privi o clipă cu toată curiozitatea, ca pe un exemplar rar. Nu era de loc privirea pe care un deţinut avea voie să o îndrepte asupra unui SS-ist. Dacă altcineva ar fi fost în locul ei, fie chiar şi sora ei, Hasse, l-ar fi pălmuit. Dar ea spuse:

— Cei doi, *Kapo* şi… celălalt, ţi-au spus că au văzut-o pe Marta?

— Da, ei mi-au spus.

— Explică-mi un lucru: alţi deţinuţi găsesc destule căi pentru a pătrunde în lagărul de femei. Dumneata n-o faci însă niciodată. De ce?

— E clar, răspunse el după o vreme. Nu vreau s-o

expun primejdiilor.

— Dar alţii?

— Riscă.

— Asta înseamnă că dumneata eşti mai prevăzător?

— Da. O privi drept în faţă. Fiindcă pentru mine riscul ar fi mai mare.

— Mai mare decât pentru alţii? De ce?

Îşi sprijini mâinile de masă.

— Nu ştiu dacă aş putea suporta să fie lovită… în prezenţa mea.

Pe negândite, îl întrebă:

— Eşti ofiţer?

— *Jtawohl*. Sunt ofiţer.

— Dar asta? zise arătând spre masă. Credeam că eşti artist.

— E ocupaţia mea în timp de pace.

— Înţeles). Dumneata eşti de părere că în vreme de război toţi bărbaţii sunt ostaşi.

— *Jmejohl*, *Finu Aufseherin*. Ei i se păru că simte o notă de batjocură în răspunsul lui. Da, aşa cred.

— Şi eu sunt de aceeaşi părere, întări ea.

Examină din nou „madona din lagăr", iar el în timpul acesta o privea, străduindu-se parcă să-i pătrundă gândurile.

— Ei bine, întrebă ea apoi, degajat, prin urmare, pot să vin iarăşi după dumneata, într-o zi? în felul acesta nimic nu te ameninţă. Şi nici pe ea.

El tăcu o clipă, apoi spuse:

— Îmi… daţi voie să vă vorbesc deschis?

— Te ascult.

— Aşa, ca şi când eu n-aş purta „uniformă" şi nici dumneavoastră?

— Te rog să vorbeşti.

— Vă mulţumesc pentru şansa ce-mi oferiţi. Dar n-am s-o folosesc.

Uimirea el fu atât de mare încât se ridică de pe scaun. El făcu îndată la fel. lise se sili să pară nepăsătoare.

— Credeam că ţii s-o vezi. Măcar atât cât ţine şi ea.

În privirea cu care o învălui, se citea ura, o ură neascunsă. Şi dispreţ.

— Ne aflăm amândoi în lagăr. şi m-ar ta şi eu.

Ea dădu din umeri.

— Ei, şi? Câtă vreme mă-ngrijesc de siguranţa voastră…

— Aici, numai un lucru e sigur, ştiţi bine.

— Să zicem. Dar cu atât mai mult ar trebui să preţuieşti şansa… Nu înţeleg obiecţia dumitale.

— *Frau Aufseherin*… Pentru că vorbiţi cu mine omeneşte, vă răspund omeneşte. Dragostea e legată de viaţă. Iar aici…

— Înţeleg. Te referi la faptul că eu încerc să o leg de viaţă.

El tăcu.

— Încă o întrebare, stărui ea, nu vrei s-o vezi pentru că te gândeşti la dumneata sau… la ea?

O privi, mirat că ghicise.

— Sunt mai tare decât ea.

Lise înţelese. Şi fu încredinţată, ca niciodată până atunci, că atitudinea lui faţă de Marta era justă. El nu voia să aţâţe dragostea lor, voia să fie liber, şi să fie şi ea liberă. Se ridică.

— Bine. Poţi să-ţi vezi de lucru.

În uşă se mai întoarse o dată.

— I-am făgăduit Martei că o să te vadă. Am dreptul să-i spun că dumneata, dimpotrivă, n-ai vrut să vii?

El luă poziţie de drepţi.

— Jawohl, Frau Autseherin.

Se urcă pe bicicletă, tremurând de furie. Cum i-a pătruns gândurile, cum a descifrat totul, fără greutate! De după o baracă, un deţinut o zbughi drept sub roata bicicletei. Se dădu jos ca să-l ocărască şi atunci zări spânzurătorile. Erau patru. În jurul stâlpilor se învârteau câţiva deţinuţi. Aşezau scăriţele. Laţurile goale se legănau uşor în adierea vântului. Se miră în treacăt. Nu le văzuse la venire, şi doar trecuse tot pe acolo, prin terenul de apel.

Se îndreptă spre FKL, deşi se lăsa seara şi orele de

serviciu se terminaseră de mult. Dar trebuia s-o vadă pe Marta în clipa asta, imediat. *Lagerstmsse* era ciudat de pustie în sectorul femeilor. De obicei, apariţia unui SS-ist la ora aceea stârnea panică. În răstimpul dintre apel şi *Lagerruhe1* deţinutul se simţea relativ liniştit. Rezolva tot felul de probleme cotidiene, încălcând mai întotdeauna regulamentul, sau îşi permitea luxul de a-şi închipui că este altcineva decât era în prezent. Lise se mira că nu vede siluete, strecurându-se, ca de obicei, pe furiş. Lagărul arăta ca în vreme de Blocksperre2. Înţelese ce se întâmplă, când desluşi un cântec. Taube umbla prin lagăr. Cântecul era acelaşi, de totdeauna: „Dragonii albaştri".

1 Orele de linişte, de odihnă în lagăr (germ.).

— Interdicţie de a ieşi din barăci (germ.).

„*Weit liegt der Weg zurück ins Heimatland, so weit, so weit*" ...1 se auzea plutind prin lagăr melodia. Era un cântec bine cunoscut şi nicio grupă nu-l cânta mai desăvârşit ca „cei cincisprezece" ai lui Taube, cu simţul armoiliei şi înţelegerea spiritului acestui cântec.

— Bună seara, *Frau* Franz salută Taube şi ridică bastonul de lemn, ceremonios, ca pe un sceptru. Vreau să fac puţină ordine, se lăudă apoi.

Lise clătină din cap şi nu răspunse. Prin faţă îi trecură trei grupuri de câte cinci femei, mărşăluind în urma lui Taube. Figuri tâmpe, ochi goi, la feil eu ai celui ce le conducea. Toate purtau banderole, semn că erau în serviciu. Vechi recidiviste, fiecare număra, cel puţin, câţiva ani de lagăr. Nişte deţinute de drept comun. Aveau în mâini hârleţe, iar unele – bastoane de lemn, ca Taube. Cântau: „*Der Mensch lebt nur einmal und dann nicht mehr*" *2* şi zise duceau la baraca douăzeci şi cinci, Iblocul „musulmanelor". Le târau afară pe cele bolnave şi le ucideau cu o lovitură de hârleţ sau le azvârleau sub bastonul lui Taube. Apoi, primeau chiar din mâinile lui o treime dintr-o pâine şi o sută cincizeci de grame de salam – suplimentul pentru cei care îndeplinesc o muncă grea.

1 Lung e drumul de întoarcere în patrie, lung, atât de lung... (germ.).

2 Omul trăieşte numai o dată şi-atât (germ.).

„Ja, weit liegl der Weg zuruk ins Heimatland, so weit, so weit", mai auzi Lise, când ajunse lângă baraca Martei.

Kapo se îmbujora văzând-o „Marta e pe lângă sârme, *Frau Aufseherin*. La ora asta întotdeauna sită acolo. Şi în ziua aceea, când *IIcrr Major* a schilodit-o pe deţinută, şi atunci era acolo. A avut noroc, căci i s-ar fi putut întâmpla şi ei să fie muşcată. Se pare că a ajutat atunci să fie dusă rănita la infirmerie".

Atunci, în clipa aceea, în mintea Lisei se făcu lumină. Şi Marta a fost amestecată în omorârea câinelui. Era limpede. Cu o zi în urmă, veniseră cei doi şi, în timp ce ea pornise o discuţie idioată, Marta îi descrisese câinele şi-i învăţase cum să-l ademenească.

Fără să spună nimic, o porni spre reţeaua de sârme; *Kapo* venea în urma ei. Se opriră după colţul ultimei barăci. Marta stătea acolo, aproape nemişcată, cu faţa întoarsă spre lagărul bărbaţilor. Asta n-avea nicio noimă! La o asemenea depărtare, nu numai că nu se puteau auzi vorbele, dar nici figurile nu se deosebeau. De altfel, în clipa aceea acolo nu era nimeni, în lagărul bărbaţilor se desfăşura apelul general, poate că tocmai atunci avea loc o execuţie. Dar de ce el, refuzând s-o întâlnească pe Marta într-un chip aproape oficial, considera mai potrivită o atare formă de contact? Şi iarăşi înţelese. Între ei, de ambele părţi se aflau reţelele de sârme. N-ar fi putut să nu le vadă, nici să se prefacă a nu le vedea; n-ar fi putut să le şteargă din dragostea lor. La asta se gândea el.

Ca ea să nu uite unde se află şi să procedeze în consecinţă. Iar nădejdea să o înlăture, nădejdea care aţâţă dragostea şi „leagă de viaţă". *Autseherin* Annelise Franz dădu un ordin lui *K>apo*: să i-o aducă pe Marta, dar în aşa fel, ca celelalte deţinute care se aflau acolo să nu observe nimic.

— Ei, ce zici, Marta? începu ea vorba, prietenoasă, de parcă nu i-ar fi părut de loc nepotrivit că o găsea acolo, de parcă n-ar fi fost ea, supraveghetoarea, ci o prietenă grăbită să-i comunice o noutate intimă, plăcută: Ţi-aduc o

veste bună. Mâine o să fie aici Tadeusz al tău.

Nu auzi niciun răspuns. Cealaltă tăcea, aşa cum tăcuse şi el, ceva mai înainte, dar pe faţă i se zugrăveau, rând pe rând, nesiguranţa, mirarea, speranţa, în timp ce ochii ei plini de nelinişte căutau un punct de sprijin.

— Ei? Nu te bucuri?

— Vă mulţumesc, *Frau Autseherin*, îngăimă în cele din urmă. Mă bucur foarte mult.

— Aha… te bucuri, va să zică… Minunat! Foarte amabil din partea ta că binevoieşti să te bucuri, Marta. Şi-acum, marş! strigă Lise cu toată mânia îndelung înfrântă. Alungă de aici toată adunătura aia!

Marta mici nu tresări măcar. Rămase în faţa ei, în poziţie de drepţi, încordată, nefirească, caricaturală, batjocoritoare. Ochii nu-i mai fugeau, nu mai căutau un punct de sprijin. Fixau cu luare-aminte ochii Lisei.

— Hai! Mişcă! *Aufseherin* Annelise Franz simţea cum ea însăşi păleşte. Altfel… dacă nu, n-ai să-l mai vezi! Nici aici, nici…

Nu sfârşi. Mai rămaseră aşa o secundă, străpungându-se cu privirile, apoi Marta se întoarse şi porni în direcţia sârmelor. Se apropie de prima deţinută, care o zbughi îndată, înapoi, fără să mai privească dincolo de sârme. La fel făcu şi a doua. *Aufseherin* Franz avea pentru prima dată ocazia să descopere tehnica „lor”. Gesturile, semnalele prevestind o primejdie, erau aproape imperceptibile. Ea însăşi niciodată nu le-ar fi băgat în seamă. Dar nu asta o interesa atunci.

— *Kapo*! strigă. Împrăştie banda asta!

Kapo doar atâta aştepta. Ca o furie se aruncă asupra femeilor, cu ţipete şi înjurături, îmbrâncindu-le, plesnindu-le, trântindu-le la pământ, pe care cum le apuca. Într-o clipă locul de lângă reţele rămase pustiu.

Iar a doua zi, de dimineaţă, *Kapo* îi raportă radioasă:

— Pe Marta o boicotează celelalte. Nimeni nu-i vorbeşte. Din pricina istoriei aceleia de lângă sârme…

O ascultase cu nepăsare.

— Aşa? Dar ea?

— Umblă mohorâtă, de parcă ar intenţiona să se arunce pe sârmele acelea, răspunse încântată *Kapo*.

— S-o trimiţi la mine.

Nu putu citi nimic pe faţa ei. Nimic, în afară de zelul ei aparent, de totdeauna, de parcă ar fi ţinut cu tot dinadinsul să-i demonstreze serviabilitatea.

— Registrele sunt pregătite?

— Jawohl, Frau Aufseherin.

— Ţi-am spus ieri, mi se pare, că urma să vină un deţinut de la ¡secretariatul lagărului de bărbaţi.

— Jawohl, Frau Aufseherin.

— N-o să mai vină.

— Ce trebuie să lucrez acum, *Frau Aufseherin*?

— Să treci transporturile curente.

— Jawohl, Frau Aufseherin.

— Situaţia s-a schimbat. Cred că ai înţeles.

— Am înţeles, Frau Aufseherin.

Deodată, Lise părăsi tonul aspru.

— Aş vrea să-ţi spun ceva, Marta. Şi să te şi întreb ceva.

— Vă ascult, *Frau Aufseherin* Franz.

— Stai jos, te rog. Aşteptă în tăcere o clipă, apoi vorbi:

— Îmi pare rău de dumneata. Nu, nu e nimic ciudat în asta, cel puţin după părerea mea. Războiul se va sfârşi până la urmă şi ai să te-ntorci la viaţa normală. Cred chiar că vei găsi în noua ordine un loc corespunzător pentru dumneata, în viitorul stat german. Aşadar, fără să-mi calc pe conştiinţă, îmi pot îngădui o omenească compătimire, sau, mai bine zis, să-ţi vorbesc ca o femeie.

Zărind în ochii ei teama, simţi, în tr-adevăr, un strop de compătimire răscolindu-i sufletul.

— Te rog să te linişteşti, nu s-a întâmplat nimic. Tăcu iarăşi o clipă. Aş vrea totuşi să ştiu, cum ai judeca lucrurile dacă acel deţinut, având prilejul să vină aici şi să te vadă, nu s-ar grăbi să-l folosească, sau chiar ar renunţa cu totul?

Marta păli.

— Oare de asta…

— Eu am întrebat, Marta…

— Aş înţelege, dacă n-ar vrea să mă întâlnească, răspunse ea.

— Ce? Că nu ţine să te vadă?

— Poate… Poate fi şi aşa. Că nu ţine să mă vadă.

— Şi ce-ai gândi despre asta?

— Nu cred că ar fi multe de gândit, *Finu Autseherin* Franz, rosti ea cu bărbăţie. Aş încerca să recunosc că e la mijloc ceva explicabil, ceva normal.

— Normal? Să-ţi părăseşti logodnica aflată într-o situaţie, care, orişicum, te obligă s-o ocroteşti, fie şi numai moralmente, dacă altfel nu-i cu putinţă? Mai ales, ştiind ce poate însemna pentru ea convingerea că are parte de o asemenea ocrotire?… Asta-i prea de tot! Numai bărbaţii polonezi vor fi fiind în stare de aşa ceva.

— Dumneavoastră nu cunoaşteţi bărbaţii polonezi, Finu *Aufseherin*.

— Slavă Domnului. Cea mai de rând femeie germană n-ar suporta o astfel de purtare.

— Eu o consider justă, *Finu Aufseherin* Franz.

— Adevărat? Eşti isigură? Orice-ar face un asemenea „erou” va fi just?

— Orice-ar face va fi just, *Frau Aufseherin* Franz.

Se uită lung la ea, apoi ridică din umeri:

— Te compătimesc.

Dar cuvântul, deşi pusese în el toată ironia de care era în stare, sunase palid şi fals. Reluă deci tonul de mai înainte:

— Te rog să te întorci la lucru. Şi… cu venirea lui aici lucrurile stau oarecum altfel. Sunt cauze mai adânci decât acel „vreau” sau „nu vreau” al deţinutului. În privinţa câinelui *Autseherin-ei* Hasse firele anchetei duc la secretariat. Nu se ştie ce poate ieşi din asta.

Ea primi ştirea cu faţa împietrită.

— Nădăjduiesc că itoate se vor lămuri repede.

113

Oare, într-adevăr, nu fusese amestecată în omorul câinelui, sau întrevedea destul de bine jocul meu, ca să-şi

dea seama că mi-era necesară, că aveam anumite intenţii faţă de ea şi deci, câtă vreme existau aceste intenţii, nici pe el, nici pe ea nu-i ameninţa nimic din parte-mi? Da, mai degrabă asta era. Avusesem prea multe dovezi că sunt pentru ea o carte deschisă; şi el, şi ea se dedaseră la fapte care numai cu câteva luni în urmă ar fi fost de neînchipuit. Dintre atâţia scriitoraşi care au scris şi au tot scris, vrute şi nevrute, despre grozăviile de la Auschwitz, i-a ieşit oare vreunuia de sub condei măcar o singură convorbire a unui SS-ist cu un deţinut, asemănătoare acesteia dintre noi două? Sau o întâmplare, ca aceea cu trandafirii?

8 – 3976

Din nou un val de căldură năpădi obrajii Lisei. Nimeni nu-i va putea smulge mărturisirea asta, chiar dacă s-ar fi aflat şi aşa toate celelalte… O întâmplare relativ nevinovată, în care era totuşi ceva ruşinos, şi azi, simţea asta mai viu decât atunci. Alunga cu îndârjire, cu disperare amintirile, de parcă tocmai povestea asta cu trandafirii ar fi putut s-o distrugă în ochii lui Walter sau ai oricui altcineva. Dar era prea slaba ca să se apere. Avea impresia că a fost legată de fotoliu, că printr-un procedeu ciudat i s-au deschis ochii şi i s-a cerut să privească un film, un film de groază, în care ea juca rolul principal. Un cadru din film, cel mai nefast pentru ea, dar şi cel mai neverosimil pentru spectator, era cel cu trandafirii din Rajsko. Vedea din nou cazanul, simţea mirosul greţos al lăturilor gătite în lagăr, amestecat în mod absurd cu mireasma trandafirilor.

În ziua aceea grupa lucrase până mai târziu, trebuia pregătit locul pentru transportul de deţinuţi a cărui sosire era anunţată pentru a doua zi. Cadavrele celor aduşi în ziua aceea erau arse parţial în gropi, întrucât crematoriul nu mai făcea faţă. Fumul, amestecat cu ceaţă se lăsa deasupra lagărului şi mirosul de carne arsă devenea, din clipă în clipă, tot mai pătrunzător. Femeile umblau încet, cu feţele gălbejite; unele vomau. Ritmul de lucru slăbise, iar *Kafio* nu ajuta prea mult cu strigătele ei. Lise dăduse dispoziţia să se aducă deţinutelor cafeaua de seară direct de la bucătărie la locul de muncă, nu la baracă. Făcură o

pauză de o jumătate de oră pentru cină. Lise împărţi cafeaua; fetele stăteau în mici grupuri, printre grămezile de boarfe aruncate la întâmplare, şi mâncau. Marta nu era în cameră.

De ce mă neliniştisem? Şi de ce, în loc să trimit s-o cheme, m-am dus eu însumi s-o caut? Ce anume era între noi, că o urmăream chiar şi atunci când nu aveam această intenţie. Am ţinut să mă duc numai ca s-o găsesc, sau poate că voiam s-o văd printre celelalte deţinute? Da… poate că de asta. Eram oarecum geloasă pe ea în clipele acelea când se afla cu tovarăşele ei, aparţinându-le cu totul, vorbind împreună, în limba lor ciudată, şuierătoare, despre lucruri pe care eu nu le cunoşteam, nu le înţelegeam… Da, asta era. În asemenea cazuri o chemam la mine, şi ele observaseră, cu siguranţă; oare nu cumva şi râdeau de asta?

Acum însă Marta nu se afla printre ele. Şi nu avură când s-o prevină, deoarece ieşisem din dosul barăcii. O zării îndărătul unui morman de lucruşoare de copii, mii de ghetuţe de toate culorile, funde, rodiiţe – mici bijuterii din dantelă şi muselină – şi jucării… jucării… Stătea acolo, îndărătul acelei grămezi, aplecată deasupra unui cazan de supă, cu privirea fixă, de parcă s-ar fi rugat.

— Marta, o strigai apropiindu-mă, dar nu-mi răspunse. Totuşi, când ajunsei alături de ea, pe neaşteptate, prinse a-mi vorbi, de parcă ceea ce se întâmpla ar fi fost cu totul firesc, de la sine înţeles, de parcă ar fi fost liberă şi s-ar fi adresat unei bune cunoştinţe a ei.

— Priviţi, ce frumoşi sunt, şi scoase din cazan un buchet, ridicându-l spre faţa Lisei cu o mişcare de somnambulă.

Câţi trandafiri vor fi fost acolo, cu petale purpurii, catifelate, de o frumuseţe nelalocul ei, fără rost, în această atmosferă, pe fondul acelor vechituri rămase de pe urma unor oameni arşi cu un ceas înainte? în orice caz, mai mulţi, decât ar fi primit cândva vreo fată în condiţii normale.

— E ziua mea onomastică, *Frau Aufseherin*, continuă ea, Juâimd-o înaintea întrebărilor mele; mi i-a trimis Tadeusz.

Îi spusese pe nume, ca niciodată, şi în clipa următoare Lise îşi dădu seama că Marta avea febră, da, de câteva zile umbla aşa, dar în ziua aceea vedeai mai bine ca oricând. Obrajii îi ardeau, ochii căpătaseră o strălucire nefirească.

Da. Lise simte încă sentimentul ei de atunci.

„Trandafirii noştri! Din serele noastre din Rajsko! Nouă, femeilor germane, ne-au fost furaţi. Trandafirii noştri. Niciodată n-am primit eu asemenea trandafiri, niciodată, nici măcar nu puteam visa la aşa ceva, dar pentru ei, pentru aceste numere, era atât de simplu. Făceau totul unii pentru alţii. Era de ajuns un cuvânt, că se şi găsea cineva din Rajsko să facă rost de un buchet şi să-l trimită celor din *Essenfiahrerkommando*…1 Nu le păsa că erau deţinuţi…”

Îi spuse numai atât:

— Dă-i încoace, şi ca răspuns la privirea întrebătoare a ochilor strălucind de febră, adăugă: Nu-i aici locul potrivit pentru ei.

Atunci, fără o vorbă, Marta îi dădu trandafirii. Ieşind, Lise îi întinse unul.

— De ziua ta… de la mine.

A doua zi n-o mai găsise pe Marta la birou. Se dusese la infirmerie.

Un ciocănit în uşă. Intră stewardul şi se apropie de masă.

— Îmi daţi voie…

Lise îşi veni în fire:

— Da. Ce e?

— V-am adus cina, stimată doamnă. Soţul dumneavoastră m-a trimis.

— Mulţumesc. Lasă tava aici. Sau nu. Te rog, ia înapoi tot, afară de sandvişuri şi ceai.

— Nu vă simţiţi bine, stimată doamnă?

— Da. Nu prea. Nu suport marea.

Observând că stewardul rămăsese în aşteptare, continuă:

— Ai… ai cumva…

— Da, doamnă. Am aflat unele lucruri… Pasagera din camera patruzeci şi cinci e englezoaică.

H

1 Grupa bucătăriei ambulante (germ.).

— Englezoaică… repetă ea.

— Da, doamnă. Călătoreşte spre Rio de Janeiro.

— Asta-i tot?

— Da. Deocamdată… Dacă doamna doreşte…

— Mulţumesc. Îi întinse o bancnotă.

Stewardul se înclină.

— O clipă, îl opri ea din uşă. Poate… afli numele. Şi… dacă e singură sau…?

— Cabina o ocupă singură. Dar, după cât se vede, face parte dintr-un grup. Un fel de comisie internaţională… cam aşa ceva.

— Mulţumesc.

Stewardul ieşi. Lise se ridică din fotoliu. Goli scrumiera, gustă un sandviş, dar îl puse repede înapoi pe farfurie, apoi. se aşeză în faţa oglinzii.

Aşadar, e englezoaică. Şi, desigur, are alt nume. Nu Marta. De ce ar trebui s-o cheme neapărat Marta?

Deodată îi veni să caşte. Ca după o migrenă când, sub influenţa unui calmant, durerea începe să se estompeze şi rămâne numai senzaţia unei mari oboseli şi o neînvinsă nevoie de somn. Se întinse pe pat şi se acoperi cu pledul. Apoi stinse lumina. În cabină pătrundeau acum numai reflexele luminilor de pe punte şi umbra unei lămpi dănţuia pe tavan, purtată de suflarea vântului. Închise ochii.

— Nu, nu sunt mirat, domnule Bradley… Ceva, totuşi, ar putea să mă mire, dar nu ceea ce mi-ai comunicat adineauri cu atâta nelinişte, ci, te rog să mă ierţi, tocmai faptul că dumneata te arăţi nedumerit. Da, şi presupun că dacă stai să te gândeşti, ai să fii de acord cu mine că, dacă e ceva de mirare aici, apoi tocmai aceasta este. Doar şi un

observator mai puţin ager decât dumneata, dragă domnule Bradley, putea… da, cu siguranţă, încă de prin 1949, putea să prevadă cum va evolua situaţia politică în anii ce au urmat, ce formă vor îmbrăca evenimentele în zilele noastre. Bineînţeles, pe dumneata te scuză, într-o oarecare măsură, faptul că nu eşti german şi, mai precis, că eşti american.

— Vrei să spui că dintre toate popoarele de pe globul pământesc americanii sunt într-un mod deosebit lipsiţi de simţ politic? În glasul lui Bradley se simţea o undă de iritare.

— Nu, desigur că nu, stimate şi iubite coleg. Dacă aş vrea să discut în starea în care mă aflu acum, atunci m-aş opri la ideea că nu privesc astfel lucrurile. Cred încă, şi doresc să curm orice nelămuriri în această chestiune, că americanilor, ca oricărui popor – te rog să observi că n-am spus „mai ales americanilor”, deşi aş putea avea unele motive să spun astfel – aşadar, americanilor nu prea le place să observe petele din cadrul sistemului lor de stat, chipurile, ideal şi deseori preferă să închidă ochii sau să-i întoarcă în altă parte, şi astfel să nu fie nevoiţi să ia atitudine. Negi cumva lucrul ăsta?

— Tot ce se poate, tot ce se poate, domnule Kretschmer, dar nu văd ce legătură s-ar putea stabili între atitudinea emoţională a americanului faţă de propria-i ţară şi cele ce se întâmplă acum în Germania.

— Aşa să fie?

O umbră de zâmbet însoţea întrebarea lui Walter, dar în întuneric Bradley n-o observă. Şedeau la pupă, ascunşi de vânt şi ceaţă, într-un colţ, pe un morman de frânghii şi purtau această discuţie de parcă acela ar fi fost unicul loc potrivit pentru aşa ceva. Desigur, se găseau aici mai în largul lor decât la bar sau în salonul, unde, după transmiterea ultimelor ştiri, atmosfera devenise încordată şi mai degrabă puţin plăcută. În afară de acest motiv, Bradley, plecând în căutarea lui Walter, după ce luase cina de unul singur, tocmai aici îl aflase.

— Dacă într-adevăr asta-i realitatea, spuse Walter,

lucrurile se complică şi mai mult pentru mine. N-aş vrea să fiu eu omul care să-ţi dezvăluie această legătură. Sincer îţi spun simt că nu sunt făcut pentru asta

Totuşi Bradley nici nu se gândi să plece şi să-l lase în pace pe Walter, deşi, de la bun început, înţelesese că acesta i-ar fi fost recunoscător dacă ar fi făcut-o. Se simţea, dimpotrivă, aproape jignit de repulsia ce-o arăta interlocutorul său pentru discuţie, în timp ce el, Bradley, o căuta, avea nevoie de ea. Considera că indispoziţia fizică era o slabă justificare şi înclina mai degrabă să-l bănuiască pe Walter de altceva: că intenţionează să evite un răspuns la întrebarea pe care i-o pusese venind la el. Şi n-avea de gând să-l scutească.

— Doctorul Streit, prietenul meu, mi te-a descris ca pe un om…

— Cu care se poate vorbi despre toate, adăugă Walter în locul lui. Şi, într-un anume sens, avea dreptate. Totuşi, dă-mi voie să aduc o completare. „Despre toate” nu înseamnă neapărat: exclusiv despre Germania şi despre germani, ceea ce aştepţi dumneata de la mine. Germania există într-o lume concretă, domnule Bradley.

— Mă interesează vederile dumitale, domnule Kretschmer. De altfel, n-am să-ţi ascund că eşti singurul om cu care se poate face un rezonabil schimb de vederi. Nu cunosc pe nimeni altcineva. Poate că stărui prea mult, dar dacă mi-ai da voie să te invit la mine la un coniac…

— Nu mă simt prea bine, cred că nu-i ruşinos s-o recunosc. Stau aici înfipt pe punte, de câteva ore, în ciuda frigului şi a ceţii, fiindcă în cabină… şi, în general, stând în măruntaiele acestei găoace simt ameţeli. Se pare că m-a răzbit şi pe mine răul de mare.

— Da, aşa-i Atlanticul, o băltoacă ce nu se astâmpără, de fel. Când vom intra în Pacific, îndată se va schimba totul. Ai să vezi, nimănui n-o să-i mai fie rău. Pacificul e calm, calm în toate privinţele. Lăsând totuşi asta la o parte, ai de gând să mai rămâi mult aici? Poate fi primejdios.

— Îţi mulţumesc. Desigur că n-am să stau aici toată

noaptea. La urma urmei, trebuie să am grijă şi de nevastă-mea. Cel mult încă un sfert de oră…

— Rămân cu dumneata acest sfert de oră, domnule Kretschmer. N-aş vrea să te pomeneşti peste bord – valurile devin tot mai mari – sau să capeţi vreo gripă. Din prevedere am luat cu mine ceva să ne-ncălzim.

— Mulţumesc. Eşti un om de ispravă, Bradley.

— Deşi sunt un „Tommv”?

— Tocmai pentru asta. Walter zâmbi. Îi zărise în mână acea sticlă turtită, de care, după părerea generală, un american nu se desparte niciodată.

— În patru şi cinci noi nu vă eram pe plac, auzi el în întuneric.

Bău câteva înghiţituri şi înapoind sticla, spuse:

— Nimeni nu-i iubeşte pe învingători, cred că eşti de acord cu mine. şi puţini sunt cei care-i iubesc pe misionari. Voi aţi fost şi una, şi alta. Ne-aţi silit să umplem sute de coli de hârtie cu spovedanii, să ne convertim, şi pe deasupra să aducem dovezile acestei convertiri.

— Şi voi la ce v-aţi aşteptat?

— Fiecare aştepta – dacă în genere poate fi vorba de vreun fel de aşteptare – fiecare aştepta altceva. Şi, pentru fiecare din noi, ceea ce făceaţi – nu era ceea ce aşteptam. Orice aţi fi făcut. Asta-i soarta învingătorilor. V-aţi cuminţit totuşi la iuţeală, repede, trebuie să recunosc, din nefericire, chiar prea repede.

— Din nefericire, aşa ai spus? Aşa socoteşti dumneata?

— Nu altfel decât dumneata. Din aceeaşi cauză mi-am permis să tratez acest „nu văd legătura” al dumitale ca o expresie într-un fel retorică. Fiindcă nu e posibil ca dumneata să nu vezi această legătură. Nu vei nega, aşa presupun, că am dreptate. Şi câtă vreme lucrurile stau astfel, trebuie probabil să-ţi dai seama că întrebarea dramatică pe care mi-ai pus-o adineauri poate avea numai indirect legătură cu persoana mea, aş spune chiar că sunt ultimul om de la care ai avea dreptul să aştepţi răspuns. Bineînţeles, datorită acestei întrebări pot să te înţeleg mai

bine. Interesul dumitale pentru problema germană, iartă-mă, te rog, la un american normal, apare într-o lumină nouă, care scoate la iveală adâncul, substratul, ca să folosesc un cuvânt la modă. Nu e vorba de pregătirea dumitale de istoric, şi, în orice caz, nu numai de asta, ci, iată, de acea grijă care nu te-a mai părăsit din clipa când, întors acasă cu ochii plini de grozăviile războiului, ţi-ai văzut băieţelul de doi ani, pe care nu-l cunoscuseşi încă. Tocmai acea grijă pe care studiile dumitale de istoric, ca şi cunoaşterea acestui obiect au alimentat-o, tocmai acea grijă ţi-a impus să examinezi atât de atent cele ce se întâmplă în această parte a Europei. Mi-ai spus deunăzi: „Fiul meu se apropie acum tocmai de vârsta pe care o aveam şi eu în anul 1939. Şi iată, se pun iarăşi la cale aceleaşi fapte”… Ce ţi-aş putea răspunde la asta, domnule Bradley? Nu este exclus ca mulţi germani, cine ştie dacă nu mai mulţi decât presupun unii judecători ai poporului german, ca dumneata şi ca mine, ar spune, sau numai ar gândi în clipa asta: „Nu-i acelaşi lucru”. Şi asta ar trebui să te bucure. Fiindcă fiul dumitale.

Bradley-junior, dacă o fi să piară, nu va pieri luptând împotriva noastră, ci împreună cu noi.

— …pentru voi.

— Umăr la umăr, cum se spune – Walter nu observă sau în orice caz se prefăcu a nu observa ieşirea celuilalt – împotriva duşmanului comun care ameninţă lumea întreagă. Şi pe dumneata, de asemenea, domnule Bradley.

— Prostii! Veşnic aceleaşi plicticoase născociri, domnule Kretschmer, care au costat lumea zeci de milioane de morţi. Americanii, domnule Kretschmer, ar fi putut foarte bine să cadă la învoială cu Rusia în privinţa sferelor de influenţă şi să stea acasă la ei, dincolo de ocean, ca în sânul lui Avraam.

— Se poate… Şi eu înclin să cred la fel. După cum ai observat, desigur, ţi-am comunicat numai o părere, destul de curentă de altfel, eu rămânând destul de departe de această problemă. Dar indiferent de asta, şi iată tocmai ceea ce vreau să-ţi spun, aţi făcut o greşeală, adică, mai

exact, guvernul american a făcut-o peste capul vostru, iar voi, nedorind să luaţi atitudine faţă de ea, aţi preferat s-o treceţi cu vederea, sau poate, într-adevăr, n-aţi văzut-o, admit că şi aşa s-a putut întâmpla. În orice caz, ceea ce vedem azi sub ochii noştri este consecinţa acestei greşeli. Şi, într-adevăr, în situaţia la care am ajuns, nu se mai poate pune decât întrebarea pe care mi-ai pus-o dumneata. Sper, mă înţelegi acum desigur, că nu a fost tocmai potrivit adresată. Ca urmare a greşelii făcute (dacă rămânem la această definiţie şi nu mai intrăm în analiza semantică a cuvântului), fiul dumitale, domnule Bradley, îşi va câştiga şansa unei morţi glorioase în cruciada împotriva bolşevismului. O perspectivă, fără îndoială, mai onorabilă decât a fost a dumitale acum aproape douăzeci de ani luptând împotriva noastră. Aşa a judecat guvernul dumitale şi te rog să observi că părerea lui concordă într-un mod ciudat de armonios cu părerea generală a aşa-numitului german de rând, a cărui atitudine te umple pe dumneata de mânie. A acelui german, pe care alianţa cu America l-a orbit într-atât că, în mai puţin de douăzeci de ani de la război, a uitat cum arată moartea. Voi l-aţi ajutat cât se poate de bine în asta, uitând-o voi înşivă sau, ceea ce-i mai rău, căutându-i podoabe noi, veşminte mai frumoase. Or, ea este pururi aceeaşi: la fel de odioasă, indiferent cum se moare şi pentru cine, respectiv împotriva cui. Nu ştiu dacă Bradley-junior o să şi-o poată imagina când va fi chemat să-şi apere patria ameninţată. Dar dacă posedă acea însuşire caracteristică a lui Bradley-senior, capacitatea de a gândi, câmpul său filosofic se va îmbogăţi repede cu o noţiune în plus: noţiunea de moarte fără sens, singurul caz când substantivului moarte i se pot adăuga, neabătându-se de la judecata sănătoasă, gradele de comparaţie ale adjectivului „rău”. Şi astfel, spre deosebire de dumneata, fiul dumitale va merge la război cu această noţiune în minte. Spre deosebire, repet, deoarece dumneata nu numai că ai crezut, dar ai ştiut sigur că Germania îţi ameninţă patria. Nu se putea să nu ştii asta, chiar dacă ai fi închis ochii, deoarece Führerul a făcut totul

pentru ca nimeni, niciunul din cei mai simpli americani să nu aibă vreo umbră de îndoială, de altfel aliatul său – Japonia – v-a atins niţeluş… Fiul dumitale în schimb, dacă pe deasupra are aceleaşi concepţii ca tatăl…

— N-am căutat să stau de vorbă cu dumneata – Bradley nu-şi ascundea iritarea – ca să-mi demonstrezi cum va muri fiul meu.

— Nu? Walter păru mirat. Dar pentru ce ai căutat să stai de vorbă cu mine, dacă-mi dai voie să-ntreb?

— Pentru că acuma, când la radio se aud numai veşti de război din patria dumitale, să aflu de la dumneata: ce părere au germanii despre ele!

Tăcerea ţinu atât de mult, încât lui Bradley i se păru la un moment dat că era tocmai răspunsul. Deodată se simţi puternic clătinat de ruliul vaporului. Se uită la ceas şi se ridică.

— O clipă, îl opri Walter. Nu vreau să pleci cu ideea că evit să-ţi răspund. Dar m-ai întrebat: „ce părere au germanii?” şi o asemenea formulare presupune un răspuns fără echivoc şi general. Mă gândeam dacă în felul acesta el este posibil şi dacă eu voi fi în stare să ţi-l dau. În afară de asta, mi se păruse că… într-un fel, ţi-am şi răspuns în cursul discuţiei de până acum. Dar dacă nu m-am exprimat destul de clar, sunt gata să repet ce-am spus, de data asta mai bine. Aşadar, dacă se va ajunge totuşi la război, germanii – şi zicând aşa mă gândesc la poporul german – vor vedea în asta împlinirea sorţii ţării lor, nimic mai mult. Credinţă care, într-un sens, se acordă cu teoria referitoare la spiritul german, îmbâcsit de misticism, cum spuneai.

— Dar germanii conştienţi, fie ei numai indivizi izolaţi, ca dumneata?

— Îţi mulţumesc şi totodată îţi cer scuze dacă voi fi oarecum brutal. Aceşti germani văd în viitorul război încoronarea politicii statului al cărui cetăţean eşti dumneata, văd vina acestui stat, domnule Bradley. Râzi? Dar dacă e vorba de ponderea pe care ar putea s-o aibă o opoziţie, să ştii că ea nu atârnă prea greu. Nu poţi să negi…

— Scuză-mă, domnule Kretschmer… Faptul că am zâmbit nu constituie un argument în discuţie. Zâmbeam fiindcă-mi trecuse prin cap o idee: cum se schimbă unghiul de vedere, în funcţie de acest singur factor – poziţia spectatorului. Această afirmaţie din domeniul ştiinţelor exacte se verifică perfect şi în practica vieţii psihice. E un fapt deosebit de evident în Germania. Prin 1945, când se vorbea despre vina ţării lor, germanii, de regulă, tăceau, dar trei ani mai târziu au început să adauge un „însă”. Ca să arunce răspunderea asupra lui Hitler şi a acoliţilor lui. Toţi erau vinovaţi: puterile aliate, tratatul de la Versailles, numai ei, germanii, nu. Am urmărit publicaţiile revanşarde de după război – în prezent au dispărut aproape cu totul – şi ce-am constatat? Că până şi cei mai buni germani, vorbind despre „vina Germaniei”, nu se pot abţine să nu adauge acel „însă”. Mai mult chiar, cel mai mare, cel mai cinstit dintre germani, Thomas Mann, spune prin gura personajului său Zeitblom: „Împărtăşesc convingerea unei părţi destul de însemnate a populaţiei noastre, inclusiv a acelora care au fost cel mai dureros loviţi şi au rămas fără adăpost, că noi culegem numai ceea ce am semănat, iar dacă răsplata pentru vină va fi mai grea decât vina, atunci să luăm aminte că cel ce seamănă vânt, culege furtună”. Vezi, domnule Kretschmer: „Dacă răsplata pentru vină va fi mai grea decât vina”. Deşi ar fi fost greu de stabilit pedepse destul de crâncene pentru acele grozăvii, acele crime pe care setea de mărire a germanilor le-a înfăptuit în mod desăvârşit şi cumplit. Cunosc un om care se referea la asta fără „însă”, şi anume doctorul Streit. El vorbea despre vina şi răspunderea personală, da, răspunderea personală, domnule Kretschmer, el, care jumătate din timpul domniei lui Hitler a petrecut-o în spatele sârmei ghimpate, ca deţinut. Da, erau mulţi, mulţi ca el, atunci când am dărâmat noi, americanii, porţile lagărului din Dachau. Dar acum…

— Doctorul Streit începe şi el să adauge a y a „Însă r

— Nu, nu vreau să spun asta.

— Dar ce?

Bradley tăcu îndelung. În sfârşit rosti:

— Germania a devenit din nou o putere. Iar Streit e singur.

129

— Ascultă, domnule Bradley. Nu prea înţeleg unde vrei să ajungi. Dacă încerci să-mi dovedeşti că germanii nu s-au schimbat, atunci, pentru Dumnezeu, nu e nevoie să te foloseşti de argumente atât de ocolite. Dar trebuie să te întreb ceva, oricum ai lua întrebarea mea, spune-mi, cine poartă răspunderea pentru ceea ce se întâmplă, cine a contribuit, înainte de toate, ca să devenim iarăşi o putere? Vezi doar, nu poţi să nu vezi, cui anume milioane de germani adresează mulţumiri pentru faptul că înfrângerea le-a fost schimbată în victorie, care reprezintă stabilizarea, bunăstarea preţuită de ei în primul rând, şi o preţuiesc atât de orbeşte, încât nu văd cum rămâne înmormântat în ea ţelul esenţial, şansa de a trăi. Aşa este, domnule Bradley. Am fost învinşi pe deplin fiindcă am fost învinşi şi moralmente. Eram atât de slabi, atât de goi în mizeria noastră fizică şi spirituală, încât se putea face cu noi orice. Atât bine cât şi rău. După cum se alegea una sau alta. Ai spus: „Germania a redevenit o putere”, şi asta de asemeni îi face pe germani să se creadă din nou nevinovaţi. Dar ce ne-a făcut să fim iarăşi puternici? Cu atât mai primejdios de puternici, cu cât vedem că lumea n-o poate scoate în niciun fel la capăt fără noi, că aşa-numitele crime ale noastre nu sunt chiar crime, câtă vreme n-au prea fost luate în seamă, iar aşa-numiţii criminali sunt mai degrabă oameni cumsecade, de vreme ce misionarii de ieri, cavalerii cruciadei antihitleriste, i-au chemat să slujească şi ei noii ordini. Şi dumneata te revolţi că germanul pe care l-ai întrebat despre aceste „crime” răspunde cu un „nu ştiu”. Ai venit aici, unde m-ai găsit singur în ceaţă, în întunericul ăsta, ca să-mi ceri mie.

9 – 3976 tocmai mie, un răspuns la o întrebare care te obsedează şi anume, de ce trebuie să moară fiul dumitale pentru Germania şi pentru treburile ei necurate?

Uite de ce, domnule Bradley, pentru că guvernul dumitale a vrut asta, iar dacă identifici acest guvern cu poporul, aşa cum faci şi în cazul germanilor, este pentru că şi dumneata însuţi ai vrut.

Bradley răspunse abia după un lung moment de tăcere şi glasul îi era uşor răguşit.

— Glumeşti pe cât se pare. Te-ai lăsat furat de avântul polemic. „Dumneata însuţi ai vrut…” Singurul mijloc prin care pot să exprim atitudinea mea faţă de evenimentele sociale sunt alegerile. Pe urmă… pot să mă duc la culcare. Domnii aleşi or să facă de-aici înainte ce vor, fără să mai consulte pe nimeni.

— Nu e rolul meu să te conving că ar putea fi altfel. Asta ar suna cam ciudat din gura unui genman, a exponentului unui popor care de veacuri nu-i decât o păpuşă în mâinile guvernelor lui. De altfel, tot aşa, ceea ce ai spus dumneata adineaori sună ciudat în gura unui om care tocmai poziţia împăciuitoristă o consideră drept cea mai mare vină a poporului german. Căci examinând mai îndeaproape formula „asentimentul la crimă”, cât şi atitudinea pe care o exprimă, observăm că a fost mai întâi un asentiment general, un asentiment faţă de realitatea în practica ei iniţială şi, fireşte, nu evident criminală. Şi dacă acceptăm acest amendament se dovedeşte că poziţia împăciuitoristă nu este o trăsătură care aparţine exclusiv poporului german.

Doar tot aşa de bine ai putea fi întrebat dumneata asupra atitudinii ce-ai avut-o faţă de acţiunile cârmuitorilor statului american. Căci ce altceva a fost dacă nu un sentiment dat crimei, neprecizat, ce-i drept, deoarece era, aşa zicând, *în stătu nascendi1*, dar unde v-aiu fost previziunea, gândirea politică? Vă lipseau, aşa cum ne lipseau şi nouă, atunci la început: priveam la oamenii care treceau pe stradă cu stele galbene şi n-am strigat, n-am protestat, poate, printre altele şi pentru că nimeni nu avea o imaginaţie atât de vie, încât să prevadă, drept consecinţă acestei măsuri, camera de gazare. Dă-mi voie, te rog, mai am de spus câteva cuvinte şi apoi vom încheia discuţia asta

a noastră în ceaţă, care nu poate duce la nimic, poate, cine ştie, tocmai pentru că e o discuţie în ceaţă, pentru că ne lipseşte o bază, domnule Bradley, baza solidă a convingerilor, fie măcar şi aceea pe care stă prietenul nostru comun, doctorul Streit. Mi-am permis să fac această analogie între voi şi noi, nu pentru a demonstra o pasiune polemică, aşa cum eşti înclinat să înţelegi. Nu, domnule Bradley, nu e pasiune polemică, e expresia amărăciunii mele, la fel de sinceră ca şi aceea pe care am simţit-o în întrebările dumitale. Ea te-a surprins pe dumneata, omul obişnuit cu acel cult general la noi pentru America, totuşi, nimic nu arată mai clar decât acest cult cine este principalul vinovat, dacă, raportat la realitatea denu

1 în stare născândă (latină).

mită „miracolul vest-german”, a vorbi despre vinovat este compatibil cu logica. Dar, aşa cum am spus mai înainte, în acest miracol eu văd o şansă pierdută şi inclusiv şi şansa mea proprie, domnule Bradley.

După cum ştii, am făcut tot ce-am putut în vremea aceea ca să nu mă ticăloşesc. Un singur gând mă urmărea atunci: va veni după război o vreme când fiecare va putea fi om de treabă, pe căi drepte, fără primejdioase tururi de forţă, simplu şi liber. Recunosc, nu era un program prea ambiţios, dar niciodată nu mi-am propus mai mult, îmi cunoşteam posibilităţile. Sunt de părere, domnule Bradley, că nu e permis să supui omul unor prea grele încercări, căci el nu va rezista. Destinul eroic e atributul unei infime minorităţi. Starea firească a omului nu e eroismul; se poate observa că epocile caracterizate printr-un mare număr de eroi sunt epoci de barbarie şi de sălbăticie. Scopul umanităţii nu este, desigur, să producă eroi. Omul trebuie să aibă asigurată o cale simplă în viaţă: să poată fi bun, fără a fi în pericol să-şi frângă gâtul. Ceea ce am izbutit să fac atunci, ca să nu mă las târât în porcăria întâmplată, a fost într-adevăr tot ce eram în stare, ajunsesem pur şi simplu la limita posibilităţilor, dar, dacă unchiul meu, *Obersturmhannführer*-ul, s-ar fi încăpăţânat să mă bage în SS-*P-olizei*, probabil că n-aş fi putut evita titlul de

„criminal de război”. E altceva că azi m-aş fi aflat poate în vreun minister de război, dacă nu chiar în guvern, cu conştiinţa perfect împăcată, în timp ce altcineva, un alt

Walter Kretschmer „curat” s-ar lupta cu mustrările lui de conştiinţă pentru că s-a învoit să mă reprezinte pe arena internaţională. Iată ce consider eu o şansă pentru mine pierdută, domnule Bradley: faptul că nu pot fi om de treabă, fiind în acelaşi timp de acord cu statul, cu opinia publică şi cu conştiinţa mea. M-am învoit acum să reprezint în străinătăţi Germania de azi, această creaţie, care aminteşte tot mai mult de cealaltă Germanie, de-acum douăzeci de ani. Dar spune-mi, cât timp poţi rămâne un fel de emigrant intern?

Atunci când aţi venit la noi, credeam că s-a terminat o dată pentru totdeauna cu aceasta. Eram nimic şi chiar mai puţin decât nimic, dar aveam ceva de nepreţuit: posibilitatea de a ne schimba, ca după o vreme, poate chiar mai îndelungată, să devenim un popor demn să trăiască printre celelalte popoare. Posibilitatea de a demonstra că ne-am schimbat şi că vorbele lui Churchill: „Pe nemţi îi poţi avea ori la picioare, ori în spinare” – nu se mai referă la noi. Ne-aţi luat această posibilitate, dându-ne-o pe cealaltă, churchilliană: aceea de a fi din nou în spinarea cuiva, fapt care ne garantează alianţă cu voi, singura alianţă din istoria noastră, atât de dorită de oamenii politici ai tuturor vremurilor.

— Aţi dorit-o zise vede, mai mult decât pe cealaltă, de vreme ce aţi acceptat-o eu atât entuziasm.

Se aşternu tăcerea şi părea că cei doi nu o vor mai întrerupe. Abia după o pauză destul de lungă, Walter reîncepu:

— Iată de ce discuţia asta nu poate duce la nimic. Ne transmitem unul altuia mingea responsabilităţii, de parcă ar fi una de tenis. Dar nu jucăm tenis, domnule Bradley, din păcate nu, deşi aş prefera de sute de ori ca problemele noastre să nu depăşească terenul de tenis. Dar dumneata ai început această discuţie pentru că eu sunt un om cu care „se poate vorbi despre toate”, aşadar, profită! S-ar

putea ca mâine chiar să nu se mai poată vorbi cu mine despre nimic. Nu susţin că toţi germanii, în toată masa lor, au dorit o renaştere morală, că nutreau idei mai purificatoare decât ceea ce le-aţi dat voi. Voiam să spun că în 1945 germanii aveau două trecuturi: unul SS-ist, celălalt al lagărelor de concentrare. Da, aşa e, germanii au avut şi un asemenea trecut, câteva sute de mii din rândurile lor au umplut lagărele. Cheia problemei era aceasta: cu care anume din aceste două trecuturi vor binevoi învingătorii – de ei depindea aproape totul – vor binevoi să lege acest popor, mai nevolnic pe atunci ca oricând şi gata să primească orice terapie. O ştii şi dumneata: doctorul Streit a rămas singur. Atunci de ce consideri util să mă întrebi pe mine dacă fiul dumitale...

Pentru ¡prima oară, după atâţia ani, Lise îşi permitea să se gândească la asta. Fiindcă de-abia acum putea s-o facă. De-abia acum căpătase priceperea sau mai degrabă mijlocul de care au parte numai puţine temperamente privilegiate din punct de vedere psihic. Un individ cu un asemenea temperament, când are un coşmar, nu se încordează pentru a scăpa imediat de el, cu preţul unui mare efort de voinţă, ci, dimpotrivă, permite să intervină şi conştiinţa sa în urmărirea evoluţiei coşmarului, sigur fiind că va izbuti să se trezească atunci când visul va deveni de nesuportat.

Ani de-a rândul, din ziua când s-a căsătorit cu Walter, a trăit sub dominaţia acestui coşmar: întâlnirea cu Marta. O apăsa fără încetare: o pândea în momentul când stingea lampa de noapte, se furişa în rarele clipe când aţipea după-amiaza, o ataca direct chiar, pe faţă, în clipele de oboseală, de relaxare a voinţei. Dar niciodată nu reuşea s-o găsească nepregătită. Ea se libera numaidecât, conştiinţa acţionând ca un sistem de alarmă fără greş, menit să destrame visul, gata pentru apărarea preventivă. Nu dispunea de mijlocul prin care duşmanul, o dată lăsat să pătrundă, putea fi oprit în expansiunea lui distrugătoare. Şi iată că acel vis niciodată dus până la capăt, mai degrabă abia simţit, pătrunsese brutal în realitate, iar în clipa când chinuită,

înnebunită de teamă, ajunsese să creadă că nu va putea, că nu va izbuti să-l alunge, apăruse stewardul spunând: „E englezoaică”. Şi Lise se simţise eliberată. Putea să-şi permită acum continuarea visului, fără panică, fără să i se facă inima cât un purice, privindu-şi în linişte trecutul, de vreme ce în fiecare clipă putea să cheme stewardul şi el să repete: „E englezoaică şi călătoreşte cu comisia aceea internaţională”.

Zâmbi în sinea ei. „International…” Era aproape ridicol cât o obseda şi o enerva acest cuvânt pe Marie Mandel!

Biata Marie! „Dacă m-aş naşte încă o dată, aş face la fel”. Dar nu, asta o spusese că ultim cuvânt, înainte de a fi executată, înaintea morţii ei groaznice. Dar atunci, cu douăzeci de ani în urmă, pe vremea când ea era *Autseherin* Annelise Franz, Marie îi spusese:

— Annchen, trebuie să vină la noi o aiurită de comisie internaţională. Am vrea să-i arătăm grupa ta. Se prezintă mai bine ca toate, e cazată în cele mai bune condiţii. Trebuie să le băgăm sub nas nişte deţinute care la eventuale întrebări să răspundă cum se cuvine. Să avem grijă să nu le scape vreo prostie. Ce crezi, favorita aia a ta…?

Lagerführerin Marie Mandel nu-şi termină întrebarea, iar ea, *Autseherin* Annelise Franz, care se bucura de totala ei încredere, nu izbuti să răspundă repede, aşa cum ar fi trebuit. Nu ştia, nu ştia atunci nici dacă acea „favorită” mai trăieşte. Se internase la infirmerie, aflase asta spre propria ei uimire, cu un simţământ de eliberare. Paradoxal, dar se simţise deodată liberă într-un fel. Era ceva mai mult decât uşurarea că scăpa de o sarcină la care, de altfel, ea singură se înhămase. Era uşurarea pe care o simte soldatul în clipa când a aflat că s-a semnat un armistiţiu. De-abia în clipa aceea înţelese cât de chinuitor era ciudatul joc dintre ele două, şi, înţelegând, hotărî să-l curme. Doar de ea depindea ca această stare de linişte şi siguranţă să se prelungească şi *Autseherin* Annelise Franz se hotărâse

atunci să scape de Marta, mutând-o din grupa ei, dacă prin cine ştie ce minune nu va muri la infirmerie. Şi iată că *Obemufseherin* îi spunea: „Ce crezi, favorita aia…?” Ce i-ar fi putut răspunde?

— E la infirmerie.

— Tifos?

— Nu ştiu. Avea febră mare.

— Păcat. Ea merită toată atenţia, furiera asta a ta.

— *Obemufseherin*… începu *Aufseherin* Annelise Franz, care aşa cum îi stă bine unui bun soldat, se împăcase repede cu gândul că armistiţiul a luat sfârşit – ce-ar fi să o mutăm de la infirmerie la baracă? Bineînţeles, dacă n-are tifos.

Cealaltă se gândi o clipă:

— Şi ce rezolvăm cu asta? Ei vor prefera desigur să vadă spitalul, în locul unui singur bolnav.

— Asistenţa medicală individuală poate fi mai convingătoare.

O clipă şefa o privi cu interes.

— Nu-i rea ideea, Annie, nu-i rea de loc. Bine. Mut-o. Dacă n-are tifos, bineînţeles.

N-avea tifos şi Marta fu mutată în baracă: în felul acesta a fost salvată de la o moarte aproape sigură. Ea făcuse asta, *Aufseherin* Annelise Franz. Îi spusese lui Walter adevărul. Dar împrejurările? Ei, dar cine ar îndrăzni s-o învinuiască? Numai în felul acesta a putut să execute mutarea. Tot ceea ce s-a întâmplat mai târziu nu intra în intenţiile ei. Doar nu putea să prevadă nici ¡măcar o clipă că lângă Marta, la infirmerie, îl va găsi pe Tadeusz. Acel lanţ de împrejurări desfăşurat aproape automat i s-a părut ciudat chiar şi ei. Ea nu voise decât s-o mute pe Marta în baracă, ca s-o arate acelei comisii, şi tot ce se întâmplase mai târziu a rezultat din altceva. Din faptul că el era acolo.

Când intrase la infirmerie, îndată după discuţia cu *Obemutseherin*, l-a zărit de departe stând lângă patul ei. Unde dispăruse oare instinctul lui de vechi deţinut? Marta nu putea s-o vadă, zăcea cu capul întors spre mijlocul barăcii, dar el? Lise se opri în uşă şi îl privi ţintă. El însă

parcă uitase unde se află. Aplecat deasupra bolnavei îi spunea ceva şi chiar zâmbea. Era în zâmbetul lui atâta duioşie, aproape părintească, încât *Aufseherin* Annelise Franz simţise o strângere de inimă. Femeia pe care nimeni n-a privit-o astfel e o năpăstuită de soartă, gândise ea în clipa aceea şi gândul acesta nu i se păru ruşinos. Dragostea nu fusese niciodată pentru ea numai o necesitate fizică şi totuşi alt gen de dragoste nu cunoştea. Privind-o pe cealaltă – atât de jalnică, lipsită până şi de umbra unei speranţe pentru ziua de mâine, deoarece, acolo, fiecare mâine putea aduce sfârşitul – o invidia. Dar el… care spunea: „Dragostea te leagă de viaţă, iar aici trebuie să fii mereu gata de moarte!” Doar nu aceste cuvinte îi şoptea cu zâmbetul pe buze, stând aplecat deasupra ei? Atunci de ce a mai venit s-o vadă? Dar e limpede! A respins-o numai pe ea, pe *Aufseherin* Franz, a respins mijlocirea ei, i-a smuls din mâini mijlocul de influenţare, deoarece îi ghicise jocul… Dar… dacă l-ar chema pe Taube? Oare într-adevăr n-ar rezista, dacă l-ar vedea pe Taube lovind-o?

Trecu pe la şefa barăcii.

— Cheamă-l aici pe deţinutul care se află în infirmerie.

Tadeusz veni fără teamă.

— Ei, cum vine asta? îl întrebă.

Tăcea. Se apăra cu tăcerea, arma celor neputincioşi, deşi se considera ofiţer.

— Ştii care sunt urmările unor asemenea îndrăzneli?

— Jawohl, Frau Aufseherin, răspunse.

— N-ai nimic de explicat?

— Nein, Frau Aufseherin.

— Mai gândeşte-te. Tăcerea. nu e întotdeauna de aur.

— Tot ce aş spune, începu el, nu m-ar putea dezvinovăţi în ochii dumneavoastră. Nici… faţă de regulamentul lagărului.

— Dar în lumina propriului dumitale regulament?

— *Frau Aufseherin*, începu el şi, văzându-l că face o sforţare pentru a vorbi, simţise un soi de satisfacţie. Când

aţi venit aici, aţi observat, desigur, cadavrele acelea de lângă barăci. Se bat pe ele şobolanii. Mâine ar putea fi şi ea unul din ele... Şi n-aş mai fi putut s-o văd, adăugă el după o clipă, aşa, cu părul crescut, ca înainte.

Se prefăcu a nu înţelege aluzia, deşi în realitate, cruzimea lui o făcuse să se cutremure.

— Asta înseamnă că n-ai de gând s-o mai vizitezi, dacă se face sănătoasă?

— *Jawohl*, tocmai asta înseamnă.

— Poţi pleca, îi spuse.

— Pot să... pot s-o liniştesc pe Marta în privinţa...

— Am s-o fac singură. Dar dacă te mai văd pe-aici, voi considera că ai început să mă-nşeli. Şi voi proceda în consecinţă, fără să ţin seama de Marta.

El îşi puse boneta în cap şi ieşi. Prin ferestruica odăiţei lâil văzu cum mai aruncă o privire înăuntru/l barăcii. Se apropie de patul Martei.

— Mâine ai să fii mutată la baracă, îi spuse ea cu blândeţe. Ca să nu te molipseşti cumva de tifos.

Marta nici nu se clinti. Ochii ei aveau o expresie de disperare sălbatică.

— Ei... nu-mi mulţumeşti pentru asta?

— Mulţumesc, *Finu Atifseherin*, răspunse, dar în ochi îi stăruia aceeaşi expresie.

Atunci adăugă cu răceală:

— N-ai de ce să te mâhneşti. Pe Tadeusz nu-l ameninţă nicio primejdie.

— Deocamdată? Pentru prima oară de când o cunoştea, citea în ocihii ei implorarea şi *Autseherin* Franz îi aruncă un zâmbet rece:

— N-am să fac raport dacă... în sfârşit, depinde de dumneata ca să nu procedez altfel.

Ziua următoare dovedi că Marta înţelesese perfect cuvintele ei.

Sosi şi comisia aceea idioată. Câţiva suedezi, câţiva elveţieni, oameni care îşi vac un venit şi o ¡profesiune din ¡neutralitate şi umanism Doamne, cum se mai holbau la deţinuţi! Ca la nişte canibali. *Autseherin* Annelise Franz

nu-şi putea stăpâni revolta. Simţământul pătrunzător de insultă n-o părăsea. Cu ce drept? Ce ştiau ei despre noi? Şi ea, şi Marie erau deopotrivă de înciudate că trebuie să-i însoţească prin lagăr. O admira pe Marie că putea răspunde cu atâta sânge rece şi stăpânire de sine la întrebările neruşinate ale vizitatorilor.

Totul s-a desfăşurat ca sub bagheta celui mai bun ¡dirijor. Şi doar nu se făcuse nicio pregătire, cel puţin, nu până! în ¡cele mai miciamânunte. Întâmplarea a rezolvat totul, şi încă în modul cel mai desăvârşit. De la farmacia SS Lise a căpătat pentru Marta medicamente. A chemat-o şi pe doctoriţa-şefă a spitalului lagărului. Tocmai stăteau la căpătâiul Martei – deţinuta-medic cu o mină profesională, serioasă şi ea, *Aufseherin* Franz, care din ziua aceea avea să devină o figură legendară, o personificare a generozităţi – când se auzi comanda *Achtung*. Comisia intră în baracă. Indivizii se repeziră la bolnavă ca asupra unui trofeu, până atunci nu văzuseră încă bolnavi în lagăr. Examinară medicamentele şi schimbară priviri între ei.

— Ce boală are? o întrebă pe doctoriţă unul din comisie, un lungan cu figură de cal.

1 Atenţie (germ.).

— Congestie pulmonară.

— De când e bolnavă?

— De-o săptămână.

— Şi de când primeşte medicamente?

— De astăzi.

— De ce aşa târziu? întrebă îmbufnat altul.

— Lipseau din farmacia spitalului, răspunse liniştită doctoriţa. Şi Marie adăugă rece:

— Trebuie să vă amintesc, domnilor, că… e război. Nici soldaţii noştri, pe front, nu au întotdeauna la dispoziţie aceste medicamente.

Cei din comisie se priviră iarăşi unii pe alţii. Cel îmbufnat se apropie de Marta.

— De când te afli dumneata în lagăr?

— De un an şi jumătate.

— Eşti… pentru prima oară bolnavă aici?

Păru că stă în cumpănă, înainte de a răspunde: „Da”.

— Timp de un an şi jumătate, repetă individul, foarte imirat, nu te-ai îmbolnăvit nici măcar o dată? N-ai avut o răceală, o gripă?

Şi atunci Marta a ridicat ochii.

N-a rostit o vorbă, dar vorbise totuşi! De ce nimeni n-a auzit ce spunea? De ce *Oberautseherin* n-a întrerupt-o, nu le-a cerut să plece? Doar Marta vorbise! Atâta amărăciune, atâta ironie făţişă era în privirea ei, că individul înţelese totul. Se înroşi la faţă, îşi întoarse privirea spre *Lagerkommandant*, apoi spre Lise.

— Ce muncă îndeplineşte această deţinută?

— E furieră în grupa mea, răspunse ea politicos. Ţine registrele de evidenţă ale depozitelor.

Omul cu cap de cal întrebă pe bolnavă:

— Nu e obositoare munca?

Răspunsul fu aceeaşi privire. Nu! Nu trebuia s-o mai lase să privească aşa! se grăbi să intervină:

— Ca orice muncă de birou, nu-i aşa, Marta?

Ea repetă mecanic.

— Ca orice muncă de birou…

Individul nu ştia de ce să se mai agaţe.

— Dar scrisori de-acasă primeşti… regulat?

— Da, răspunse ea. Primesc regulat.

— Şi… familiile îi pot vizita pe deţinuţi?

Acum luă cuvântul şefa.

— Cunoaşteţi dumneavoastră vreo ţară în care se practică astfel de vizite? întrebă ea cu răceală. Aceştia sunt deţinuţi politici.

— E destul… Ce i-o fi venit ei s-o întrerupă pe şefă şi încă în mod atât de uşuratic? Dar nu avea cum să ştie ce va rezulta de aici! E destul, continuase Lise, că în unele cazuri permitem ca deţinuţii să se viziteze unii pe alţii, dacă sunt rude.

— În ce cazuri? Comisia se arătă foarte interesată.

— De pildă, în caz de boală, răspunsese ea, în timp ce şefa o privea mirată şi, în acelaşi timp, înveselită.

— Da? Şi în cazul acestei bolnave? întrebă „Calul”.

Marta păli. Privirea ei, căutând ochii celorlalţi, se opri o clipită pe faţa Lisei şi aceasta încremeni: va nega şi nu numai atât. Va spune cum a fost în realitate. Trebuie să acţioneze îndată.

— Da. Deţinuta asta îşi are aici logodnicul. Tot deţinut politic. A vizitat-o ieri.

Acum se uitară cu (toţii la Marta: şi comandantul, şi şefa, şi membrii comisiei. Dar ea tăcea. CJhipul ei pălea treptat, şi asta, desigur, nu scăpă atenţiei lor. Trebuia să acţioneze cât mai repede, atâta timp cât Marta nu-şi venise în fire, nu luase o hotărâre.

— Spune, Marta, te-a vizitat ieri Tadeusz al tău, nu-i aşa? o întrebă ea cu o undă de ironie în glas.

În liniştea care se aşternu, abia se auzi şoapta Martei „da, aşa e”.

Până la poarta lagărului îi conduse numai *Lagerkommandan*tul. *Lagerţuhrerin* rămase.

— Fetiţo! izbucni ea râzând. A fost o lovitură de maestru! Avansarea ţi-e asigurată! Şi secretara asta a ta, ei, ei... „deţinută privilegiată”, i se cuvine titlul, nimic de zis. Termină-ţi stagiul aici şi pleacă la Miihihausen.

— Voi putea s-o iau şi pe Marta? o întrebă, spre propria ei mirare. Pare-se că există un precedent, nu?

Şefa o bătu pe umăr.

— Sigur, sigur că da. Ai înţeles perfect maxima: „să-i stăpâneşti, ajutându-te cu ei”.

Oare la asta să se fi gândit când îi adresase *Oberaufsekerin-ei* rugămintea, care pentru ea însăşi fusese neaşteptată? O analiză a comportării ei putea sugera asemenea presupunere, dar o astfel de interpretare era prea schematică pentru a corespunde adevărului. În momentul când rostise cuvintele „s-o iau şi pe Marta”, cu siguranţă că nu la asta se gândise. Dacă există un mod de a cugeta prin reprezentări, atunci gândul ei fusese cuprins în tabloul cunoscut: faţa lui Tadeusz aplecată deasupra chipului Mart ei. De altminteri nu ţinea să-i despartă, cum s-ar putea crede judecând sumar. Erau destul de despărţiţi, mai mult chiar decât prevedea regulamentul lagărului, iar

ea, supraveghetoarea redusă la minte, ştia doar că ei înşişi hotărâseră astfel. După povestea cu comisia şi Marta trebuia să-şi dea seama că aici nu era un loc pentru dragoste, aşa cum şi ea, *Aufseherin* Annelise Franz, înţelese că fusese ultima partidă pe care a reuşit s-o câştige în lupta absurdă cu cealaltă, cu deţinuta. Atunci de ce a cerut s-o ia cu sine, de vreme ce, numai cu două zile înainte, se hotărâse să scape de ea? Nu-şi putea explica, nu era pe atunci destul de conştientă de motivele hotărârilor sale, iar astăzi…

145

Dar şi acum… în orice clipă, poate să-l dheme pe steward şi să se bucure din nou la cuvintele: „E englezoaică”. Hai să visez deci până la capăt acest vis, fără teamă că nu mă voi putea trezi, să privesc în linişte la mine însămi – cea de-acum douăzeci de ani, la tânăra idealistă care încerca să acţioneze în lagăr după principiul victoriilor individuale. Şi Lise, cea de azi, desluşea în hotărârea de neînţeles a celei de ieri recunoaşterea înfrângerii, compromiterea principiului. Asta începuse mult mai înainte. Încă din ziua când făcuse apel la o metodă necinstită, folosin

10 – 3976

du-se de dragostea celeilalte pentru a o subjuga. Treapta următoare fusese şantajul, iar cea mai de jos – teroarea. Pentru că hotărârea de a o lua cu sine pe Marta, de care nu mai avea nevoie, nu era nimic ailtceva decât un, act de teroare. În relaţiile dintre ele nu mai era loc pentru nimic altceva, de altfel niciodată nu fusese loc pentru altceva – numai că Lise în ciuda ideii ce-şi făcea despre sine însăşi, când primise slujba în lagăr, venise acolo cu un bagaj de noţiuni idealiste, tâmpite. Teoria ei jalnică a victoriilor individuale era, fără doar şi poate, un fenomen bolnăvicios, până şi cel din urmă SS-ist i-ar fi putut pune cu uşurinţă acest diagnostic. Trebuie totuşi să treacă prin asta ca să câştige experienţa pe care alţii şi-o însuşeau instinctiv, de la primii paşi, într-o asemenea slujbă: să recunoască teroarea ca unică imetodă. Ea nu fusese

niciodată o bună SS-istă. Hotărât că nu era făcută pentru asta. Chiar atunci când îşi însuşise adevărul cu privire la teroare se cutremura gândindu-se la consecinţe. Reieşea că numai zelul, chiar când era însoţit de credinţa în *Führer*, nu era suficient, că trebuia să îndrăznească depăşirea limitei a ceea ce umaniştii sentimentali numesc omenie. Dar nu izbutea. Trierea lucrurilor rămase de la cei ucişi, muncă ce intra în sarcina grupei de sub conducerea ei, nu era totuşi triere…

Un sunet ascuţit îi pătrunse în creier trezind-o. E englezoaică, îşi spuse îndată cu glas tare, e englezoaică şi nu ştie nimic. Nimic. Oricare dintre călători putea să fi stat acolo, în holul acela întunecos, şi să-mi aprindă lumina, în clipa când m-am oprit în faţa oglinzii. Şi oricare dintre călători, putea să ceară să se o între, din cine ştie ce motive ale lui personale, melodia aceea idioată, care m-a îngrozit atât. Dacă s-ar face cercetări în domeniul perceperii muzicii, nu numai a celei uşoare care prin forţa lucrurilor e mai strâns legată de viaţa de toate zilele şi de trăirile ascultătorilor, ci a oricărei muzici, până şi în forma ei cea mai sublimă, s-ar dovedi, spre groaza teoreticienilor emoţiei strict estetice, cât de mult e influenţată perceperea ei de factori dinafară, de natură extramuzica/la. Ar fi oare de conceput, de pildă, ca Marta, bineînţeles dacă mai trăieşte, ca Marta ascultând „Tannhaiiser" – să nu-şi imagineze tabloul pe care ea, Lise, de când a devenit fericita doamnă Annelise Kretschmer, de mulţi ani, îl are înaintea ochilor, ori de câte ori intră într-o sală de concert? O orchestră simfonică nemaipomenită, cu muzicanţi în uniforme ciudate, în dungi albe şi albastre, cu capetele rase…

Da. Făcuse aşa ca Marta să meargă la un concert dat în lagărul bărbaţilor. Era un punct din noul program alcătuit de ea şi, după cum s-a dovedit unicul posibil – programul terorii. *Autseherin* Annelise Franz ştia că cealaltă nu vrea să se ducă acolo. Era doar un privilegiu rezervat celor cu funcţii – iar Marta lupta din răsputeri să nu fie identificată cu aceia – şi, în afară de asta, nu spusese

ea o dată, cu ocazia unui concert: „Aici nu e un loc potrivit pentru muzică”? Şi ou toate acestea, Lise a adus-o cu ea în acea sală de concert, unică în felul ei.

Era minunată orchestra simfonică de bărbaţi. Merita să se fi produs în faţa acelor tipi din comisie, somităţi cosmopolite ale umanitarismului. Cu siguranţă că la ei, la Stockholm sau la Zürich, n-aveau alta mai bună. Cum mai ştiau să cânte din Wagner, polonezii aceia! Nu-i întrecea nici vestita orchestră din München, pe care o ascultase ultima oară împreună cu Heinrich. De câteva luni, Heinrich nu mai dăduse niciun semn de viaţă. Nu, nu suferea. Heinrich fusese pentru ea o crudă dezamăgire, distanţa îi înstrăinase sau poate se îndepărtaseră unul de altul înaintea plecării lui pe front. Dacă uneori se mai gândea la el, era mai curând din datorie faţă de un soldat al Reichului, care lupta, nu are a face, la urma urmei, dacă din tot sufletul sau nu, pentru patrie. În clipa aceea, amintiri fugare îi unduiseră prin minte. Dar o vijelie de sunete puternice căzu asupră-i şi *Aufseherin* Annelise Franz uită de toate. Uită că era război, că alături, în loc de obişnuiţii eleganţi ai sălilor de concert se află oameni în uniforme verzui şi, în ciuda bunelor maniere, ţin pe genunchi şepcile cu emblema, în esenţă hidoasă, 1 că o doare capul din pricina mirosului de carne arsă, ce stăruie de o săptămână deasupra lagărului, că undeva gonesc, ca într-un coşmar, viitoarele trenuri aducând altă carne, că… „aici nu l Capul de mort, emblema unităţilor SS.

e un loc potrivit pentru muzică”. Uită de furiera ei, pe care o adusese ca să-i arate în muzica lui Wagner încă o variantă a forţei spiritului german şi care stătea undeva în fund, printre „proeminenţi” concentrată, în aparenţă liniştită. Îşi acoperi ochii cu palma, cum fac de obicei melomanii şi pierdu, fericită, contactul cu realitatea, îl recapătă abia în clipa când, fără să-şi dea seama, înălţă capul ca să-l vadă pe dirijor. Purta şi el uniforma vărgată ca şi toată orchestra. Îşi întoarse privirea de la estradă, cuprinsă brusc de nepotolita dorinţă de a o vedea pe Marta, de a-i zări chipul şi reacţia. Căută o blipă, fără

rezultat, şi atunci, pe neaşteptate, îl zări pe Tadeusz. Stătea sprijinit de perete, într-un colţ al sălii, şi privea în partea opusă. Urmărind direcţia privirii lui, o găsi pe Marta. Stătea aplecată înainte, de parcă s-ar avânta spre el. Faţa îi era liniştită, fără viaţă, ca o mască. *Aufseherin* Franz zâmbi dispreţuitor. Era oare mulţumit acest „cavaler neînfricat" că gâsca de Marta acceptase atât de uşor concepţia – înaltă, desigur, în felul cum o înţelegea ea, dar laşă în fond – a acestui *modus vivendi1* al lagărului?

De data aceasta se simţi observat. Nu se intimidă, nici nu-şi întoarse capul. Îşi aţinti îndelung privirile în ochii ei, cu îndrăzneală, aproape cu cinism. Oare… se pricepea şi el să-i citească gândurile? Cu un gest ea îi arătă uşa.

1 Mod de viaţă (în lb. latină).

Ieşi numaidecât. După o clipă o căută iarăşi pe Marta. Şi, ca şi mai înainte, o găsi urmărind firul privirii lui… El se oprise în grupul de deţinuţi adunaţi afară, în faţa ferestrei, ca să se uite înăuntru. Geamull se acoperea imereu de aburul răsuflării lor, care se condensa în picături ce se prelingeau în răstimpuri ca nişte pârâiaşe, iar ei doi stăteau aşa, de o parte şi de alta, două chipuri moarte, în care mai erau vii numai ochii, aţintiţi unii asupra celorlalţi. Îi trezi un sunet cunoscut de toţi. Fluierul locomotivei pe linia ferată. Câţiva S S – işti, printre care şi *Lagerhommandan*tul Hoess, se ridicară de ia locurile lor. Plecând, comandantul îi linişti cu un gest al mâinii pe cei rămaşi: „nu vă deranjaţi". În sală se aşternu din nou tăcerea. „Tannhäuser" triumfa.

…O rază de lumină pătrunse în cabină şi Lise se trezi din amorţeală. Îl zări pe Walter intrând şi vru să-l întrebe „e târziu?", dar nu izbuti să scoată o vorbă. Ce ciudat se purta el. Închisese uşa cu cea mai mare grijă, apoi, călcând în vârful picioarelor, trecuse în partea lui. Îl auzi cum se dezbrăca şi se întindea în pat. Aşteptă să-şi aprindă o ţigară – întotdeauna obişnuia să fumeze înainte de a adormi – i se păru chiar că auzise cum lovea ţigara de cutie, dar nu zări flacăra brichetei. Rămase nemişcată, trăgând cu urechea să-l audă spunând măcar „noapte

bună”. Dar liniştea continua, nefirească, de parcă s-ar fi furişat cineva între ei, stând la pândă. Deodată se înfiora la gândul că el poate să adoarmă şi-l strigă înăbuşit: „Walter!” Şi încă o dată, ceva mai tare: „Walter!” Dar bărbatul adormise sau voia să creadă ea că a adormit. Tulburată, repeta în sine, mereu: „E englezoaică, e englezoaică doar”. Fără niciun folos însă. Cu mişcări nesigure, aprinse lampa de noapte şi începu să caute în sertăraşul noptierei. Scoase din flacon o tabletă, apoi alta şi, după o clipă de gândire, încă una. Strâmbându-se, le înghiţi cu ceai rece.

O trezi soneria stăruitoare a telefonului. Era ziua mare, prin jaluzelele lăsate se strecura lumina soarelui. Privi în juru-i pe jumătate adormită. Walter nu mai era în cabină. Ridică receptorul.

— Doriţi micul dejun, doamnă? întrebă un glas în receptor. Soţul dumneavoastră a comandat…

Se uită la ceas. Era aproape unsprezece.

— Da, te rog, răspunse. Peste cincisprezece minute.

Se ridică din pat, iclătinându-se. Îşi simţea capul greu parcă nu era al ei. Făcea eforturi ca să se îmbrace; fruntea i se acoperea într-una de sudoare. Tocmai se pudra, când stewardul aduse micul dejun. Bău o ceaşcă de cafea şi încercă să guste ceva, când intră Walter. Era în pulover şi ţinea în mână racheta de tenis.

— Ai dormit mult, îi zise. N-o salută cum făcea de obicei. O făcu ea atunci!

— Bună ziua, Walter.

— Bună ziua…

Privirile li se întâlniră şi, îndată, fiecare din ei căută să-şi ascundă ochii de celălalt.

— Ai mâncat?

— Da.

— Te simţi mai bine?

— După cum vezi.

— Eşti foarte palidă.

— Nu-i nimic. Trece.

— Da, desigur. Numai să te ţii bine.

O privi lung, fără să scoată o vorbă. Ea protestă:

— Te rog! Nu sunt o vietate sub microscop. Ce-nseamnă privirea asta?

— Linişteşte-te! Nu-nseamnă nimic. Mă străduiam numai… mă străduiam să mi te închipui în uniformă. Drept vorbind, nu prea ştiu cum arăta o uniformă din acelea, femeieşti. N-ai cumva o fotografie?

— O fotografie?

— Da, să-mi fac o idee…

— Walter…

El se apropie de măsuţă şi luă în mână un flacon. Îl examină o clipă.

— Ai luat pastile de dormit… – xMda…

— Până acum nu luai…

— Până acum aveai obiceiul să spui „noapte bună” la culcare şi „bună ziua” când te sculai. Glasul îi tremurase, fără voie.

Observând aceasta, el se îmbună:

— N-am vrut să te trezesc.

— Nu-i adevărat. Nu dormeam. Şi tu ştiai că nu dorm. Că aştept… şi…

— Lise, trebuie să stăm de vorbă.

— E inuman să te porţi aşa cu mine, după tot ce ţi-am spus! Ai abuzat de încrederea mea!

— Lise, te rog, stăpâneşte-ţi nervii! Şi nu acuza. La urma urmei…

— Un singur cuvânt să fi spus. Indiferent de orice…

— Da, trebuia… răspunse el după o clipă. Dar nu l-am putut rosti, mă-nţelegi?! ţipase aproape. Tocmai acel cuvânt nu l-am putut rosiţi!

Ea îl privi. Pleoapele îi erau umflate şi albul ochilor sângeriu.

— Ai băut?… Din pricina asta… ai băut?

— N-are importanţă. Deşi… nu vreau să ascund, mă simt distrus. Întocmai aşa. Distrus. Şi faptul că înţeleg tot mecanismul celor petrecute, nu schimbă nimic. Iar tu n-ai dreptul să mă învinovăţeşti că n-am reuşit să trec peste asta din capul locului.

— Walter… eu nu te învinovăţesc. Dar nici tu… Dar ştii totul. Ştii… că nimic din ceea ce…

— Ştiu, ştiu! Totuşi, simplul fapt că ai slujit acolo mi-e destul. Lagărele. Tocmai prin lagăre am intrat noi în istorie, mai temeinic decât prin orice altceva. Te-am observat ieri. În ce mă priveşte, am ieşit basma curată din mârşăvia asta şi nu mi-e de loc plăcut să mă gândesc că, la şaisprezece ani după război, soţia mea trebuie încă să se teamă.

— Te înşeli! Eu n-am fugit după război din Germania ca… majoritatea celor care… aveau mâinile mânjite. Mie nu mi-era frică! N-aveam de ce să mă tem! N-am lovit niciodată un deţinut… nici… Am mâinile curate.

O clipă o privi cu încordare.

— Cred. Doar cred în tine, Lise. Trebuie să cred. Dacă n-aş crede, atunci…

În cabină se aşternu o linişte atât de profundă, încât îşi auzeau respiraţia.

— Atunci, ce?… întrebă ea în şoaptă.

— La naiba! izbucni el. Nu-i de loc plăcut să fii german, după toată porcăria asta. E greu să legi o discuţie normală. Dacă ai nenorocul să fii de vârsta mea, îndată apare în ochii celuilalt întrebarea: „ar fi interesant de ştiut, unde ai fost *atunci*? Pe câţi ai ucis?” Ar trebui să porţi pe piept o tăbliţă: „N-am fost în Gestapo, nici în SS, nici în SA, nici în partidul naţional-socialist”. Dar asta-i imposibil. Aşa că trebuie să vorbeşti, să vorbeşti şi să nu te laşi cuprins de mânie, de reflexul firesc al jignirii, când celălalt priveşte la tine cu o mină de parcă ar spune: „Cât de curaţi par cu toţii, cât de nevinovaţi! Curios, unde or fi acei care…?” E de-a dreptul chinuitor. Problema atât de gravă a judecăţii istoriei asupra acelei perioade a coborât la nivelul unei dispute asupra unor reguli gramaticale. Nu poţi vorbi despre tragedia generaţiei celui de-al doilea război mondial, care a fost înhămată la carul unui maniac sângeros, că îndată se găseşte vreun Bradley, care în chip de lingvist pedant, atacă folosirea diatezei pasive. „S-a înhămat”, te corectează politicos.

— Ai stat aseară cu Bradley?

Aprobă din cap.

— Nu trebuia să vorbeşti cu el despre asta.

Cuvintele ei sunară atât de sobru, atât de convingător, nepotrivit de convingător, încât el o privi multă vreme, de parcă n-ar fi înţeles-o. Deodată (îl părăsi starea aceea de surexcitare.

— Nu despre asta e vorba, îi spuse cu dezgust. Ceea ce mă supără este faptul că… toată… toată această controversă gramaticală despre diateza activă sau pasivă era… o dispută care se referea la tine.

— Îţi mulţumesc. Dar el nu ştia asta.

— Nu. El încă nu ştie asta.

— N-are motiv să cerceteze.

El îi aruncă din nou o privire lungă.

— Nu. N-are un astfel de motiv, Lise.

Se aşează pe canapea şi-şi sprijini coatele de genunchi.

— Aş vrea să pot – vorbea mai mult pentru sine decât pentru ea – aş vrea să pot să şi simt aşa cum înţeleg, să te curăţ de această pată şi în adâncul simţirii mele. Doar nu sunt lipsit de imaginaţie. Văd totul ca în palmă. Îmi dau seama prin câte a trebuit să treci de-a lungul acelor luni.

— Mulţumesc, Walter.

— Şi cu toate astea… umbra rămâne. Mi se pare că n-o să se lase îndepărtată. Îmi trebuie timp să mă obişnuiesc cu ea… înţelege…

— Înţeleg… Vreau să înţeleg.

El ridică brusc capul.

— Nu va fi de loc uşor, Lise, dar… o vreme n-o să ne simţim prea bine. Trebuie să depunem eforturi, să ne străduim să trecem cumva peste asta şi… să nu ne pierdem unul pe celălalt. Ar fi iabsurd. Da. Da. Mi se pare că ar fi într-adevăr absurd.

Încordarea din ultimele ore o doborî pe Lise, izbucni în plâns.

— Eşti atât de bun, Walter, atât de generos. Şi eu credeam… ieri, când te-ai retras singur… fără un cuvânt…

— Credeai că am hotărât să te părăsesc?

El însuşi se simţi zguduit de acest gând. Apropiindu-se de ea, o ridică din fotoliu.

— Uită-te la mine, Lise. Te cunosc cum eşti. Ce-a fost a trecut. Atunci era război. Războiul s-a terminat acum şaisprezece ani. Avem dreptul să ne smulgem din amintirea lui. Hotărât şi pentru totdeauna.

— Da, Walter.

— Plecăm pentru multă vreme. Asta o să ne-ajute.

— Da…

— Mi-ai destăinuit ce-aveai pe suflet, ştiu totul şi o să facem totul ca să nu ne mai amintim. Niciodată! Niciunul din noi. E singura ieşire posibilă, Lise. O să trăim aşa, de parcă n-ar fi fost nimic…

Lise plângea încet, uşurată. El o lăsă să-şi descarce sufletul. O conduse înapoi în fotoliu şi ieşi. În prag se mai opri puţin.

— Aha… Ştii… persoana care ţi-a amintit atât de nepotrivit vremurile acelea urâte este, dacă te mai interesează, englezoaică, activistă în Comitetul Britanic al Partizanilor Păcii.

— Ai vorbit cu ea?

— Nu. A schimbat câteva vorbe cu căpitanul, în prezenţa mea. Vorbeşte cu accent scoţian autentic. Şi nicio boabă nemţeşte.

Balul era în toi. Orchestra îşi făcea datoria cu prisosinţă. În sală publicul elegant era reprezentat aproape exclusiv de oameni aşezaţi, de peste treizeci de ani. Şi numai arareori, poate numai pentru a sublinia caracterul multilateral al repertoriului, se cânta şi câte unul din şlagărele îndrăcite, la modă. În schimb, ca şi cu douăzeci de ani în urmă, predominau valsul englezesc, tangoul şi silow-foxul.

Walter stătea la masă şi râdea. Lise dansa pentru a doua oară cu căpitanul. O invitase la dansul de deschidere a balului şi de astă dată din nou. Era într-una din zilele ei bune. Vioaie, poate chiar întrecând măsura, îl uimea pe Walter, care nu o mai văzuse astfel. După toate prin câte

trecuse… O urmărea cu privirea cum se învârtea pe parchet, când auzi glasul lui Bradley:

— Aha, ţi s-a răpit soţia?

— Întocmai. Şi nu pot să spun o vorbă. Răpitorul este „primul după Dumnezeu”.

— Ce, iarăşi căpitanul? chicoti Bradley. Era aţâţat de alcool şi, ca de obicei, în apropierea

Lisei, nu-i ardea să critice păcatele germanilor, în locul dumitale l-aş urmări mai atent.

Dar Walter era bine dispus şi paşnic.

— Nu, de ce? într-un fel, face parte din îndatoririle sale, să fie drăguţ cu pasagerii.

— Da, aşa e, dar e drăguţ în special cu pasagerele. Ţin să-ţi atrag atenţia.

— Mde… cred că nici dumneata, nici eu nu ţinem neapărat să ne adore pe noi, nu?

Râseră amândoi cu poftă.

— Ai o soţie frumoasă. Bradley urmărea atent perechea care dansa. În Brazilia poţi avea necazuri.

Walter zâmbi îngăduitor.

— Sunteţi de mult împreună?

— De paisprezece ani.

— Şi cum? Fără roade?

Walter strâmbă din buze.

— Scuză-mă, zise potolit Bradley. Trebuie să fie cineva idiot ca să pună asemenea întrebări.

„Sau yankeu, un yankeu beat”, gândi Walter dar răspunse:

— Fleacuri. Sunt doar un om cu care „se poate vorbi despre toate”.

Această manevră abilă – gluma lui Walter, venită la timp, îl mişcă pe Bradley.

— Naiba ştie dacă eşti într-adevăr omul acela.

— Dumneata nu-ţi dai seama?

— Nu, n-am această siguranţă, deşi te-am chinuit în două rânduri de te-au trecut sudorile; în schimb, ştiu că eşti cel mai suportabil german din câţi cunosc. Mai suportabil chiar decât Streit.

— Crezi?

— Streit e morocănos. Nu ştie de loc să râdă, iar când râde, mai bine lipsă. Te întristează. Ca să nu mai vorbesc că n-are o soţie atât de frumoasă. Dar cred că e al naibii de neplăcut să fii un om cu care „se poate vorbi despre toate”. Spune şi dumneata: eşti mereu expus să ai de-a face cu tipi nesuferiţi şi guralivi ca mine. Soţia dumitale, de pildă, nu are asemenea supărări.

— Eşti sigur de asta?

— În faţa ei unul ca mine trebuie să stea cuminte. Îşi dă jos eticheta de cutezător. Cu dânsa nu poţi vorbi despre toate.

— Da, nu-i plac temele pe care le cuprinzi dumneata în formula „despre toate”.

— E lesne de înţeles, domnule Kretschmer.

— Da? Fără voie, Walter începu să ia mai mult în seamă vorbele lui Bradley.

— Te miră?

— Puţin. În genere dumneata nu consideri asta ca un lucru de înţeles. Ba dimpotrivă.

— Regula admite excepţii.

— E clar.

— Iar excepţiile nu exclud regula.

— E clar, totul e clar.

— Dar nu te interesează de ce fac această excepţie pentru soţia dumitale?

Lui Walter începuse să-i fie lehamite.

— Nu. Ai, desigur, motivele dumitale.

— Asta e. Se înţelege că le am. Ştiu despre soţia dumitale mai mult decât crezi. Ştiu… Se opri, iar Walter constată, nu fără mirare, că vede ca prin ceaţă. Ştiu că nu e o femeie ca toate celelalte, e o fire subtilă şi de o sensibilitate neobişnuită: îmi închipui că trebuie să fi avut o copilărie grea, ştim şi noi doi ce înseamnă asta, suntem doar copii ai războiului. Trebuie s-o cruţi şi să nu te mai legi de toate „nimicurile”, e prea tânără ca să-i pui întrebări. Prea tânără… repetă şi privi cu tristeţe la Walter. Era mahmur de-a binelea.

— Intrăm puţin la bar? propuse Walter.

— Dar doamna Lise? Scuză-mă, soţia dumitale?

— Ne găseşte ea. Nu te teme. „Primul după Dumnezeu” ne-o aduce, iată-i!

Orchestra tocmai terminase şi Lise se opri lângă masă. Căpitanul se înclină adânc, apoi se depărtă.

— Dacă o să ne mai lăsaţi singuri atâta vreme, vom fi nevoiţi să ne căutăm companie, o ameninţă Bradley.

— N-am nimic împotrivă, răspunse ea zâmbind.

Se îmbujorase şi ochii îi străluceau. Walter se simţi din nou înduioşat.

— Permiteţi aşa ceva, doamnă?

— Fireşte.

— Bine. Data viitoare am s-o invit pe vecina mea. La urma urmei, îi spun zilnic „bună ziua” şi „noapte bună”, şi asta îmi dă oarecum dreptul… Dumneata ce crezi?

Walter zâmbi.

— Întreab-o pe soţia mea. Eu nu mă pricep la treburi de-astea.

Dar îndată îi păru rău ide răspunsul dat. Chipul Lisei, cu un rest de zâmbet îngheţat în cutele obrajilor, îi amintea scena din ajun. Îşi dădu seama că făcuse o gafă. Doar tocmai ea, vecina lui Bradley, pasagera din cabina 45 fusese, indirect, ce-i drept, şi fără voia ei, cauza principală a destăinuirilor Lisei, a căror fatalitate o apăsa desigur, în ciuda aparentei ei veselii. Vru să-şi dreagă oarecum greşeala, dar era prea târziu. Bradley nu aşteptase să i se spună de două ori.

— Doamnă Kretschmer! Ce-aţi zice dumneavoastră dacă un bărbat ca mine, care v-ar adresa zilnic, ba uneori de două ori pe zi „bună ziua” şi „noapte bună”, numai pentru că vă este vecin, dacă într-o seară la bal, unde în principiu toţi dansează cu toate…

— Nu cred nimic, aş socoti asta un pretext potrivit. Lise nu-l lăsase să termine, iar răspunsul ei sunase atât de rece, încât Bradley, care mai era încă mahmur, se trezi de-a binelea.

— Mi se pare că iar mi-a scăpat o prostie. Vă cer mii

de scuze, doamnă, mii de scuze. Am băut cam multişor. Vă rog să mă iertaţi… şi se ridică.

— Rămâi, te rog, interveni jovial Walter, dar Bradley nu se lăsă oprit.

161

— Mă duc puţin la bar să iau ceva care să mă trezească. Dacă vă face plăcere, vă rog să mă vizitaţi.

11 – 3976

Se înclină şi se retrase. Lise îl mai văzu cum, în trecere, se întâlni cu pasagera aceea misterioasă, cum o salută ostentativ, făcând un gest de parcă ar fi vrut să se oprească. Dar ea trecu pe alături, răspunzându-i la salut cu o uşoară înclinare a capului şi cu un zâmbet care dădu fiori Lisei.

— Toarnă-mi… îl rugă ea pe Walter.

— Nu bei cumva prea mult?

— Nu cred.

— Poate să-ţi facă rău. Ieri ai luat bromură.

— Ai dreptate. Atunci… Atunci ce să facem?

— Vezi… Nu mai ştii ce să faci când rămâi cu mine. Poate îţi pare rău că a plecat Bradley?

— Nu-mi pare rău.

— Nici mie. Prea îţi face curte.

Ea dădu din umeri. Se simţi deodată nespus de obosită. Prea mult o costase aparenta ei veselie, această luptă cu neliniştea, din nou izvorâtă în ea. Pasagera era mereu aici, sub ochii ei şi Lise nu mai putea îndura. Nu trebuia să mai rămână în sală şi, de altfel, nu trebuia să vină de loc la bal, dar Walter spusese: „Vom trăi aşa, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic”, iar Lise nu găsise o ieşire. Bău ca să prindă curaj, bău mai mult decât trebuia, ca să poată îndura petrecerea nesuferită. Şi vremea – încă un mijloc de tortură – abia se scurgea, secundă după secundă. Se uita la ceas, dar indicatoarele nu-i aduceau liniştirea.

— E încă devreme, zise Walter. Nu se termină înainte de două.

— Doar nu-i nevoie să rămânem până la sfârşit…

— Asta depinde de tine. Adică de ce nu? Arăţi

splendid. Şi ai dormit aproape o zi întreagă, adăugă el zâmbind…

Orchestra ataca un slow-fox şi se duseră să danseze. Cântecul era unul din acele şlagăre în care banalitatea muzicii se împacă de minune cu aceea a textului. Dar cunoscuta cântăreaţă franceză, îmbarcată pe vas la Le Hâvre, ştia să-l interpreteze în aşa fel, încât cuvintele despre „minunea dragostei care continuă şi după ce a trecut tinereţea”, de o mare platitudine, lipsite de orice gust, sunau totuşi sincer şi proaspăt, asemenea unei emoţionante descoperiri. Dansatorii se apropiau mereu de estradă ca s-o vadă mai bine pe solistă. Şi, pe neaşteptate, Lise o zări pe cealaltă lângă ea, aproape de tot, ca niciodată până atunci. Dansa şi ea, ceea ce Lisei i se păru ciudat fără să-şi dea seama. Pe deasupra umărului partenerului, chipul ei arăta în clipa aceea ca mort, o adevărată mască. La fel ca atunci, când stătea cu faţa îndreptată spre geamul pe care se scurgeau pârâiaşele de abur – respiraţia cuiva. Numai ochii îi luceau vii, înfricoşător de expresivi, şi privirile lor erau aţintite asupra ei. Lise făcu o sforţare să reziste întâlnirii cu privirea ei şi apoi încă una ca să fugă cu totul de ei.

— Lischen, o opri Walter, dezvălui tendinţa de a mă conduce tu pe mine, mi se pare.

O întoarcere, şi cealaltă dispăru o clipă, ca să apară apoi din altă parte. Din nou o întoarcere, şi încă una, nu era chip s-o pierzi din vedere. Îi urmărea, pas cu pas, pe amândoi, parcă dinadins, şi ochii grăitori n-o slăbeau pe ea de loc. În cele din urmă observă şi Walter.

— Ai, mi se pare, aptitudini pentru telepatie…

— La ce te referi? rosti ea înfrângându-şi cu greu rezistenţa buzelor strânse.

— La femeia aceea, spuse el încet, care ţi se părea cunoscută. Ieri ai privit-o tu îndelung, azi te priveşte ea pe tine. Teoria reflectării.

Lise se uită în jur, de parcă ar fi căutat cu adevărat confirmarea acestor cuvinte.

— Cine?… Englezoaica?

— Ea. N-ai observat că te fixează?

— Nu… n-am observat.

— Poate mi s-a părut.

Terminară dansul în tăcere şi Lise propuse să meargă la bar.

— Nu mai vrei să dansezi? A fost de-abia prima „rundă”.

— Ba da. Numai să bem ceva.

— Bine. Dar la bar o să dăm de Bradley.

Se strecurară prin mulţimea de dansatori. Perechea cealaltă rămăsese desigur pe ring. Lise scoase un suspin de uşurare. Un grup de trei fete vesele îl înconjurară pe Walter şi, râzând întruna, îl închiseră în cerc. Lise flutură spre el mâna şi, fără să-l mai aştepte, se îndreptă spre bar. Auzi lângă ea un glas: *Madame*… Era stewardul, acelaşi pe care-l rugase să-i aducă anumite informaţii.

— Nu doriţi un mazagran, doamnă? o întrebă, apoi adăugă repede, în şoaptă: Informaţiile mele n-au fost întru totul exacte, *madame*… Pasagera din cabina 45 e cetăţeană britanică, dar… nu-i englezoaică.

— Nu-i englezoaică? repetă ea de-abia şoptit. Dar… ce e?

— Probabil poloneză, îi spuse, dându-i paharul. Citeşte cărţi poloneze. Camerista le-a văzut în cabină.

Se pare că paharul nu-i fusese înmânat cu destulă atenţie şi la zgomotul de sticlă spartă, şeful de sală se grăbi să-l dojenească pe chelner. Ea se întoarse şi, fără să ia în seamă întrebarea grijulie cu privire la rochia care se pătase de cafea, se îndreptă spre ieşire. În uşă cineva o prinse de braţ. Se smuci cu putere.

— Eu sunt, zâmbi Walter. Unde fugi?

— Am obosit…

— Dar bine, Lischen, trebuia să mergem la bar…

— Nu mai am poftă.

— N-ai poftă? De ce?

— Mi-e de ajuns. Am băut prea mult.

— Draga mea, o să găsim ceva răcoritor la bar. Balul de abia acum începe…

— Nu, Walter… rămâi tu, dacă vrei.

De la bun început o zărise pe femeia aceea. Mergea pe urmele lui Walter şi, când el se oprise, încetinise pasul şi ea. Se uita de acolo la ei amândoi, n-o privea pe ea. Iar Walter o reţinea pe loc, expunând-o acelei priviri parcă dinadins.

— Nu mă opri, te rog, spuse ea, stăpâni. ndu-se cu greu. O să mă odihnesc puţin şi mă-ntorc.

El se supără.

— Îmi strici toată seara…

Cum putea oare să-i explice? Cealaltă venea spre ei, era vădit că venea spre Lise, cu ochii aţintiţi necontenit asupra ei. Peste o clipă…

— Pentru Dumnezeu, Walter. Lasă-mă! Glasul îi tremura. Lasă-mă că nu ştiu ce se-ntâmplă!

Înfricoşat de expresia feţei ei, el îi dădu drumul. Se uită în jur, căutând intuitiv motivul şi o zări pe necunoscută. Se uită iar la Lise, şi nu mai zăbovi.

— Să mergem.

O luă de braţ şi o conduse în tăcere spre cabină. Pe culoare se perindau perechile, le antrena muzica şi ecourile balului. Intrând în cabină, Lise căzu în fotoliu. Walter se opri o clipă în faţa ei, tăcând, apoi rosti surd:

— După cum văd, nu ştiu tot… încă nu ştiu tot.

— Întoarce-te la bal… îi zise ea în şoaptă. Păcat să-ţi pierzi seara.

În loc de răspuns, îşi trase un scaun, se aşează şi-i luă mâinile într-ale lui.

— Ascultă-mă, Lise. Dacă este ceva, un lucru pe care l-aş putea afla… din altă parte, e mai bine să-l aflu de la tine.

Ea tăcea. Repetă atunci mai răspicat:

— Ar fi rău, ar fi chiar foarte rău, dacă mi l-ar spune… altul. Fiindcă de asta te temi, nu-i aşa? zise el ridicând glasul.

Lise îşi acoperi urechile:

— Nu striga! îl imploră. Nu striga!

El o apucă de umeri, scuturând-o.

— Potoleşte-te! Imediat! îi porunci, palid de mânie. Se aşeză apoi din nou în faţa ei şi-i spuse, pronunţând cu greutate fiecare cuvânt: înţelege, Lise! încetează să te temi şi încearcă să gândeşti. Dacă e ceva serios, trebuie să ştiu. Măcar pentru a nu fi luat prin surprindere când... ca să... să mă pot apăra. Pe mine şi... pe tine. Da, pe tine de asemenea. Înţelegi? Un lucru ştiu doar: ea te cunoaşte, englezoaica asta. Dar nu ştiu ce poate fi rău în faptul că te cunoaşte...

— Nu-i englezoaică, şopti ea.

— Nu-i englezoaică? Atunci ce e?

— Poloneză.

— Ah, da... Şi... a fost şi ea... acolo?

Lise clătină din cap negativ.

— Atunci? continuă întrebarea, ştergându-şi fruntea asudată. Marta aia... doar nu mai trăieşte, nu-i aşa?

Ea tăcea.

— Parcă aşa mi-ai spus, nu?

Brusc, ea ridică fruntea, sigură, hotărâtă. Vorbi cu răceală:

— Nu. N-am spus de loc asta. Când am părăsit Auschwitzul trăia. Şi deodată ţipă, ridicând spre obraji pumnii strânşi: înţelegi? Trăia! Trăia!

El îndepărtă scaunul. Ca şi în ajun, se opri în faţa hubloului, deşi nu era nimic dincolo pe care să-şi fi putut opri privirea. Numai noaptea neagră şi vuietul vântului. Căuta ceva, căuta cu înfrigurare. Se întoarse spre ea brusc:

— Te-ai purtat blând! îi strigă, implorând-o aproape. Ai fost bună cu ea! Atunci de ce...? Măsură cu privirea silueta ghemuită în fotoliu, cu capul plecat: se citea pe faţa ei ceva înfricoşător de străin. Poate... rosti el încet, domol, poate că buncărul acela...

— ...Da' de unde! Nu din cauza mea au închis-o în buncăr! Habar n-aveam pentru ce au ridicat-o. Poate or fi adus-o în lagăr cu sentinţa dată. Ce-i drept, am observat cu câteva zile mai înainte că se întâmplă ceva cu ea, dar n-a fost chip să-i scot din gură măcar o vorbă. Nu auzea ce i se

spune, nu răspundea la întrebări, se purta de parcă n-ar fi fost în toate minţile. Fără să bage în ¡seamă pe nimeni şi nimic, stătea ore întregi în faţa barăcii, privind înaintea ei, de parcă nu şi-ar fi putut lua ochii de la colinele ce se conturau la orizont. Se vedea că nu dormise, avea ochii roşii şi pupilele mărite ca la morfinomani. Am mai observat cum umblau fetdle pe lângă ea, în vârful picioarelor, şi o dată am văzut, ¡întâmplător, cum o îmbiau să mănânce.

Am chemat-o pe *Kapo*:

— Ce e cu Marta?

— Nu ştiu, *Finu Aufseherin*. Nu mănâncă nimic. Absolut nimic.

În aceeaşi zi s-a lămurit totul. Se lăsa seara când a apărut Grabner, şeful Secţiei Politice.

Faptul că ea se ridicase în picioare când l-a văzut, nu mi-a atras atenţia. Aşa cerea regulamentul. Şi nici nu mi-a trecut prin cap că sosirea şefului avea vreo legătură cu persoana ei. Dar ea ştia. Abia a apucat Grabner să-i verifice numărul de pe braţ, că s-a şi îndreptat spre uşă. A venit spre mine fără a rosti un cuvânt, fără un gest măcar, fără o privire. Apoi a ieşit de parcă nici n-aş fi fost în încăpere, iute, aş putea spune chiar cu o mare nerăbdare, ca şi cum n-aş fi ştiut bine că niciun deţinut nu se grăbea să aibă de-a face cu Secţia Politică. L-am oprit pe Grabner, cu care eram în raporturi destul de bune:

— Ce-a pus la cale?

Mi-a răspuns chicotind:

— O să vedem noi.

Am simţit cum mă trec fiorii, dar în acelaşi timp am răsuflat uşurată:

— Atunci… nu e un motiv anume?

— Ce anume? Un motiv se găseşte întotdeauna. Apoi se aplecă spre mine: A fost în lagăr şi logodnicul ei. L-am pus la păstrare, aşa că trebuie şi pe ea s-o… Ca să nu-i pară rău unuia că celălalt e liber şi… viceversa, şi râse, pufnind cum îi era obiceiul.

— De mult? l-am întrebat.

— Ce… de mult?

— De când e el în buncăr?

— De câteva zile.

— De la el aţi aflat?

— Ei… Asta scrie în acte. Ea stă din cauza lui. Ca logodnică.

De câteva zile! Deci asta era. Flămânzise. Poate voia să moară de foame? Să-şi fi pierdut orice nădejde, aşa, dintr-odată? Se vede că ştia de ce a fost închis el în buncăr, de vreme ce îl jelea ca pe un mort. Ce soartă avusese? Mai trăia oare? Ce-o să se-ntâmple şi cu ea? Pentru asta m-am dus atunci la buncăr… Credeam că, poate, aflu ceva. Şi am aflat. „O aşteaptă acelaşi sfârşit ca pe oricare duşman al nostru”, aşa spusese Grabner. Lucrurile erau limpezi în privinţa ei. N-aveam nimic de făcut. Nu era oare duşmanul Germaniei? în lagăr fusese descoperită o organizaţie şi Tadeusz era amestecat în ea. Vezi ce oameni periculoşi! Chiar acolo, cu totul lipsiţi de putere, încă mai urzeau câte ceva, încă izbuteau să ne submineze. Şi ea… ştia desigur că el activase în toate astea. Problema era lămurită. Perioada stagiului meu se împlinea, îmi mai rămăseseră trei săptămâni până la sfârşit, dar m-am hotărât să-l rog pe *Lagerhommandant* să fiu mutată mai repede. Fireşte că nu mi s-au pus piedici – soră-mea m-a ajutat ¡mult – aveam numai de dat în primire grupa şi tot ce se referea la îndatoririle de serviciu, apoi… eram liberă!

— Şi ea? întrebă Walter. Pe ea ai mai văzut-o?

— Da… răspunse femeia după o vreme, aproape în şoaptă. Am văzut-o. Şi ea… şi ea m-a văzut.

— N-a fost împuşcată?

— Pentru prima oară au fost cruţate atunci femeile.

— Prin urmare, a ieşit de acolo?…

— A ieşit, întări Lise surd. A ieşit… ca să mă întâlnească pe mine…

Pentru a doua oară îi zări palmele. Palmele ei micuţe care îl înduioşau întotdeauna, făcute pumn şi ridicate spre obraji. Îi părea rău de ea, atât de rău, că ar fi fost gata să spună din nou: „să lăsăm asta, a fost război”, şi ar fi spus aceste cuvinte, dacă s-ar fi putut.

Dar ceva groaznic, presimţit încă din clipa când auzise „o ştiu de-acolo”, acel ceva stăruia între ei neînduplecat, şi Walter trebuia să ţină seama de asta, cu voie sau fără. Puse deci o nouă întrebare, fiindcă trebuia s-o pună:

— Ca să te întâlnească?

Şi cum tăcerea ei prelungită îi sugera înţelesuri grave, poate mai grave decât erau în realitate, stărui:

— Lise, ţi-am spus: mai bine să aflu de la tine decât de la altcineva. Decât… de la ea… Fiindcă acum încep şi eu să cred că ea… că este ea…

— Dar bine, omule! Am salvat-o de la o moarte groaznică. Fără să intervin pentru ea, aşa cum ţi-am spus. Numai datorită faptului că am fost de faţă.

— Cu ce ocazie ai fost… de faţă? Abia rosti aceste cuvinte.

Ea nu luă în seamă întrebarea. Continuă:

— Ar fi fost trimisă fără îndoială la camera de gazare, era sleită de puteri după şederea în buncăr, ajunsese o „musulmană” şi nimic mai mult. Bormann, supraveghetoarea, ar fi clasat-o cu plăcere printre acestea, SS-iştii urau pe „proeminenţii” decăzuţi, mai mult decât pe deţinuţi. Dacă nu s-ar fi întâmplat să fiu de faţă, continuă ea cu o agitaţie crescândă, fără să-şi dea seama de asta şi fără să observe chipul îngrozit al lui Walter, dacă nu s-ar fi întâmplat să iau parte la ce s-a făcut, n-ar fi fost azi aici. Şi nicăieri. Nicăieri!

— Să iei parte la ce? întrebă din nou Walter.

Lise se uită la el şi încercă să-şi stăpânească zbuciumul. Continuă apoi, mai liniştită:

— Niciodată nu avusesem nimic de-a face cu ceea ce a dat Auschwitz-ului denumirea de lagăr al morţii. Cu acţiunile de exterminare. Din pricina asta, pesemne, *Lagerführerin* a socotit că stagiul meu nu era îndeplinit. Mai aveam câteva zile până să plec, când ea mi-a spus: „Annie, mâine are loc o selecţionare, cred că trebuie să iei şi tu parte”. Am ¡simţit ¡că pălesc. Pesemne că a observat şi ea, fiindcă a adăugat, severă: „Drept este să fim cu toţii

răspunzători, cu toţii deopotrivă”. Am înţeles. Asta se întâmpla, ca întotdeauna, după câte o nouă înfrângere în Răsărit. Acum începeau să se îngrijească de răspundere ca să o poarte cu toţii în egală măsură. Dacă n-aş fi consimţit? … Au fost, desigur, şi din aceştia. Îşi luau apoi viaţa, sau ajungeau în rândurile deţinuţilor, ca predecesorul meu, Effinger. Eu nu eram în stare nici de una, nici de alta. N-aveam stofă de eroină. N-am fost făcută să pot deveni o eroină. Apoi, de vreme ce Germania avea să domine lumea?…

„Cine mai condamnă azi Roma pentru distrugerea Cartaginei?” spunea *Oberautseherin*. „Învingătorilor li se iartă totul, învinşilor nimic”.

Era într-o duminică. Cred că în numeroasele cărţi ale foştilor deţinuţi ziua aceea trebuie să fi rămas bine întipărită. Dis-de-dimineaţă tot lagărul a fost scos la apel. Era aşa-numitul „apel general”. Bineînţeles, bucătăria nu funcţiona, mâncarea urma să fie împărţită abia seara. Ploua, şi după câteva ore de stat în picioare, femeile se înveneţiseră. Noi nu acţionam. Toată ziua am aşteptat ordinele. De-abia în amurg ni s-au repartizat barăcile. Trebuia să curăţim lagărul de musulmane, adică de femeile istovite. „Dar cum să le recunosc? am întrebat. Sunt sănătoase toate, doar atât că-s cam sleite de putere!” Camarazii au râs de mine. „Organizează o olimpiadă, *Fr*, *au* Franz, m-a sfătuit Taube, ca regii din antichitate. Cine învinge la întrecere va trăi, cine cade, la cuptoare”. Împreună cu *Autseherin* Bormann, am primit baraca şapte. Aceeaşi din care mi-am ales campania după sosirea mea la Auschwitz. Atunci întinsesem mâna şi scosesem din rând pe una sau pe alta, dându-le totodată speranţa că vor rezista. Acum… acum acelaşi gest era să fie purtător de moarte. Cea mai groaznică moarte. Nu mai ştiu cum am trecut prin faţa rândurilor. Din primul n-am ales pe nimeni. La fel şi din al doilea. Mergeam cât mai repede cu putinţă, chipurile femeilor îmi zburau pe dinaintea ochilor, se pierdeau într-un fel de ceaţă. Nu eram în stare să ridic mâna.

Ajunsesem la capătul celui de-al doilea rând, când Bormann a urlat: „*Aufseherin* Franz! Ai trecut peste cadavrul ăsta!” şi a împins în faţa rândului pe o femeie cu picioarele umflate ca nişte dovleci. Mi s-a făcut rău şi m-a cuprins disperarea. Mi-am spus: „Taube are dreptate, trebuie să mă încredinţez aşa cum spunea el”, şi apoi am auzit propriul meu strigăt: „Fuga! Tot rândul, fuga marş! Spre *Lagerstmsse*! Peste şanţ!” Au alergat. S-au aruncat nebuneşte înainte. Cele care au căzut au fost îndată culese de *Kapo* şi de şefele de barăci. M-am gândit la Taube cu recunoştinţă. Nu eu le-am ales, nu de mişcarea mâinii mele a depins viaţa sau moartea lor. „Rândul următor”, am comandat şi atunci… am zărit-o pe Marta. Am tresărit, crezându-mă pradă unei halucinaţii o ştiam doar în buncăr. Dar nu, era ea. Mă urmărise cu privirea tot timpul, da, de la început am simţit asupră-mi privirea cuiva, credeam că pornea din ochii lor, a tuturor ochilor din jur, dar nu, era numai privirea ei. Plină de dispreţ, de ură, de scârbă şi… de triumf… Da, chiar aşa. Arăta… avea o asemenea expresie, de parcă… de parcă s-ar fi împlinit ceva ce aştepta de mult, de la început. M-am oprit în faţa ei. Doar aveam dreptul, gândeşte-te şi tu, Walter, aveam deplină justificare să mă achit în sfârşit. Pentru toate, pentru felul cum mi-a plătit bunăvoinţa şi pentru că privea în felul acesta la mine… la mine care… Mă fixa cu stăruinţă, cu neruşinare, jignitor, provocându-mă cu privirea. Ştii la ce voia să mă provoace? Să ridic mâna pentru ea. În clipele acelea de buimacă rătăcire în care mă găseam, mi-a trecut chiar prin minte că ea îşi pierdea răbdarea, nefiind sigură dacă mă voi răzbuna sau nu. Cu toate astea, am făcut un efort supraomenesc şi i-am spus: „Treci la birou. Şi apucă-te de treabă!” Gândeşte-te numai…

Walter o întrerupse:

— Ai făcut o greşeală, spuse el rece. Fără asta, n-ai fi avut acum atâta bătaie de cap. Ai trăi fără griji în culcuşul călduţ al dragostei soţului. Sau în cel mai rău caz, dacă totuşi s-ar fi întâmplat să dai de cineva de-acolo, ai fi jucat rolul emoţionant de SS-istă sentimentală, care-şi cedează

porţia de mâncare unei deţinute condamnate la moarte…

— Walter, strigă ea, nu trebuie să-mi vorbeşti astfel! Dar se potoli îndată: Ai dreptate. A fost desigur o greşeală. Fiindcă aveam toată justificarea. Da, aşa e. N-ar fi fost nimic altceva decât recunoaşterea faptului că ea a avut dreptate. Doar asta şi voia. Multă vreme mă zbătusem în zadar ca s-o fac să observe deosebirea dintre un SS-ist şi altul. Dintre mine şi alţii. N-a vrut să recunoască deosebirea. Ar fi trebuit să-i dau dreptate. Să dovedesc că sunt aşa cum mă judeca ea. Aveam chiar datoria să fac gestul. Era duşmanul nostru, un duşman neînduplecat, n-aveam în privinţa asta nicio îndoială atunci, şi curând după aceea aveam să capăt încă o dovadă… Se părea că am salvat-o anume ca să mă lămuresc în această privinţă întru totul, şi să-mi recunosc până la capăt înfrângerea.

Am salvat-o. Închipuieşte-ţi, nici nu mi-a mulţumit. N-a binevoit să-mi spună măcar un „mulţumesc”. Totuşi, am luat-o înapoi în grupă. Ce m-a determinat să fac asta? Desigur, nu acea simplă simpatie omenească pe care o avusesem iniţial pentru ea. Ei, dar cine s-ar mai fi putut orienta în asemenea împrejurări? Uneori o compătimeam cum nimeni, nicicând, nu m-a compătimit pe mine. I-am spus o dată într-o asemenea clipă: „Păcat de Tadeusz”, dar nici n-a catadicsit să ia în seamă vorbele mele.

Nu mai era un om, ci o marionetă neînsufleţită pe care nimic n-o mai putea mişca. Într-o zi am văzut la ea o scrisoare de acasă nedeschisă de o săptămână. Şi dacă n-ar fi existat obligativitatea de a răspunde, n-ar mai fi deschis-o poate de loc. Acest simplu fapt, mai grăitor decât oricare altul, m-a făcut să-mi dau seama cât de departe ajunsese procesul de încremenire a psihicului ei.

Noul *Arbeitsdienstführer* se numea Schultz. Dar toţi, atât deţinuţii cât şi SS-iştii, îl numeau Prinde-guzgani. Guzganii erau pasiunea lui. Punea toată baraca să înfunde găurile şi să-i gonească. Se aşeza el însuşi în uşă şi trăgea cu pistolul în lighioanele care încercau să iasă. Făcea un mănunchi din câţiva şobolani, îi luă de cozi şi pornea spre *Lagerstmsse*. Pe prima deţinută întâlnită în cale o oprea şi

stătea la taifas cu ea, legănându-şi, chipurile, nepăsător, trofeul. Scena se încheia întotdeauna la fel: victima era plesnită cu trofeul peste ochi. Pe femei le apuca isteria, una a înnebunit chiar. Mai târziu, Schultz a fost mutat în lagărul pentru bărbaţi. Acolo şi-a pierdut toată pofta de viaţă. Bărbaţii nu reacţionau la trăsnăile lui, ba, mi se pare că ei chiar mâncau şobolani. În lagărul femeilor semănase o groază mai mare decât Taube. Furiera mea, la vestea că Prinde-guzgani se află prin apropiere, făcea feţe-feţe. Suferea de o adevărată psihoză, ca şi mine de altfel. Şi când am văzut-o atunci…

— Într-o seară, după orele de lucru, am pornit-o spre baracă, cum făceam deseori mai înainte. Marta nu mai locuia în încăperea de serviciu, împreună cu şefa de baracă şi *Kapo*. După întoarcerea în companie îşi luase în primire patul din baracă fără o vorbă. Când am intrat la şefa de baracă, tocmai cânta dincolo o muzicuţă. Ceva m-a izbit în interpretarea melodiei „Rosemunde”, populară pe atunci. Ceva încrâncenat, ca să nu spun demonic.

— Bine o mai duc, m-am adresat către şefa de baracă.

— Oh, *Frau Aufseherin*, se dezvinovăţi <ea, eu însămi le rog să cânte când încep să foiască şobolanii.

177

Am intrat să văd spectacolul acela şi nu ştiu cum am putut să-l suport. Cred că nicăieri pe lume inu existau şobolani atlât de mari ca acei de la Ausohwitz. În spaţiul nu prea larg din jurul sobei barăcii, erau vreo douăzeci. Cât pisicile de mari se zbenguiau chiar în mijloc. Nu se fereau când cineva trecea pe lângă ei şi nu reacţionau la nicio încercare de a-i împrăştia. Un sul de hârtie higienică, pe jumătate desfăcut, zbura printre ei.

12 – 3976

Şi-l smulgeau unul altuia, îl împingeau, îl azvârleau ca pe-o minge. În iureşul jocului, se roteau, aşa cum se rotesc câinii după propria lor coadă, ţopăiau, se ridicau pe labele de dinapoi. Şi toate astea acompaniaţi de cântecul turbat al muzicuţei. În primul moment mi s-a părut că

tocmai de aceea joacă, fiindcă li se cântă. Şi gândul acesta mă înnebunea. Am strigat „linişte!” Muzicuţa a tăcut şi atunci am auzit chiţcăielile. Mi s-a întors stomacul pe dos.

— Vedeţi, de asta le-am ordonat să cânte, a spus şefa de baracă conducându-mă spre ieşire, înainte de a trece pragul am zărit-o pe Marta. Şedea pe un scăunel lângă sobă. Chiar la picioarele ei se vânzolea turma aceea îngrozitoare. Stătea nemişcată şi se uita la şobolani. Nu se mai temea de ei. Nu-i mai era scârbă… Ca şi atunci, în faţa grămezii de cadavre de lângă infirmerie.

Nu înţeleg cum am putut să mai stau împreună cu ea în birou şi să-i mai suport prezenţa? Puteam doar să mă descotorosesc de ea în orice clipă, fără să-i fac prin asta nicio nedreptate. Ştiam că mă urăşte, că vederea mea îi era la fel de nesuferită ca şi a ei mie. Şi totuşi n-o îndepărtam. S-ar putea crede că mă temeam de ea. Că voiam s-o ţin mereu sub ochi ca să nu poată urzi ceva împotrivă-mi, să nu mă ia prin surprindere. Dar nu acesta era motivul, deşi întâmplările care s-au desfăşurat mai târziu ar fi putut confirma justeţea unei asemenea interpretări. Nu acesta era motivul, doar mă puteam elibera foarte uşor de frica de ea, plecând. Plecarea mea fusese pentru moment întârziată; la Berlin nu se puseseră încă la punct unele formalităţi. Totuşi urma să plec şi ea avea să plece cu mine. Neapărat. Asta se rezolvase. Era înscrisă pe listă împreună cu alţi deţinuţi cu funcţii. I-am comunicat vestea ca un fapt împlinit, după cum şi era. Nu m-am gândit s-o întreb dacă vrea să plece cu mine. A răspuns „da”, dar nu eram tocmai sigură că aşa va fi. Mă aşteptam la fel de fel de încercări de a mă induce în eroare. Într-un mod cu totul ciudat, pe neobservate, cele mai importante funcţii ale deţinuţilor începuseră să încapă pe mâinile celor politici şi până să se bage de seamă, aceştia dobândiseră o însemnată putere în lagăr. Se întâmpla că reuşeau uneori să schimbe hotărârile *Lagerführerului* sau cel puţin să saboteze înfăptuirea lor. Bănuiam că în cazul acesta vor pune în mişcare totul ca să-mi strice planurile. Afară de cazul când voia ea însăşi…

Dar asupra ei eu nu mai aveam nicio influenţă.

Într-o zi năvăli în baracă *Arbeitsdienstführer*-ul Sehultz. Grupa fu cuprinsă de panică, auzind strigându-se: „Adunarea!” Din camera mea observam totul. Nu-l puteam suferi pe individul acela. Eram hotărâtă să mă împotrivesc, dacă ar fi încercat să-şi pună din nou în aplicare practicile sale. Dar de data asta ţintea altceva: să adune talismane şi obiecte de preţ. Le-a smuls femeilor, unul după altul, medalioanele de care îşi făcuseră rost, în fel şi chip. Nu m-am amestecat. Nu era treaba mea. M-a surprins numai paliditatea bruscă a Martei. Şi în aceeaşi clipă mi-am adus aminte: era medalionul primit de la el. Căzuse pe fundul sacului şi i-am cerut permisiunea lui Schultz să scotocesc prin trofee. L-am găsit.

— Lasă-mi mie tinicheluţa asta, l-am rugat.

El a râs, făcând cu mina un gest de îngăduinţă.

Chipul madonei cu trăsăturile cunoscute. Păcat, mi-am zis, păcat. O să i-l dau înapoi. Da. Mai bine să şi-l păstreze. M-am întors spre baracă, dar abia am făcut câţiva paşi şi am auzit îndărătul meu glasul lui Schultz:

— Vă arăt eu vouă, pungaşi blestemaţi! uilla eil.

M-am uitat în urmă. Schultz percheziţiona doi deţinuţi. Stăteau drepţi, cu capetele descoperite; unul din ei spunea ceva liniştit, fără pic de teamă. I-am recunoscui. Erau cei doi de la secretariat, *Kapo*-uil Werner şi ¡celălalt, furierul polonez, pe care-i bănuiam amestecaţi în isprava cu câinele. Am aşteptat să văd ce o să găsească Schultz la ei. Nimic n-a găsit! Cu atât mai furios a zbierat:

— Marş de-aici! O să vă piară cheful de muieri, după ce veţi încasa câte două şi cinci la spate!

Mi-a venit să râd de Schultz, fiindcă omul tot nu se dumirea ce e Auschwitz-ul. Nu ştia bunăoară că unii deţinuţi aveau dreptul să se mişte în voie, fără paznic, şi dacă nu erau prinşi cu o abatere anume, nu li se putea face nimic.

Am intrat în birou, Marta nu era acolo. Se afla în cea de-a doua baracă, la sortarea lucrurilor. Am poruncit s-o cheme.

„O să i-l dau, mi-am zis. O să i-l pun în faţă, sau îl las pe masă, simplu…” Am auzit paşi şi am luat medalionul în mână. Dar era *Kafio*.

— *Finu Aufseherin*, am găsit ceva interesant, mi-a spus dându-mi o hârtiuţă îndoită ca un sul strâns şi turtit.

— Ce-i asta?

— O scrisoare, aşa cred.

Micul sul era plin de noroi şi zdrenţuit pe margini.

— Desfă-l, te rog.

Da. Avea dreptate. Foiţa era acoperită cu un scris mărunt şi îndesat, cu creion chimic.

— E în polonă, a spus *Kafio*.

Un gând mi-a trecut prin minte.

— Unde ai găsit-o?

— Pe drumul dintre barăci, dar mai aproape de baraca 11.

— Te rog să-mi arăţi exact.

Am ieşit amândouă. Da. Aici trebuie să fie. Cam pe aici i-a percheziţionat *Arbeitsdienstţiihrer-ul* Schultz pe cei doi. Dinspre baracă venea Marta. Am chemat-o. Am intrat în birou.

— Te rog să traduci asta, i-am spus dându-i scrisoarea.

A încruntat din sprâncene. Scrisul era neciteţ, nu-l prea putea desluşi bine. Mi s-a părut însă că exagera poticnelile. Dar a tradus. Şi după ce a biruit primele greutăţi, a continuat citirea destul de repede. Era o scrisoare de dragoste, frumoasă ce-i drept, dar cam prea poetizată. Se vorbea despre o colină spre care se îndreptau amândoi, o colină liliachie năpădită de mărăciniş, unicul şi cel mai potrivit loc pentru dragostea lor, dacă bineînţeles vor mai avea parte de ea.

Recunosc că nu a rămas în sufletul meu, după citirea celor scrise, decât numai curiozitatea de a şti care anume din fetele acelea putea fi autoarea unei asemenea scrisori. Am convocat toată compania.

— Marta, te rog să traduci ce voi spune.

A ieşit în faţa rândului.

— S-a găsit o scrisoare. Iat-o! Am să trec hârtiuţa de la una la alta. Cer ca deţinuta care a scris-o să recunoască.

Hârtiuţa a trecut printre rânduri şi s-a întors la mine. Grupa tăcea

— Scrisoarea, pe lângă că e proastă, n-are nicio însemnătate. Dacă vinovata va recunoaşte singură că a scris-o, n-am să mai fac raport. Dacă va aştepta să fie silită, o să ajungă la SK. Dar dacă nu se va găsi nicio vinovată… o să vă trimit pe toate la SK. Aveţi o zi de gândire… pentru descoperirea vinovatei.

Cu puţin înainte de împlinirea termenului, Marta m-a rugat s-o ascult. M-am bucurat. Eram sigură că ştia cine e autoarea scrisorii şi, vrând să salveze grupa, se hotărâse să mi-o spună.

— Era şi timpul, i-am zis. Peste o oră ar fi fost prea târziu.

Mi-a aruncat o privire ciudată.

— Eu… am venit să vă rog…

— Să mă rogi?

— Da. Să vă rog să ne daţi dumneavoastră pedeapsa.

— Ce trebuie să înţeleg prin asta?

— Vă rugăm să nu faceţi raport.

— Grupa mă roagă? Grupa ştie care e îndatorirea mea.

— Eu vă rog, Frau Aufseherin.

Asta era prea din cale-afară. Am simţit cum îmi îngheaţă obrajii.

— Ţi-ai pierdut minţile cu totul, i-am spus, cu totul… Cine eşti dumneata ca să-mi adresezi rugăminţi personale? Un om liber?

Se îngălbenise mai tare, când a adăugat:

— *Frau Aufseherin*, e liber numai omul care n-are nimic de pierdut. Altfel, îl face rob setea de viaţă.

— Interesant… spune Walter. Câţi ani putea să aibă?

— Nu împlinise douăzeci.

— Păi bine! Tot are de ce să ne fie recunoscătoare nouă, germanilor. O asemenea filosofie la vârsta ei…

Lise continuă:

— Mi-am amintit atunci de medalion. Îl aveam în buzunar, îl simţeam în palmă de câte ori căutam batista, dar nu, nu merita să i-l înapoiez. Am pus capăt acelei discuţii filosofice.

— Raportul o să-l trimit. Dacă până mâine la ora unsprezece nu apare vinovata, toată grupa va suporta consecinţele.

Pe atunci încă nu ştiam cât de mult îşi merita ea pedeapsa. Şi n-aş fi ştiut niciodată dacă nu intervenea întâmplarea. În ziua aceea, seara târziu, au venit la mine soră-mea Hasse şi *Aufseherin* Bormann. Nu-şi puteau ascunde enervarea.

— Annie, a zis Hasse, iar ni s-au pomenit numele în emisiunea aceea idioată.

— Care emisiune?

— Cum, dumneata nu ştii? ţipă Bormann. „Iadul Europei”.

N-am împărtăşit iritarea lor. Eram mai degrabă curioasă.

— Şi… cu ce prilej? am întrebat.

Bormann se uita la mine ca la o idioată.

— Cu prilejul ultimei selecţionări, *Aufseherin* Franz!

M-am simţit stingherită.

— …Au aflat? Despre asta?

— Ba ei ştiu totul foarte bine! râse Bormann. Şi de dumneata au vorbit.

— De mine? Nu-mi recunoşteam propriul glas.

— De dumneata, de dumneata! Hasse, spune-i tu!

— Da, Annie, s-a rostit şi următoarea frază: „La selecţionare a luat parte pentru prima dată şefa companiei *Effektenkatnmer*, *Aufseherin* Annelise Franz”. Trebuşoara asta au făcut-o bărbaţii din lagăr! a izbucnit ea. V-am spus întotdeauna: să nu lăsaţi să intre bărbaţi la FKL! Pentru colportaj de scrisori să-i pedepsiţi cu buncărul şi ştreangul!

Nu le-am spus nimic, dar când s-au îndepărtat am căutat în geantă scrisoarea găsită. Am parcurs fiecare rând cu ajutorul unei lupe. Şi în sfârşit… am văzut… Jos de tot…

în ultimul rând am descoperit cuvintele: „*Efţektenkammer*” şi… „*Aufseherin* Annelise Franz”. Nu-mi credeam ochilor, şi doar… am mai găsit şi alte nume: „Hasse”, „Bormann”, de câteva ori „selecţionare” şi cifre. Era numărul celor selecţionaţi. Bine, dar *eu am avut asta* în mână… Atunci, cum a fost transmisă?… Şi abia atunci mi-am dat seama. Era o copie! Una din multe altele răspândite prin lagăr pentru cei care aveau să le găsească. Pe asta o avuseseră cei doi: *Kapo*-ul Werner şi celălalt. Au aruncat-o călcând-o în noroi, în clipa când l-au zărit pe Schultz. Dar originalul ajunsese la destinaţie. Ţineam deci firele în mâini! Nu, n-o scrisese ea, dar văzuse ce cuprinde şi m-a indus în eroare, cu ibună-ştiinţă. Ţineam iţele în mâini şi încă ce iţe, dar… Nu mai aveam putere. „E liber numai acela care n-are nimic de pierdut”, aşa spusese doar. Ea era liberă. Era într-adevăr liberă! Printre sârme, câini şi SS-işti, era liberă! Dacă voi transmite cazul la Secţia Politică, va trebui să mai rămân pe loc cine ştie cât timp, cel puţin până la sfârşitul anchetei, şi mă săturasem, mă săturasem până peste cap. În afară de asta, putea fi primejdios şi pentru mine. Era doar „favorita mea”. Scrisoarea trecuse prin grupa mea. Grupa mea colaborase aşadar cu organizaţia mişcării de rezistenţă din lagăr. Pe de altă parte se rezolvase mutarea, a mea şi a ei. N-aş fi putut să îndur consecinţele dezvăluirii acestei isprăvi. Să las faptele să-şi urmeze cursul – de altceva nu mai eram în stare.

Cu câtă scârbă am venit a doua zi în lagăr! Trebuia să rezolv problema asta cu grupa, trebuia să mă mai măsor odată cu ea. De ce mă simţeam atunci neputincioasă? Aveam doar toate atuurile împotriva ei. Îi puteam spune fără înconjur: „M-ai înşelat. Nu meritam să mă-nşeli, dar m-ai înşelat”. Ştiam însă că nu era locul aici pentru un asemenea reproş, cel mai greu în relaţiile dintre oameni.

Trecuse de ora zece, când a venit în fugă curiera *Obemufseherin-ei*.

— *Obemufseherin* vă cheamă la dânsa imediat.

Mă aşteptam la asta. Un asemenea *Meldung 1* trebuia să-i deştepte curiozitatea. Toată grupa pedepsită?

Asta nu se întâmpla prea des. Dar *Ober* îmi spune numai atât:

— Am semnat raportul dumitale. *Rapport*führerul se va ocupa de el.

Şi după o clipă, tot răsfoind hârtiile de pe birou, continuă:

— Ai cerut să ţi se traducă scrisoarea aceea?

— Bineînţeles, Obemufseherin.

Dădu din cap. Dar întrebarea ei şi tonul oficial m-au îngrozit. În raport scrisesem: „Scrisoare de dragoste" şi o „încăpăţânată acoperire a vinovatei". Atunci când îl înaintasem, nu cunoşteam încă adevăratul cuprins al scrisorii. Dar mai târziu, când am ştiut… Ce să mai zic? Mi-era teamă de răspundere. Dar dacă a ieşit totul la iveală? *Obemufseherin* răsfoia într-una hârtiile, pe unele punându-le deoparte şi părea că-mi evită înadins privirea. Purtarea ei îmi tăia puH

1 Ordin (germ.).

ţinta de a-i pune vreo întrebare. Am zărit totuşi pe dosar titlul *Eţţektenhammer* şi frica-mi spori. Mi-am cerut voie să ies pentru o clipă, fără să cred totuşi că mi s-ar permite. M-am mirat aproape când am auzit-o: „Să te-ntorci repede!" Am ieşit. La toaletă am examinat încă o dată scrisorica. Apoi am rupt-o în mici bucăţele. Când m-am întors, l-am găsit în cabinetul *Ober-ei* pe *Lagerhommandant* şi pe Trude Weniger, palidă şi agitată.

— Ştii despre ce-i vorba? mă întreabă *Ober* cu răceală. Despre un copil. Un copil evreu care a fost ţinut ascuns de grupa dumitale şi, pe urmă, trecut pe furiş în lagăr. Până acum n-a fost găsit.

Am rămas înlemnită. Prin urmare, despre asta era vorba.

— Nu ţi-am spus, Walter – ai plecat din cabină înainte de a-mi termina mărturisirile – nu ţi-am spus că dintre toate grozăviile de la Auschwitz, cea mai monstruoasă era uciderea copiilor. În comparaţie cu asta, toate celelalte nu erau nimic, chiar şi în comparaţie cu alte cruzimi de care aveau parte copiii acolo. Am văzut o dată cum se tatua

numărul pe braţul unui prunc. Am văzut de asemenea cum li se luau mamelor copiii. Erau poloneze şi rusoaice, din aşa-numitele „transporturi de familii”. Atât îi strângeau în braţe că trebuiau smulşi cu forţa, înainte de a-i fi înăbuşit. De altfel, se întâmpla şi asta, să-i înăbuşe. Mamele erau ca nişte fiare înnebunite, turbate, nu mai erau femei. Geamătul lor era urlet. Îl puteai auzi în lagăr încă multe zile. Şi doar aceşti copii nu mergeau la moarte. Ele ştiau asta. Erau destinaţi căminelor de copii şi s-ar fi cuvenit mai degrabă să se bucure. Căci Auschwitz-ul, într-adevăr, nu era un loc pentru copii, încă o lună, două, şi ar fi pierit din cauza ploşniţelor. Nu puteam să le venim de hac insectelor, nu dispuneam de asemenea mijloace chimice… Pur şi simplu sugeau tot sângele micuţilor. Trupuşoarele lor se umpleau de băşici. Băşicile se umflau şi supurau. Totuşi, chiar asemenea grozăvii, ca şi scena aceea sfâşietoare a smulgerii din braţele mamelor – până şi *Obemufseherin-e*\ îi dădeau atunci lacrimile în ochi – nu erau nimic faţă de ceea ce vedeam în fiecare zi la linia ferată. Faţă de acea continuă apariţie şi dispariţie a copiilor.

Erau o mulţime… 1 Tnii, cum ţi-am spus, nu se deosebeau cu nimic de bebeluşii noştri germani, erau blonzi şi cu ochi albaştri. Mă uitam la ei, cum făceau tumbe prin iarbă, băteau mingea, jucau şotron. Nu-mi puteam dezlipi ochii. Îi auzeam cum râdeau, ţipau, strigau fără nicio grijă, rareori mai distingeam câte un scâncet. Nimeni nu va şti niciodată adevărul despre noi, Walter. Poţi să ştii tu ce simţeam la vederea acelor copii? Nu ştia nimeni, din fericire, sau poate… Poate numai ea. Şi de asta a îndrăznit să…

În ziua aceea… Era duminică, soarele strălucea şi era atâta verdeaţă proaspătă în jur, iar pădurica de mesteceni din spatele crematoriului părea atât de frumoasă… Dinspre poarta FKL-ului, unde concerta orchestra de femei, răsuna o melodie. Aceeaşi melodie, Walter, pe care ieri, la bar… Stăteam, cu Marta alături, pe atunci încă nu ne duşmăneam atât una pe alta, şi priveam oamenii care veneau dinspre calea ferată. Noul transport. Mergeau

liniştiţi şi se uitau curioşi în jur. Unii fredonau melodia auzită cu o clipă mai înainte. Iar cântăreaţa, o talentată soprană de coloratură, ţipa aproape: „*Ich bmuche weiter nichts als nur Musik, Musik, Musik*”. Era un transport mare… dintre femei, numai mame cu copii până la trei ani. Şi cărucioare… cărucioare… Se scurgeau, împinse de maime, în direcţia crematoriului, care şi începuse să fumege. Pe urmă… veneau să se îngrămădească în depozitul nostru… goale. Li se făcea vânt cu putere din uşa barăcii şi se opreau tocmai în capătul celălalt. În ziua aceea era de serviciu la transport *Aufsekerin* Trude Weniger, una dintre supraveghetoarele cele mai apreciate de conducere. Eram în raporturi destul de bune cu ea. Tustrele: Trude, Marta şi eu am observat landoul acela acoperit. A trecut prin faţa noastră, repede, ca şi celelalte, dar tuturor ne-a atras atenţia.

— Acolo mai e un sugar! a râs Trude. L-a făcut scăpat careva.

— Absurd, am spus. Cum să le scape cerberilor ălora? Nici pomeneală.

Am zărit privirea iute a Martei îndreptată spre mine.

— Mă duc să văd, Frau *Aufseherin*, mi-a spus.

Am dat din cap:

— Fuga… şi raportezi *Aufseherin*-ei Weniger.

Trude s-a uitat lung la mine.

— Ai încredere în ea…

Era o constatare primejdioasă.

— Nu mai mult decât merită, i-am răspuns domol. Şi la urma urmei, du-te singură şi vezi. Eşti doar de serviciu, du-te!

S-a uitat la mine şovăitoare şi în clipa aceea s-a auzit… nu, numai eu am auzit, cred că numai eu, un scâncet slab de prunc, înăbuşit îndată. Dar pesemne că a fost numai o halucinaţie. De s-ar fi auzit într-adevăr, Trude ar fi alergat numaidecât, slujbaşă conştiincioasă cum era… Dar a rămas pe loc şi mă privea, de parcă descoperise la mine ceva interesant; apoi s-a hotărât:

— Bine. Mă duc şi eu să văd.

Dar Marta se şi întorcea, fără grabă, ducând ceva în mâini, aşa ca şi cum ar fi ţinut un copil. Am simţit un nod în gât, privind-o cum se apropie.

— Bancuri proaste de-ale *Sonderhommanclo*lului, a zis ea, întinzându-mi o plăpumioară în care sta înfăşurată o mogâldeaţă. M-am cutremurat, iar Trude a izbucnit în râs. Era o păpuşă. Pentru o clipită privirile noastre se încrucişară: privirea mea cu a Martei, a acelui număr din lagăr. Şi m-a cuprins frica. De ce erau ele în stare! Acum nu mai aveam nicio îndoială. Pă

1 Echipă cu sarcini speciale. Deţinuţii din aceste echipe erau utilizaţi la evacuarea cadavrelor din camerele de gazare şi la transportarea lor la crematoriu (germ.).

puşa putea fi din cărucior, dar tot atât de bine putea s-o fi luat din grămada de alături. Iar plânsul l-am auzit. L-am auzit! Nu era încă prea târziu să rup înţelegerea noastră tacită, pe baza căreia ea stătea dinaintea mea, ţinea în braţe păpuşa şi mă minţea făţiş. Puteam încă să-i arăt că se înşală în privinţa mea şi să-i dovedesc *Aufseherin-ei* Weniger că într-adevăr aveam încredere în Marta doar atât cât merita, în loc de asta, am spus:

— Ei, Trude, ia-ţi copilul. Ţi se cuvine.

Şi Trude, în loc să se ducă să cerceteze în celălalt capăt al barăcii, deşi putea fi prea târziu ca să mai găsească ceva, începu să desfacă râzând plăpumioara, de parcă tocmai pentru asta venise la Auschwitz, ca să se joace cu păpuşile.

…Iar acum, aceeaşi Trude voia să mă piardă. N-aveam încotro. Încă o dată a trebuit s-o salvez pe Marta.

— Pe Marta? Walter păru mirat. Aş crede că… te salvai înainte de toate pe tine.

— Salvându-mă pe mine, o salvam şi pe ea. Şi pe copil. Şi alte câteva persoane. Doar Marta desigur ştia unde se afla copilul. Dacă ar fi fost luată cumva la Secţia Politică…

— Nu mi-ai vorbit mai înainte de copilul acela, zise Walter.

— Nu mi-ai dat răgaz. Şi-apoi, nu mi-am adus aminte

decât acum. Doar n-am ţinut contabilitatea faptelor mele bune sau, altfel spus, a abaterilor de la îndatoririle cerute de uniforma pe care o purtam. Nu sunt în posesia vreunui registru în care să fi rămas scris ceea ce eu însămi am reuşit să uit. I-am răspuns, aşadar, *Obemufseherin-ei* cât mai liniştit cu putinţă:

— În grupa mea? Trebuie să fie o neînţelegere.

— Nu! Glasul *Ober*-ei plesnea ca un bici. *Aufseherin* Weniger era de serviciu atunci şi nu neagă că s-a putut întâmpla.

— Dacă *Aufsekerin* Weniger admite posibilitatea că în timp ce ea era de serviciu…

— Dar adu-ţi aminte! m-a întrerupt Trude. Doar şi tu ai fost de faţă atunci. Ţi-am spus de la început că în căruciorul acela închis putea fi un copil, iar tu… iar ea a adus păpuşa aceea, şi tu…

Turba de enervare. Nu trebuia să şovăi nicio clipă.

— Nu. Nu-mi aduc aminte. N-a fost niciun cărucior închis şi nicio păpuşă. În prezenţa mea nu se putea întâmpla aşa ceva.

— Dar bine, cum poţi să… s-a răstit Weniger.

— Mie explicaţiile *Aufseherin-z*\ Franz mi-ajung, s-a adresat *Oberautseherin* către *Lagerkommandant*. Conduce grupa cu mână de fier. Vedeţi… Şi i-a întins un plic cu hârtii pe care tocmai…

Lise se opri la mijlocul frazei, dar urmă imediat:

— Comandantul mi-a întins mâna…

Dar Walter întrebă:

— Ce hârtii erau acelea?

Ea întârzie cu răspunsul.

Era… raportul… raportul meu pe care ea tocmai îl semnase.

— Ai spus: un plic cu hârtii.

— Mi-a scăpat…

Walter se uită lung la ea:

— Şi acea singură hârtie, rosti el încet, a schimbat într-atât situaţia în favoarea ta? A avut o atât de mare însemnătate că bănuielile au încetat dintr-odată să mai

existe? Sau poate mă înşel? Poate n-au încetat totuşi…

Lise nu luă în seamă tonul deosebit al vocii lui.

— Dimpotrivă, răspunse ea. Comandantul mi-a mulţumit pentru activitatea depusă şi mi-a urat succes la noul loc de muncă. Dar, după cum ştii, n-am mai ajuns acolo. Soră-mea, cu protectorii ei de la Berlin, a reuşit să mă scape. Nu eram făcută pentru aşa ceva. Auschwitz-ul mă extenuase.

— Ce s-a întâmplat cu acea… Weniger?

— Nu ştiu. Când am părăsit biroul *Ober*-ţi am auzit-o plângând. Îmi părea rău de ea… Dar singură era vinovată de toate. Îşi însuşise păpuşa, o văzusem la ea în cameră pe sofa, şi pe deasupra mai trăncănise peste tot că a căpătat-o în locul unui ţânc, evreu şi că a făcut o afacere bună. Şi mai voia să mă bage şi pe mine în bucluc. Eram totuşi dezgustată, îmi era aproape scârbă de mine. Nu mai puteam sta locului la birou, în faţa Martei, a chipului ei ca de piatră, a privirii ei pierdute. La ora unsprezece am adunat grupa.

— Vă dau o ultimă şansă. Mai pot încă să-mi retrag raportul.

S-a aşternut o tăcere înfricoşătoare. Una din femei a izbucnit în plâns.

— Dar noi într-adevăr nu ştim nimic, *Frau Aufseherin*…

— Mda? Bine… am răspuns, nu vă împrăştiaţi. Peste un sfert de oră o să vină *Rapportführer*-ul. Şi, întorcându-mă spre Marta, i-am spus, ca atunci în timpul selecţionării:

— Te rog să te întorci la birou.

Atunci m-a privit drept în ochi. Da. M-a lovit cu privirea!

— Fac parte din grupă, *Finu Aufseherin* Franz, a rostit liniştită.

Mi-am amintit de scrisorica aceea.

— Asta rămâne de văzut, i-am răspuns.

Şi-a păstrat locul în rândul întâi. Am privit pe

fereastră cum a venit *Rapport*führerul şi cum a început să le vorbească batjocoritor, după obiceiul lui. I-am strigat:

— Trimiteţi-mi pentru o clipă furiera.

Ea a ieşit din rând alene, fără chef. S-a oprit în faţa mea în poziţie de drepţi, aşteptând. Mi-am adunat gândurile şi puterile.

— Dumneata ştii bine că meritai mai degrabă să faci parte din S.K. decât din grupă. Crângul acela de mărăcini şi toate prostiile alea… s-or fi aflat poate în scrisorile dumitale, fiindcă în aceea… era scris cu totul altceva. Pentru asemenea faptă poţi sfârşi în buncăr… după cum ştii. Ai ajuns o dată în anticamera lui şi era cât pe aci să-ţi frângi gâtul. Te las să alegi: sau buncărul, sau părăseşti grupa şi pleci cu mine. Ai cinci minute de gândire.

Ea n-a stat să se gândească nicio clipă.

— Fac parte din grupă, *Finu Aufseherin*.

Apoi, fără să mai aştepte permisiunea, s-a întors şi a plecat. Peste câteva clipe am văzut-o mărşăluind în primul rând. Am băgat mâna în buzunar să-mi scot batista şi… am dat de un obiect mic şi rece. Nu mai era de folos… nimănui. L-am aruncat cât colo, departe de mine.

Zorile se strecurau în cabină. Toată noaptea niciunul din ei nu închisese ochii. Petrecură în tăcere următoarele câteva ore, încercuit fiecare în propria lui singurătate, ca într-o carapace. Ea îl văzuse pe Walter aprinzându-şi de câteva ori o ţigară sau căutând ceva de băut. „Tot coniac”? se gândi cu teamă, dar tăcea. Acum nu mai putea spune nimic, nu putea decât să aştepte. Să aştepte sentinţa. Ochii îi ardeau. Îşi simţea în întuneric cutele adâncindu-i-se în jurul gurii, obrajii ce se scofâlceau. „De-aş putea să adorm”, se gândea. Era uşor, doar să ia o pilulă, dar se temea. Se temea să se mişte, ca să nu-l audă pe Walter spunând prea degrabă ce avea de spus, şi se temea să adoarmă, ca nu cumva în timpul somnului să se întâmple ceva. Trebuia să vegheze, să stea trează, i se părea că aşa poate controla, într-un fel, cursul gândurilor lui. Prin hubloul închis începu să se strecoare lumina zorilor şi primul lucru care se contură în întuneric fu rochia de seară

întinsă pe fotoliu. Se miră: „E rochia mea?” I se părea de necrezut ca ea, tocmai ea, să aibă o rochie de seară, să frecventeze înalta societate, să fie printre oameni. Da, tocmai ea.

Căpitanul era sincer mâhnit.

— Şi eu care credeam că o să mai pot dansa cu soţia dumneavoastră la balul meu… Poate că totuşi medicul nostru ar mai putea face ceva?

— Aş prefera să nu risc. S-a mai întâmplat o dată, într-o asemenea călătorie, când marea era ca o oglindă – nevastă-mea s-a îmbolnăvit de icter.

— Da, da… Căpitanul înţelegea temerile lui Walter. Nimic de făcut, ultimul port din emisfera aceasta era Lisabona. Şi pe urmă… oceanul…

— Nu se va mai putea spune „opriţi, vă rog, cobor”? glumi Walter.

— Fireşte că nu. Aici nu merge.

— Nu ştiţi cumva, domnule căpitan, măcar aproximativ, când pleacă avionul de la Lisabona şi cât costă o asemenea călătorie? Vedeţi… voi lucra pentru prima dată la o ambasadă şi încă nu am cont la băncile din străinătate. Am primit echivalentul costului călătoriei pentru mine şi soţia mea, o sumă destul de mare, recunosc, dar în situaţia asta…

— Înţeleg… O să verificăm totul îndată, cât mai exact, ca să nu fiţi expuşi la surprize neplăcute.

— Sunteţi deosebit de amabil, domnule căpitan.

— Da’ de unde, replică zâmbind celălalt. E amabilitatea noastră obişnuită. Liniile noastre se bucură de încrederea pasagerilor şi asta ne obligă… Aşadar…

Căpitanul găsi la serviciul informaţiilor tot ce trebuia.

— Avionul spre Rio decolează din Lisabona peste două zile. Deci trebuie socotit trei nopţi la hotel, masa timp de trei zile şi, bineînţeles, biletul de avion. Ţinând seamă că vi se va restitui de către liniile maritime o parte din costul biletului soţiei, veţi pierde aproximativ două sute de dolari.

— Va să zică… spuse Walter după o clipă de gândire,

cu oarecare risc mi-ar ajunge…

— Cu riscul epuizării rezervelor? Al cheltuielilor neprevăzute?

— Întocmai. Atunci, iată ce facem, domnule căpitan… Să vorbim cu agenţia de voiaj să ne schimbe cabina…

— Cu una de o singură persoană, pentru dumneavoastră?

— Întocmai.

— O… nu-i greu de loc. Trimitem îndată o radiogramă şi peste o jumătate de oră avem răspunsul.

— Mulţumesc foarte mult, domnule căpitan…

— Mă bucur că v-am putut fi de folos, într-un fel. Vă rog să transmiteţi complimente soţiei…

— Mulţumesc.

Se întoarse în cabină.

Lise stătea lângă hublou, cum stătuse el cu o zi în urmă. Nu se întoarse când intră. Razele de soare care încercau să răzbată prin nori făceau să-i strălucească părul ca aurul. Stătea aproape nemişcată, scrutând marea cu privirile, sau poate nu, doar nu-i vedea faţa. Subit o scutură un fior puternic. Până şi Walter îl simţi. Ce o făcuse să tresară? Poate vreun glas pe care el nu-l auzise. Şi în clipa următoare văzu. Pe punte sărea un câine, copoiul care o îngrozise deunăzi. „La naiba – îşi zise – iarăşi câinele ăsta?” Şi numaidecât avu revelaţia caracterului radical al schimbării ce, de pe o zi pe alta, se petrecea în viaţa lui. Realitatea fusese ca o casă veche locuită ani de zile, plină de obiecte cunoscute, printre care se putea mişca sigur, în voie, dar, deodată, îşi schimbase faţa într-un mod cutremurător. Fiecare lucru, atât de obişnuit şi la locul lui, încât nici nu-l mai luai în seamă, căpăta o nouă expresie, de parcă i s-ar fi scos la vedere sensul până atunci ascuns, şi Walter înţelese că de aici încolo era condamnat să urmărească acel sens, în orice amănunt, să-i caute mereu subînţelesul echivoc, suspect. Îi spuse:

— Căpitanul se frământă straşnic din cauza bolii tale. Ţinea să-ţi trimită neapărat medicul.

Lise se întoarse spre el.

— Cred că ai reuşit să-i dai o explicaţie.

— Da. I-am spus că ne-am hotărât să facem un pas radical: continuarea călătoriei cu avionul.

— Cu avionul? Un licăr de speranţă i se ivi în ochi.

— Peste câteva ore ajungem la Lisabona, zise el, ferindu-şi privirea. Cea mai înţeleaptă măsură ar fi, aşa cred, aceea de a părăsi vasul.

— A-l părăsi? Lise îşi recăpătă brusc curajul. Foarte bine, Walter, o să ajungem şi mai repede.

— Adică… tu vei ajunge mai repede.

— Eu? Cum adică? Şi tu?

El se arătă mirat:

— Cred că e lămurit că o să merg mai departe cu vaporul.

— Singur? Fără mine? Credeam că…

— Nu ne-ar ajunge banii şi…

— Singură! repetă ea. Şi ce o să fac până vii?

— Trimitem din Lisabona o telegramă surorii tale să te aştepte la Rio. Vei locui la ea… deocamdată…

— De ce nu putem zbura împreună? Nu-i adevărat că nu ne ajung banii!

— Ascultă-mă, Lise! începuse să se enerveze. Înainte de toate aş vrea să-ţi păstrezi cumpătul.

— Bine… răspunse ea, neaşteptat de rece. Care e programul în continuare?

El oftă uşor:

— Cobori la Lisalbona, tragi la un hotel, peste două zile iei avionul… şi de azi în patru zile eşti la Rio. Acolo te aşteaptă doamna Hasse… sora ta.

El se opri, dar ea îi urmă vorba:

— Mă duc la ea şi… şi rămân la ea – glasul i se frânse – până ce soseşti tu?

Walter se simţi stingherit sub privirea ei neînduplecată.

— Da, răspunse destul de nesigur.

— Înţeleg.

— Vezi că ai înţeles…

— Înţeleg mai multe decât presupui.

El nu-i răspunse. Privirile li se întâlniră şi se despărţiră îndată. Amândoi întinseră în acelaşi timp mâna după ţigări. Lise aşteptă să-i dea bricheta, dar se vede că el îşi uitase datoria. Îşi aprinse numai ţigara lui şi se postă în faţa hubloului, întors cu spatele. Lise întinse mâna după brichetă. În timp ce-şi aprindea ţigara mâna îi tremura.

— Mă miră un singur lucru, reluă ea după o clipă, aproape liniştită. Ce uşor ţi-a venit să te hotărăşti.

— La ce te referi?

— Ce repede ai renunţat până şi la încercarea de a salva ceva.

El se întoarse şi o privi.

— Aşa ai înţeles? E prematur, în orice caz. Ţi-am propus o ieşire din impasul de faţă. Nimic mai mult.

— Şi mai departe?…

— Vom avea timp să ne gândim la asta. Ştiu numai că orice ihotărâre, fie „da” sau „nu”, nu va fi uşoară.

Pentru prima dată îi spunea clar ceea ce până atunci ea bănuise numai. Şi auzindu-l se îngrozi:

— Mă sperii. Nu mai departe decât ieri…

El o întrerupse:

— Lise… Ieri ţi-am spus: ne vom strădui să răzbatem într-un fel. Dar azi… Azi situaţia este totuşi alta.

— Nu sunt astăzi mai vinovată decât ieri! în realitate, nu sunt de loc vinovată! Am fost numai…

— O bună gardiană. Ţi-ai îndeplinit conştiincios datoria patriotică.

— Am vrut să fiu o bună germană. Tot aşa cum vrei tu să fii un bun german.

El o privi mirat.

— Nu vezi nicio deosebire?

— Nu! Timp de paisprezece ani nu mi-ai cerut niciodată amănunte despre slujba mea. Iar astăzi vrei să mă părăseşti! Dintr-un motiv care pentru tine n-a existat până astăzi! Nu pot fi de acord! Altfel… ar însemna că ea a avut dreptate, când a spus că şi eu voi înţelege cândva…

— Ce? întrebă Walter aproape în şoaptă.

— Că a fi liber înseamnă… a nu avea nimic de pierdut. Nu mă lăsa să înţeleg asta! Glasul ei începu să se frângă, dhinuit. Ar fi zdrobirea mea totală! Şi deplinul ei triumf! Nu prin războiul pierdut, ci… prin asta!

— Lise… Walter se simţea zguduit. Eu… doar nu m-am pripit să iau o hotărâre. Ţi-am spus numai atât… dacă vom trăi mai departe împreună, ne va fi la fel de greu să… Programul meu de viaţă…

— Programul tău! îl întrerupse ea. De ce ai tăcut când lumea era a noastră? Ai stat oare în vreun lagăr de concentrare, ca toţi cei care ni s-au pus împotrivă?! Ai ţipat oare că totul era o mare porcărie?! Ce ai făcut, urmând programul ăsta al tău?

Foarte încet Walter vorbi:

— Oare să rămâi om înseamnă atât de puţin pentru acele vremuri, când toţi, care mai de care, se întreceau să nu fie oameni? Mă condamni – aici zâmbi în sinea lui – e paradoxal că tocmai tu mă condamni, şi de ce? Numai pentru că nu te-am întrebat! Dar te-am iubit. Oare m-aş fi putut gândi măcar o clipă că mâinile tale… au se-lec-ţi-o-nat? Al naibii! Ce cuvânt! Au selecţionat?! Şi după o clipă sfârşi: Mă acuzi tocmai pentru că te-am iubit.

Se trânti în fotoliu şi-şi sprijini fruntea în palme. Lise se simţea sleită de puteri.

— M-au silit… Walter… Nu am ştiut să fiu o eroină!

Fără să-şi schimbe poziţia, el spuse:

— Fraza asta mi-e ciudat de cunoscută. Parcă tot aşa i-am spus şi eu lui Bradley. Întocmai. Nu m-am aflat printre deţinuţii tăi, deoarece, la fel ca şi tine… mi-am spus: n-am fost făcut să fiu erou. La fel… Oare… asta înseamnă că aş fi putut să mă aflu dincolo, cot la cot… cu tine?

În clipa aceea Lise îşi pierdu cu totul stăpânirea de sine. Se aruncă pe divan plângând:

— Walter, Walter, suspina ea fără oprire.

El se ridică, şi se îndreptă spre uşă, ca şi cum ar fi vrut să fugă. Rămase totuşi. Îi vorbi rugător:

— Lise, nu ne împovăra situaţia la amândoi. Şi mie mi-e la fel de greu. M-am însurat nu cu o fostă SS-istă, ci

cu o bună fată germană, greu încercată în anii războiului. Înţelegi? E o ticăloşie să fie cineva înşelat în felul acesta. Şi doar se putea întâmpla mai rău. Tot aşa de bine puteam să dau peste cine ştie ce *Frau* Hasse sau lise Koch. Doar nu rămăsese nicio urmă pe mâinile care… au selecţionat. Acele mâini mă puteau îmbrăţişa! La dracu'! Se poate spune că totuşi am avut noroc.

Ea alergă spre el.

— Nu mă tem de nicio judecată în afară de a ta. De nicio sentinţă în afară de a ta. Dă-o, dar rămâi lângă mine!

El încercă să se îndepărteze:

— Lise… Nu vreau să fiu judecătorul tău. Nu-mi cere o sentinţă…

Se aşternu liniştea.

— Ai şi dat-o, zise ea.

— Te înşeli, Lise, doar… nimic încă… te asigur.

Ea se agăţă din nou de braţele lui.

— Nu mă respinge, Walter.

Îşi trase mâinile dintr-ale ei.

— Nu ştiu… rosti foarte obosit. Acum trebuie totuşi să cobori. Dacă nu vrei ca femeia aceea…

Ea îl întrerupse, recăpătându-şi deodată liniştea, cu concentrarea omului pregătit să lovească.

— Bine. Am să cobor. O fac şi pe asta… numai… pentru tine. Pe mine, cred că înţelegi, nimic nu mă ameninţă.

Lise se apucă de împachetat. Îşi aşeza cu meticulozitate rochiile şi puloverele, se uita atentă prin toate cutiuţele şi sertăraşele. Nu ştia unde pusese husa de plastic pentru încălţăminte, o căută cu pantofii în mână şi o găsi. Mai rămăseseră mărunţişurile de pe măsuţa de toaletă. Începu să le strângă, când auzi un ciocănit în uşă şi intră stewardul. Era puţin stingherit:

— Vă rog să mă iertaţi… N-aş vrea să fiu văzut aici, azi fac de serviciu la grupul turiştilor. Cred însă că am o veste…

— Te ascult…

El coborî glasul.

— Am aflat că pasagera din cabina patruzeci şi cinci coboară la Lisabona.

Lise nu-şi putu ascunde uimirea.

— Cum asta? spuneai că merge…

— E adevărat, stimată doamnă, dar face o întrerupere.

— Eşti sigur?

— Cât se poate de sigur. Am auzit fragmente de convorbire în timpul gustării de dimineaţă.

Ştiu bine engleza, doamnă. Tocmai spunea că va călători mai departe cu avionul.

— Da… îngână Lise încet. Tot atât de bine însă poate fi un simplu proiect.

— Vă rog să mă iertaţi, *madame*. N-aş fi venit să vă aduc o ştire neverificată. Acum o oră, doamna a dat dispoziţii cu privire la bagaje. Coboară la Lisabona.

Walter măsura vasul de la pupă la proră. O dată, de două ori, întrebă pe câte un ofiţer întâlnit în cale:

— Când vom ajunge la Lisabona?

— Peste două ore

— Peste o oră.

În sfârşit se opri în hol.

— Cafea şi ţigări, ceru el stewardului. Era obosit şi, chiar în holul întunecos, îşi simţi deodată pleoapele grele. Îşi puse din nou ochelarii fumurii.

În hol era un du-te-vino continuu. Rând pe rând treceau încolo şi încoace pasageri şi oameni din serviciul vasului. Aduceau bagajele călătorilor care coborau la Lisabona. Le lăsau jos nu departe de Walter care, vrând-nevrând, se uita la ele. Îi sări în ochi o valiză cenuşie, elegantă, având o carte de vizită prinsă cu grijă. Nu putea citi numele de la distanţă, observă totuşi eticheta mare a vaporului, cu numărul aplicat, negru: 45. O clipă îl privi nemişcat, apoi se ridică şi se duse mai aproape. *Mrs*. Marta… Numele – unul din atâtea nume tipice englezeşti – nu-l reţinu. Privea, şi în ochi, în spatele sticlelor negre creştea mereu cuvântul „Marta”. Stewardul, venind să aşeze alte cuiere, îl întrebă:

— E şi bagajul dumneavoastră aici?... Domnul coboară la Lisabona?

Walter îşi reveni.

— Nu. Mă uitam la valiza asta. E foarte frumoasă. Şi... toate sunt pentru Lisabona?

— Da. Coboară mulţi pasageri aici.

Ieşi din hol şi se pierdu pe culoare. La început merse iute, dar pe măsură ce se apropia de cabină, încetini tot mai mult pasul. În faţa uşii se opri, de parcă ar fi cântărit ceva în minte. Puse mâna pe clanţă, dar nu apăsă. Rămase astfel o clipă, nehotărât, apoi ridică mâna, se întoarse brusc şi porni înapoi cu paşi grăbiţi, cât. putea de iute, fără să alerge totuşi.

Ieşi pe punte şi se aşeză pe marginea unei grămezi de odgoane. Deşi era o zi rece şi bătea vântul, îşi trecu de vreo două ori batista pe frunte. Stătea fără să ia aminte la cei din jur. cufundat în gânduri.

— O să răciţi! îi strigă, în trecere un ofiţer.

Atunci se ridică, mulţumi cu un surâs, şi porni încet spre cabină.

Lise şedea în fotoliu şi fuma. O valiză aproape plină, pe jumătate deschisă, ocupa divanul.

— Eşti gata? o întrebă.

— După cum vezi, răspunse ea.

— Aşadar... se aşeză şi aprinse şi el o ţigară „mai rămâne să lămurim unele amănunte. Pleci din Lisabona cu primul avion...

— Nu ştiu, zise ea ca pentru sine.

El ridică sprâncenele:

— Ce... nu ştii?

— Nu ştiu bine dacă... am să cobor de pe vas.

— Nu ştii?! Cum asta? Doar...

— De ce ar trebui să fug?

— Pare-se că am hotărât împreună.

— N-am niciun motiv să mă tem de ea, îşi urmă Lise gândul.

— N-ai motiv să te temi? Două zile întregi n-ai făcut altceva... Era de mirare chiar... Doar nu mai suntem în

patruzeci şi cinci, când pe foştii SS-işti îi vânau ca pe câinii turbaţi.

— Mi-a fost teamă numai pentru tine.

— O! Asta-i o teorie nouă… Interesant. Spui, deci, că pentru mine.

— Ştiai şi fără să ţi-o spun.

— Să zicem. Ei… şi acum?…

Ea tăcu. El o privi cu oarecare curiozitate.

— Înţeleg. Vrei să spui că situaţia creată între noi nu te obligă la mai mult? Da? Minunat! Asta mă scuteşte şi pe mine de menajamente… Va să zică, nu cobori la Lisabona?

Ea îşi dădu seama că făcuse o greşeală. Glasul îi tremură:

— Walter… ascultă-mă…

El n-o ascultă:

— Dacă-i aşa, atunci am să cobor eu. Încă nu-i prea târziu.

Îşi luă de pe raft trusa de voiaj şi începu să arunce iute în ea tot ce-i cădea în mâini.

— Walter! se repezi ea, apucându-l de braţ. Nu… nu poţi face asta! E peste putinţă! Nu-i adevărat! strigă.

O împinse hotărât în lături, fără o vorbă. Ea rămase locului, îngrozită.

— Walter! Ascultă-mă, am o veste care schimbă totul.

El se opri.

— Ce vrei să spui?

— Nu mai trebuie să fug de ea, coboară la Lisabona! îi declară cu un aer de triumf.

El vru să spună ceva, dar tăcu. Se întoarse şi privi prin hublou.

— Cred că asta nu schimbă nimic, rosti în cele din urmă. Nici situaţia pe care tu o consideri singura esenţială. Doar va putea să anunţe din Lisabona toate comitetele de pe glob: „diplomatul nou numit al guvernului RFG, dr. Walter Kretschmer împreună cu soţia, fostă SS-istă…” Vestea asta poate ajunge la Rio cu mult înainte de sosirea vaporului. Unica şansă este să călătorim separat.

Ea îl privi aproape cu milă.

— Ce rezultă din asta, în afară de faptul că nu vom fi împreună?

— Încurcăm urmele şi… ţinând seama de ce-i mai rău… atacăm veridicitatea eventualelor informaţii.

— Faci o greşeală în felul cum înţelegi lucrurile. Doar ea nu rămâne la Lisabona.

— Spuneai…

— Nu. Călătoreşte mai departe până la Rio, cu avionul. Cred că pândeşte să fie acelaşi avion cu care va zbura… unul din noi. Şi cine ştie… dacă pentru ea nu va fi un succes mai mare ca acest unul… să fii tu!

Walter se întoarse din nou la hublou.

— Ascultă-mă, Walter, glasul ei sună iarăşi rugător. Avem o singură ieşire… Pentru amândoi. Una singură: să mergem mai departe cu vaporul. Dincolo de Lisabona ne vom găsi liniştea… Trei săptămâni întregi… Şi acolo, chiar dacă ar încerca… va trebui mai întâi să aducă dovezi că eu… N-o să poată dovedi. Acolo n-o să mai poată. Iar acum ea coboară… Suntem salvaţi…

El îi aruncă o privire atât de rece, încât ea păli:

— N-ai înţeles nimic, rosti în şoaptă. Nimic. Suntem condamnaţi! Indiferent de ceea ce va face ea.

O clipă se măsurară cu privirile. Chipul ei era rigid ca o mască de ghips.

— Gândeşte-te, îi răspunse încet, răspicat… Gândeşte-te bine.

El îşi smulse pardesiul din cuier şi, până să termine ea fraza, fugi din cabină. Vaporul intra în port.

209

O găsi în sfârşit pe puntea laterală. Cu valiza lângă ea, stătea sprijinită cu coatele de parapet

14 – 3976

şi privea înainte. Era singură. Cei din grupul cu care călătorise pe vapor se adunaseră în holul principal, Walter îi văzuse acolo aşteptându-i sosirea. Iar ea se retrăsese aici singură, sau poate aştepta pe cineva. Se opri la oarecare distanţă, observând-o fără să se ascundă prea mult. O dată, de două ori, ea privi în direcţia lui, parcă în

aşteptare. El făcu un pas înainte, dar ea se şi întoarse cu spatele. Vaporul intra în radă. Atunci ea se uită la ceas şi începu să-şi pună mănuşile. Şi le punea încet, meticulos, preocupată cu totul. Şi deodată, pe punte apăru Lise. Walter o văzu abia când trecuse de el. O descoperi numaidecât pe cealaltă, şovăi un moment, dar în clipa următoare porni hotărâtă în direcţia ei. El strigă: „Lise”, dar ea nu-i răspunse. Alergând îi tăie calea, cuprins deodată de o neplăcută nelinişte.

— Unde mergi?

— La ea, arătă cu capul.

O privi ca pe o smintită.

— Ai înnebunit?

— Vreau să-mi iau răsplata, îi zise, fără să se uite la el.

— Ce vorbe-s astea? Ce răsplată?

— Mulţumiri. Pentru că a rezistat Auschwitz-ului.

În clipa aceea necunoscuta privi spre ei cu vădit interes. Walter păli:

— Întoarce-te imediat în cabină.

Râse în loc să-i răspundă.

El o apucă de braţ.

— Auzi ce-ţi spun?

Nu-l luă în seamă. Se uita la cealaltă cu o privire încordată, nu prea conştientă. Teama puse de-a binelea stăpânire pe el.

— Ce scop urmăreşti?

Ea îi răspunse, cu privirea mereu aţintită spre cealaltă:

— Să vină spre mine şi să-mi spună: *Gutten 7 ag*, *Frau Aufseherin 1*.

— Lise, se rugă el, căznindu-se s-o tragă la o parte, vino-ţi în fire.

— Lasă-mă! îi împinse braţul şi-l privi în sfârşit. Ai făcut totul ca să înţeleg bine cuvintele ei de-atunci: „Numai setea de viaţă îl face pe am salav”. Avea dreptate. Patrusprezece ani am fost roaba fricii. Frica să nu-mi pierd dragostea ta. Azi sunt liberă.

— Înţeleg. Vrei să mă pierzi.

— Vreau să fim chit cu ea. Pleacă!

— Acum te văd cine eşti, rosti el încet, îndepărtându-se. De-abia acum te-am văzut. O SS-istă.

Ea izbucni în râs.

— O să fie unul din cele mai grozave scandaluri! Parcă văd titlurile din gazete: „Soţia cunoscutului economist, Dr. Walter Kretschmer, în prezent consilier la ambasada R.F.G. din în

1 Bună ziua, doamnă supraveghetoare (germ.).

Brazilia, s-a dovedit a fi o fostă gardiană în lagărele de concentrare”.

— Lise… izbucni el. Nu… nu poţi să doreşti asta, dacă…

— Ajunge, i-o reteză ea scurt. Şi eu te-am văzut cine eşti.

O apucă iarăşi de braţ:

— Acţionezi sub imperiul nebuniei. Să plecăm de-aici…

— Nu. Conştiinţa ta a tăcut timp de paisprezece ani. A trezit-o… teama pentru carieră. Poţi să pleci. De ceea ce se va-ntâmpla acum, n-ai să scapi nici într-un fel.

— Lise, te implor, ne distrugi pe amândoi.

— E prea târziu, zise ea îndepărtându-se, prea târziu să mai vorbeşti de amândoi.

Se îndreptă spre acea parte a punţii unde se afla necunoscuta. Păşea pe dibuite, ca un orb, aţintind-o, fără încetare, cu privirile. Se opri la o distanţă, nu mai mare de cinci paşi, şi o privi… Insistent, provocător. Nu puteai să te prefaci că n-o vezi. Necunoscuta se întoarse spre ea. Un timp ochii ei, deşi îndreptaţi spre Lise, priviră parcă într-un punct îndepărtat, deasupra capului ei, apoi, deodată, o zdrobiră cu o căutătură directă.

O clipă, femeile se priviră drept în ochi. Nu schimbară nicio vorbă. Ascuns după o ieşitură Walter vedea faţa necunoscutei – indiferentă, dispreţuitoare. Îndată apoi o văzu trecând pe lângă Lise, care-i stătea în cale, aşa cum treci pe lângă ceva necurat şi… fără să

privească în urma sa merse înainte. Walter se sprijini de perete şi stătu locului câteva clipe, ştergându-şi fruntea asudată. Apoi alergă în hol, prin culoarul din mijloc şi de-acolo pe punte. Sosi la timp ca s-o mai vadă cum răspundea la salutul de rămas bun al celor din grupul ei şi cobora apoi pe scara mobilă a vasului.

Hiamburg era din nou în larg. Stăteau sprijiniţi cu coatele de parapet şi priveau apa.

— Spuneai ieri, începu Lise, că ne vom strădui să o scoatem, într-un fel, la capăt.

El înălţă fruntea şi privi înaintea lui. Dar, pesemne, îl stânjenea strălucirea soarelui ecuatorial şi, din nou, îşi puse ochelarii fumurii. Apoi rosti:

— Spuneam.

— Suntem împreună de mai bine de paisprezece ani, Walter…

— Da… întări el după o clipă, e mult.

Chiar în spatele lor auziră atunci un glas cunoscut. Se ridicară în acelaşi timp şi se grăbiră spre cea mai apropiată uşă. Walter însă nu putu să se strecoare, fără să fie văzut.

— Ei, în sfârşit! Te-am căutat o jumătate de zi, domnule Kretschmer. Telefonul nu răspundea… Ai citit ştirea? Ceva nemaipomenit! Guvernul german care… şi Bradley, iritat, îi întinse o gazetă despăturită.

Walter îl opri cu un gest.

— Nu. Degeaba m-ai căutat. Înţelegi?… Degeaba.

Văzându-i uluirea, adăugă mai blând:

— Mi se pare… – tăcu o clipă – că n-o să mai ai cu cine vorbi despre asta. Da, da. Îmi pare foarte rău. N-ai noroc, domnule Bradley, n-ai noroc… şi pace!

Coperta: HENRY MAVRODIN

Redactor responsabil: NATALIA STĂNESCU
Tehnoredactor: VICTOR MAŞEK

Dat Îs cules 11.10.1966. Bun de tipar 12.01.1967. Apărut 1967.

Tiraj 20.140 ex. broşate.

Hârtie tipar înalt B mat de 63 s/m^2.

Format 700X920/32. Coli ed. 8, 29. Coli tipar 6, 75.
A. nr. 11.137. C.Z. pentru bibliotecile mari 884.
C.Z. pentru bibliotecile mici 884 – 31” = R.
Întreprinderea Poligrafici „13 Decembrie 1918”, Str. Grigore Alexandrescu nr. 89 – 97 Bucureşti, Republica Socialistă România Comanda nr. 3976

Chiar de la prima sa lucrare poloneza, Zofia Posmysz a devenit o scriitoare cunoscuta: PASAGERA s-a bucurat de acel destin, demn de invidiat, al lucrărilor de debut ce consacra un literat şi-i cuceresc un larg auditoriu, răspândit în mai multe ţâri. Marele succes a fost confirmat şi de ecrant «: zarea datorată regretatului regizor Andrzel Hunk.

Nuvela PASAGERA exploreazi un nou filon al inepuizabilei teme, sugerate de lagărele hitleriste: pe un luxos transatlantic, la şaisprezece ani dupî terminarea războiului, se reîntâlnesc două femei – o fostă deţinuta în lagărul de la Auschwitz şi supraveghetoarea sa’s.s. – istă, care, acum, înregistrează cu groază că existenţa ei interesantă şi prosperă, înjghebată cu preţul marii tăceri şi al marii nesinceritâţi, ar putea să se clatine. Scrisă cu o inegalabilă cunoaştere a celor mai tainice subsolurlale sufletului omenesc, dezvăluind o remarcabilă tehnică a compoziţiei şi a gradării conflictului psihologic, nuvela reia, într-o manieră inedită, tema confruntării dintre omenesc şi hitlerismul monstruos. Totodată, nuvela beneficiază de un plus de autenticitate pe care i-l conferă ochii unui supravieţuitor* Fiindcă Zofia Posmysz a fost ea însăşi, de la vârsta de optsprezece ani, deţinută în lagărul de la Auschwitz timp da mai multl ani (1942 – 1945).

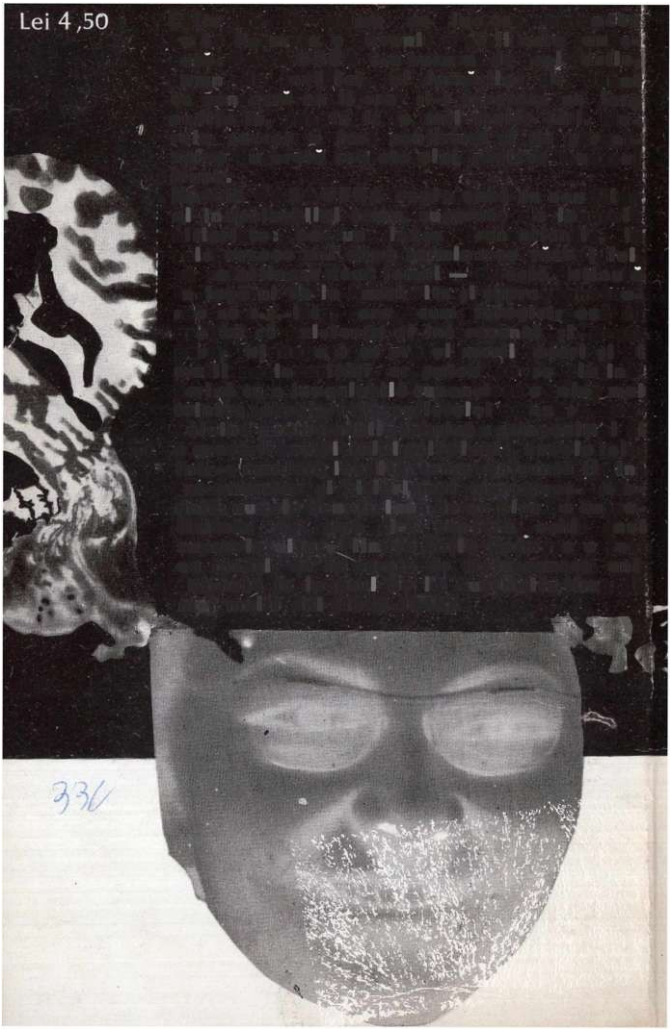

m